

OTROK IN KNJIGA 97

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV
*The Journal of Issues Relating to Children's Literature,
Literary Education and the Media Connected with Books*

97

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številkami na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 700 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: dr. Blanka Bošnjak, dr. Meta Grosman, mag. Darja Lavrenčič Vrabec, Maja Logar, dr. Tanja Mastnak, dr. Gaja Kos, dr. Peter Svetina in Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Meena G. Khorana, Lilia Ratcheva - Stratieva in Dubravka Zima

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*: Darka Tancer-Kajnih

Sekretar uredništva/*Secretar*: Robert Kereži

Redakcija te številke je bila končana decembra 2016

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Prevodi sinopsisov: Marjeta Gostinčar Cerar

Lektoriranje: Darka Tancer-Kajnih

Izdaja/*Published by*: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*

Naslov uredništva/Address: Otrok in knjiga, Rotovski trg 6, 2000 Maribor, tel. (02) 23-52-100, telefax: (02) 23-52-127, elektronska pošta: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si in revija@mb.sik.si spletna stran: <http://www.mb.sik.si>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovski trg 2, 2000 Maribor, elektronska pošta: revija@mb.sik.si. Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo Otrok in knjiga

Vključenost v podatkovne baze:

MLA International Bibliography, NY, USA

Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA

ČLANKI – RAZPRAVE

Primož Vitez

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

NOVA PIKA NOGAVIČKA IN STATUS PREVODNEGA BESEDILA

Novi slovenski prevod *Pike Nogavičke* (Nada Grošelj, 2015) je pri bralcih, ki temu besedilu v starem prevodu (Kristina Brenk, 1958) pripisujejo kulturni status, zbudil nelagodje in povzročil nekaj čustvenih reakcij, češ čemu na novo prevajati tekst, ki kaže znake nedotakljivosti. Takšni in podobni odzivi zanemarjajo dejstvo, da smo z novim prevodom v slovenščini prvič dobili *Piko Nogavičko*, ki je dejansko prevedena iz izvornika in je dosledno izpeljana na podlagi sodobnih prevodnih prijemov, utemeljenih na ustreznih jezikovnih, besedilnih, kontekstualnih in etičnih načelih. Rezultat tega nedavno izvedenega prevodnega postopka je tekst, ki v slovenščino zvesteje prenaša učinke slavnega švedskega izvornika.

The new Slovenian translation of *Pippi Longstocking* (2015) has raised an emotional controversy mostly on the part of those readers who had established a cult of the first translation (1958). Their reaction questions the very sense of “re-translating” a text that seems untouchable, but with no rational consideration whatsoever of the fact that the earlier Slovenian text was only an indirect translation based on a prior German one. The new text, though, is a direct transformation of the Swedish original by a highly competent translator. It is therefore a result of a thorough and innovative textual approach and should be given a chance to become as successful as its predecessor.

Uvodna ugotovitev

Lani (2015) je prevajalka Nada Grošelj objavila nov prevod *Pike Nogavičke*, ki se je v slovenski kulturni javnosti postavil ob bok obstoječemu prevodu tega velikega mladinskega teksta. Prevod Kristine Brenkove (1958) je zaznamoval generacije slovenskih bralk in bralcev, ki so v besedilu prepoznavali enega od formativnih kamnov svojega bralskega izkustva. Novi prevod besedila *Pippi Långstrump* švedske avtorice Astrid Lindgren je v slovenskem kulturnem okolju zbudil nekaj zanimanja,¹ precej ogorčenja ali vsaj melanholije, pa tudi kanec rezerviranega

¹ Prevod *Pike Nogavičke* je za en segment slovenske bralske publike približno enako pomemben, kot bo čez nekaj let, ko bo končan, za neki drugi segment te javnosti pomemben integralni prevod Montaignevih *Esejev*, ki ga že petnajst let piše Branko Madžarevič. Moja napoved je (in upam, da se motim), da v slovenskih medijih ne bo ta véliki tekst odmeval nič kaj dosti silneje kot tokrat poslovenjena umetnina Astrid Lindgren, čeprav bi v ozaveščeni jezikovni skupnosti oba prevodna dosežka lahko bila razlog za praznovanje.

navdušenja. Skupni imenovalac reakcije na novo *Piko Nogavičko* pa ostaja ta, da se je strokovna javnost dokaj medlo odzvala na prvovrstni prevodni dogodek, ki odpira praktično vsa vprašanja v zvezi s smislom in smotri prevajanja, postopki, ki do prevoda pripeljejo, in naravo prevodnega dejanja kot takega. Kar sledi, bo poskus širše analize tega »ponovnega« prevoda in poskus pojasnila, da v njem pravzaprav ni nobene prave »ponovnosti«. Da pa bo ta poskus trdneje utemeljen, v zvezi s *Piko Nogavičko* najprej nekaj metodoloških ključev in uvodnih opredelitev, ki splošneje zadevajo avtorsko tvorjenje in bralsko zaznavanje literarnih besedil in njihovih prevodov.

Prevod kot branje

V sodobnejših² prevodoslovnih teorijah je prevajanje opredeljeno kot jezikovna dejavnost, ki je najtesneje povezana z branjem. Ne le, da je prevajalec zavezan branju, ko se seznanja z izvirnim besedilom, ki ga namerava prevesti – prevajanje samo po sebi tudi je poglobljeno, večplastno branje. Najprej torej analitično branje kot interpretacija izhodiščnega besedila, v prevodnem postopku pa dejavnost, ki je utemeljena na prevajalčevi bralski zgodovini. Z drugimi besedami: prevajalec svojega jezikovnega podviga ne more izvesti, če njegovo delo ni podkrepjeno z izdatno bralsko izkušnjo³ v ciljnem jeziku. Preden se loti prevodne intervencije, mora prevajalec ustvariti svoj jezikovno izkustveni okvir, ki svojo kreativno snov črpa iz poznavanja besedilne konvencije, se pravi tistega, kar je dotlej prebral.

Tudi branje je treba v našem metodološkem okviru opredeliti kot jezikovno dejavnost. Se pravi: branje je interpretativna intervencija v obstoječ tekst in je sprotna tvorba smisla z izhodišč, ki jih ponuja napisano besedilo. V skladu s tem je prevajanje interpretacija smisla obstoječega, izvirnega besedila. Če še za hip ostanemo pri definiciji branja in prevajanja kot interventne jezikovne dejavnosti, potem je treba dodati, da je vsako jezikovno dejanje umeščeno v prostor in čas, dimenzionalnost torej, ki je notranja značilnost vsakršnega posega v realnost. Časovna komponenta branja je v tem smislu odločilna. Vsi imamo izkušnjo ponovnega branja določenega literarnega besedila in zelo natančno vemo, da branje *Pike Nogavičke* pri enajstih letih ni enako bralski izkušnji, ki jo isti tekst ponudi petintridesetletnemu bralcu ali bralki. Vidimo, na kakšen način je torej bralska interpretacija utemeljena na časovnih vektorjih bralskih izkušenj: jezikovno izkustvo v času preoblikuje bralčevo kompetenco in s tem konvencionalni okvir branja, bralčev konvencionalni okvir pa vsakokrat drugače vpliva na širino in globino doumevanja besedila. Iz tega sledi, da bo bralec isto literarno besedilo sčasoma bral drugače.

Zastarevanje prevodov

Prevajalčeva časovna izkušnja je torej podobna bralski. Po eni strani je jasno, da prevajalec istega izvirnega besedila v različnih življenjskih obdobjih ne bo dvakrat prevedel enako, po drugi strani pa časovna dimenzija besedilne produkcije odpira

² Med drugimi de Launay, 2006 (53) in Lederer, 1994 (138–141).

³ Prim. Meschonnic, 2007 (71).

vprašanje zastarevanja prevodov. Zastaran prevod je zmeraj posledica sprememb v konvencionalnih okvirih ciljnega jezika in kulture. To lahko pomeni, da so se v ciljnem jezikovnem okolju spremenila merila besedilne in jezikovne sprejemljivosti, lahko pa je v tem okolju prišlo tudi do sprememb v odnosu do prevajanja in prevodnih besedil. Filogenetska teorija prevajanja⁴ – če bi obstajala – bi lahko vsakršno izvirno besedilo pojmovala kot mater oziroma izhodiščno matrico, prevajalca kot očeta, ki prevodni tekst zasnuje, prevod pa kot otroka, ki je nastal takrat, ko sta prva dva (starša) združila svoje duhovne sile. Kakor otrok materi, tako tudi prevod ni enak izvirniku, čeprav mu je v določenih potezah podoben. Otrok je samosvoj človek, čeprav ni nastal iz nič – in tudi prevodno besedilo ima svoj izvor in svojo avtonomijo. Avtonomijo mu zagotavlja že dejstvo, da je napisan v drugačnem jeziku kot izvirnik. Izvirnik je vedno samo en, kakor mati.⁵ Boljša kot je originalna matrica, bolj tvori potrebo po prevodu in bolj spodbuja željo prevajalcev, da bi njeno snov uporabili za lasten (prevodni) literarni izdelek. To pomeni, da najboljši teksti ponavadi priključijo več prevodov – ne le v različne jezike, temveč se tudi znotraj enega jezika dogaja, da sčasoma pride do ponovnega prevajanja. Prevodov, kakor tudi samosvojih otrok, je torej lahko več. Kar pomeni, da je seveda tudi prevajalcev⁶ lahko več – in ponavadi drži, da ponovnega prevoda ne opravi tisti, ki je avtor prvega. Tako tudi ni prav redko, da ima ena mati otroke z različnimi očeti. Pri obeh slovenskih *Pikah Nogavičkah* opazujemo točno to situacijo. Imamo dva različna prevoda, ki se vsak na svoj način nanašata na izvirnik, pri čemer je prvi nastal iz nemškega prevoda (in je, spet metaforično vzeto, celo vnuk švedskega originala), drugi pa ima privilegij, kljub temu da je mlajši, biti neposredni, prvokolenski potomec izvirnika, ker njegov oče (Nada Grošelj) razume švedščino. V primeru nove *Pike Nogavičke* gre torej za tekst, porojen iz sodobnejšega pogleda na prevajanje, iz nove strokovne konvencije, v kateri mora pravi prevod zares nujno nastati iz matičnega izhodiščnega besedila, ker le tako lahko učinkovito in verodostojno povzame in na novo strukturira smisel izvirnika ter na ta način vzpostavi razmere za nadgradnjo tekstovne konvencije.

Prevod kot avtorska rekompozicija

V zadnjem času je refleksija prevajanja odstranila nekaj neproduktivnih dilem in prevajalski dejavnosti začrtala dovolj jasne obrise prevodnih strategij in namenov. Vprašanje zvestobe oziroma prevajalske svobode je zelo dolgo bremenilo razmišljujočega prevajalca, ki se je ob prevodnih problemih tradicionalno odločal med tem, ali mora njegov prevod bolj ustrezati jezikovnim značilnostim izvirnega besedila

⁴ Prim. Vitez, 2015 (349–350).

⁵ Originali se starajo, prevodi zastarevajo. Seveda je danes težko brati štiristo ali petsto let stare izvirnike v katerem koli jeziku, a diahrono etapne spremembe v jezikovnih sistemih po frekvenci variacij niso primerljive s časovno usodo prevoda, ki lahko zastari že v razdobju dveh ali treh generacij.

⁶ Moška oblika je tu po eni strani generična, po drugi pa je ustrežljivejša do naše prevodoslovne družinske podobe, ki je nič ne moti, če metaforično očetovsko vlogo odigra ženska. Vsekakor smo bliže prevajalski resničnosti, če ugotovimo, da je prevajalk danes v splošnem zagotovo precej več kot prevajalcev.

ali ustvariti tekst, kakršnega bi avtor izvirnika napisal, če bi obvladal ciljni jezik prevoda. Se bo, skratka, zvesteje držal jezikovnih prijemov izvirnika ali bo izbral takšne, ki bodo delovali naravno v prevodu? Bo bolj prevajal vsebino ali formo izbranega besedila? Z drugimi besedami: takoimenovano dobesedno prevajanje je nesmiselno, ker pri prevajanju ne gre za prenašanje označevalcev⁷ (pomenov), temveč za rekonpozicijo tistega, kar je s tekstom označeno, se pravi njegovega smisla. Smisel je kompleksna besedilna kategorija, ker ne vključuje samo tekstovnih oziroma jezikovnih semantičnih predložkov, temveč je celostno zgrajen tudi iz kontekstualnih prvin, kakršni so na primer motivacije in nameni ter iz vsega tega izhajajoči *učinki* besedila. Marianne Lederer (1994) gre v svoji razlagi prevajanja celo tako daleč, da začetno fazo prevajalskega postopka imenuje *deverbalizacija*, se pravi jezikovna dekonstrukcija oziroma abstrakcija jezikovnih prvin izvirnika. Prevod je torej rezultat rekonstrukcije izvirnih smislov, smotrov in intenc, kolikor jih je možno razbrati v izvirnem besedilu in jih aktualizirati v prevodu. V tem postopku predstavlja tekstualni učinek originala konvencionalno polje, ki ga je treba analizirati in s suverenim prevodnim posegom določiti meje invencije v ciljnem jeziku. Gre za intuitivno in intelektualno predvidevanje jezikovnih in kulturnih mej, znotraj katerih bodo slogovne razsežnosti teksta adekvatno zaživele tudi v rekonponirani različici. V suverenosti prevodnega dejanja najdemo še eno pomembno razsežnost prevajanja, in sicer to, da je prevod po vseh etičnih,⁸ kontekstualnih in jezikovnih merilih besedilne produkcije – avtorsko delo. Prevod ne more biti prepis in ima le malo značilnosti poustvarjanja. Prevod je pisanje, saj je pisanje kot oblika jezikovnega izraza notranje določeno z medijem, znotraj katerega nastaja. Če smo že ugotovili, da jezik izvirnika nikoli ni enak jeziku prevoda, da gre torej za soočenje dveh različnih jezikov,⁹ potem moramo nujno skleniti tudi, da ima izvirni tekst enega, prevodni pa drugega avtorja. Prevod *Pike Nogavičke* iz nemškega prevoda ni le prevod iz nemščine, temveč gre za jezikovni prenos idej iz miselnega sveta,¹⁰ kakršnega generira nemški jezik. Ta svet je nujno drugačen od tistega, ki je nastal v švedščini. Astrid Lindgren ni znala slovensko, Nada Grošelj pa zna napisati tekst v slovenščini, kar se je v njeni prevajalski praksi odlično povežalo z dejstvom, da obvlada tudi švedščino. V naravi vsakršne prevodne intervencije je nuja, da prevajalec sam (torej spet: suvereno) prebere izvirno besedilo, celostno razbere njegove razsežnosti in s tem interpretira njegov smisel. Interpretacija teksta je, kot rečeno, singularna avtorska poteza, nastala v krogu individualnih jezikovnih izkušenj in kompetenc, prav kakor prevodna reformulacija smisla.

Recepcija prevoda

Če predvidevamo, da je vsakršno zasnovano, izpeljano in objavljeno besedilo izpostavljeno javnosti, se pravi branju, potem je prevod mogoče misliti tudi kot

⁷ Razlikovanje med označevalcem in označenim povzemamo po terminologiji, kakor jo je v *Predavanjih o splošnem jezikoslovju* (1916) opredelil Ferdinand de Saussure.

⁸ Prim. Movrin, 2010 (150).

⁹ Georges Mounin je prevajanje opredelil kot naravno človeško reakcijo na dejstvo, da med jeziki obstajajo razlike.

¹⁰ Prim. Vevar, 2013 (132–141)

usodo izvirnega besedila. Branje je nekakšna besedilna postprodukcija, v kateri se tekst sooči z najrazličnejšimi načini in oblikami potencialnega branja oziroma razbiranja njegovih učinkov. Vsak bralec besedilo prebere po svoje. Največji teksti pa ne priključijo nase le največ prevodov, temveč v prvi vrsti tudi največ bralcev. Ko tekst doseže zelo veliko število potencialnih bralcev, ko se torej njegov duhovni potencial široko realizira v določeni kulturni ali jezikovni skupnosti, takrat lahko govorimo o besedilu s posebnim, včasih rečemo *kultnim* statusom. Kultnost nekega besedila se ne vzpostavi samo spričo široke branosti, temveč predvsem tako, da številni bralci do besedila zavzamejo določeno, običajno izrazito naklonjeno stališče. Z drugimi besedami: določeni teksti ne doživijo le razširjenega, temveč do neke mere tudi poglobljeno oziroma specifično motivirano branje. Kar zadeva usodo prevodov, je treba dodati, da bralska publika prevodnega besedila ponavadi ne zaznava zavestno kot prevoda. Povprečnemu bralnemu občinstvu je večinoma vseeno, ali bere izvirnik ali prevod. Stvar je v sami naravi prevajalske dejavnosti: dober prevod mora tako ali tako zveneti kot izvirnik, prevoda se ne sme opaziti. Odtod mnogokrat izhaja prevajalska frustracija, ker dobro izvedenega prevodnega besedila bralstvo ne zaznava kot avtorskega dela. Naslov je na platnici zmeraj uveden z imenom avtorja izvirnika. Le redkokdaj se na tem prestižnem mestu, v manjši pisavi, pojavi tudi ime prevajalca, največkrat pa je to ime sramežljivo skrito v kolofonu, včasih označeno samo s kraticami. Paradoks prevajalca se torej skriva v dejstvu, da je njegovo delo najmanj opazno takrat, kadar je opravljeno najbolje. Če paradoks iz teksta prestavimo v kontekst: novi slovenski prevod *Pike Nogavičke* je morda v slovenski bralski javnosti manj opažen (med drugim) tudi zato, ker je tako dober.

Nedotakljivost teksta kot besedilna funkcija

Tako imenovanih kulturnih besedil se v bralski percepciji drži nekakšen obstret, ki iz jezikovnega dejanja (teksta) ustvari fiksno literarno figuro. Bralska skupnost določenim tekstom pripíše monumentalni status, čeprav teksti v produkcijski in bralski dinamiki sami po sebi skušajo delovati kot dogodki. Četudi so torej teksti deležni najrazličnejših načinov branja, se kateremu od njih lahko zgodi, da pri najširšem bralstvu sproži in doseže nekakšen interpretativni konsenz, ki bralstvo poenoti, s tem pa se poenoti tudi recepcija besedila. Najstarejši, najbolj odmeven in tudi najvplivnejši primer takega besedila je krščansko *Sveto pismo*, ki je tako ali drugače angažirane bralce našlo po vseh kotičkih zahodne civilizacije, pa tudi onstran nje. Kristjani so do tega besedila zlasti po izumu tiska (in s tem množične distribucije) iz različnih razlogov zavzeli stališče, ki *Svetemu pismu* ne dovoljuje več, da bi delovalo kot dinamičen literarni dogodek, temveč ga postavlja v izvorno konico oziroma v počelo krščanstva kot trden spomenik, kot ikono, ki določa celotno ideološko in socialno izvedbo religioznih postopkov in občutenj. V takšnem odnosu do besedila je njegova monumentalnost¹¹ kontekstualni znak, ki s seboj prinaša še eno značilnost: besedilo na ta način postane jezikovni korpus, ki za bralce mora ostati stabilen, nespremenjen in po možnosti nespremenljiv. S

¹¹ Prim. Ožbot, 2012 (23).

stališča zainteresiranega bralstva to pomeni, da je tekst *nedotakljiv*. Kaj to pomeni v raznolikosti jezikovnih praks? Najprej že to, da je vsakršen prevajalski motiv samodejno podvržen ne le nadzoru, temveč pogosto tudi sumničavosti s strani bralske javnosti. Ta sumničavost izhaja iz posebnega stališča bralcev, ki določene-mu tekstu pripisujejo status ekskluzivnosti, edinstva in neponovljivosti. Vsak novi prevod *Svetega pisma* po eni strani spremlja skrb prevajalcev, da bi svoje jezikovno dejanje upravičili in mu vnaprej uokvirili smisel, po drugi strani pa je takšna prevajalska gesta vselej deležna zaskrbljenosti bralcev, ali bo novi prevod dovolj usklajen z obstoječim tekstom, ki so se ga že bili navadili in ga kot ključno besedilo uporabljajo v svojih zasebnih in javnih jezikovnih praksah. Tej zaskrbljenosti je običajno pridružen še strah, da bo nov tekst vnesel čustveno in intelektualno negotovost v siceršnjo recepcijo besedilnega smisla ali da bo nasilno predrugačil že utečeno bralsko konvencijo. *Sveto pismo* ni edini takšen tekst.

***Pika Nogavička* kot kulturni tekst**

Najprej nekaj besed o izvirniku. Serija zgodb o *Pippi Långstrump* je v švedskem izvirniku izhajala med letoma 1945 in 1948. Pripoveduje o pegastem, rdečelasem, osirotelem dekletcu, ki živi skupaj s konjem in opico na robu majhnega mesta v zapuščenih vili z vrtom. Najtrdnejša generalna poteza njenega lika je *moč* v tej ali oni obliki: ima nenavadno močno in zmogljivo telo, predvsem pa zna z izredno socialno inteligenco svojo individualno neponovljivost uveljaviti v odnosih z drugimi ljudmi. Pika se ne boji ničesar. Njena domišljija je neustavljivo privlačna za ljudi odprtega duha, predvsem otroke, v stiku z odraslimi pa sprva dostikrat naleti na prezir in posmeh, čeprav tudi iz teh interakcij praviloma izhaja kot nesporna moralna zmagovalka. Če se na hitro pomudimo pri kontekstu tega vélikega literarnega besedila, najprej ugotovimo, da so bile te zgodbe napisane tik po koncu druge svetovne vojne, ki ni le zarezala v osebne usode posameznih ljudi, temveč je popolnoma spremenila človeški pogled na življenje v družbi. *Pippi Långstrump* je podoba mladega človeka (nič po naključju ženske), ki z močjo svoje imaginacije in izvirnih pristopov k družbeni udeležbi premaguje travmatično otroško izkušnjo. A najmočnejši pripovedni prijem, ki ga je Astrid Lindgren uporabila pri izpeljavi svoje zgodbe, je ta, da v ključnih momentih narativne strukture bralcu ni jasno, ali njena zaznava sveta črpa iz realne življenjske izkušnje ali iz prekipevajoče domišljije, se pravi njenega notranjega sveta. Spričo teh izvirnih potez v oblikovanju literarnega besedila in njegovega fiktivnega sveta je Astrid Lindgren takoj zaslovela v svoji domači kulturi in kmalu doživela prve prevode. Doslej je bil njen prvi otroški oziroma mladinski tekst preveden v več kot šestdeset jezikov. Prvi slovenski prevod v knjižni izdaji smo izpod peresa Kristine Brenk z naslovom *Pika Nogavička* dobili leta 1958, torej deset let po sklenjeni objavi izvirnih zgodb.

Prevod Kristine Brenk je nastal po nemškem prevodu in v naslednjih desetletjih (do leta 2014) doživel devetnajst ponatisov, večinoma dopolnjevanih s sprotnimi jezikovnimi popravki, kar pomeni, da so prevajalka, lektorji in uredniki v vseh teh letih že čutili potrebo po prenavljanju in osveževanju prevodnega besedila. Tako so arhaizme, kakršna sta *vprav* in *nego*, posodabljali v *prav* in *kakor* oziroma *kot*. Konec petdesetih in v šestdesetih letih, sploh pa kasneje, se je iz dojemanja *Pike Nogavičke* polagoma izgubljala navezava na prelomni povojni čas, zato pa so ve-

ljavo pridobivale druge razsežnosti tega besedila. Tekst se je med mladim in manj mladim bralstvom ustalil kot samoumevno obvezno izvenšolsko (!) čtivo, čeprav so ga v svoje učne vsebine polagoma vključevali tudi osnovnošolski programi. A šolska raba *Pike Nogavičke* še zdaleč ni imela (in še zdaj nima) odločilnega vpliva na mlade bralce. *Pika Nogavička* je v vsaj treh generacijah slovenskih bralcev preprosto obveljala za besedilo, ki mlademu človeku ni le zlahka dostopno, temveč premore domišljeno zgodbo in dovolj sugestivno vsebino. Deluje, skratka, kot popolna metafora odraščanja. Pripoved o navidez nekoliko prismuknjemem, z neznanstveno domišljijo obdarjenem, a zelo prisebnem in pogumnem dekletcu je tej knjigi ustvarila domala neverjeten ugled.¹² Pikin pogum v veliki meri izhaja tudi iz njenega spopada z osebno preteklostjo, odnosa do preminule matere, ki nanjo pazi z neba, in do očeta, o katerem je prepričana, da ni utonil v brodolomu, temveč kraljuje zamorcem na otoku sredi oceana. Ena ključnih tem *Pike Nogavičke* je torej tudi *upanje*, kar po eni strani priča o duhovni kompleksnosti tega besedila, po drugi pa takšna zgodba slehernemu bralcu ponuja možnost identifikacije, se pravi prepoznavanja lastne človeške izkušnje. Morda je med slovenskimi bralci nekaj takšnih, ki besedila niso prebrali v celoti, zagotovo pa med njimi ni nobenega, ki za *Piko Nogavičko* ne bi vedel. Dejstvo je, da pomemben delež slovenskega bralstva *Piko Nogavičko* iz mladostnih bralnih izkušenj prepozna kot formativen tekst za osebni duhovni in etični razvoj. Mnogi bralci to besedilo štejejo med svojevrstne svetinje¹³ svoje preteklosti, zlasti zato, ker imajo utemeljen občutek, da jim je Pika pomagala izgraditi odnos do sveta in odigrati tvorno vlogo v njem.

Dva prevoda

Ko govorimo o novem prevodu *Pike Nogavičke* (2015), je najprej treba pojasniti, da smo slovenski prevod – v doslednem pomenu te jezikovne dejavnosti – dobili šele od Nade Grošelj, ki je tekst prevedla iz švedskega izvirnika. Kristina Brenk je slovensko verzijo teksta, kot rečeno, izdelala na podlagi nemškega prevoda, kar je za tedanje razmere razumljivo, saj prevajalki razumevanje izvirnika ni bilo dostopno, pa tudi sicer je verjetno, da v 50. letih 20. stoletja na Slovenskem ni bilo dovolj veččega prevajalca, ki bi znal poglobljeno prebrati švedsko besedilo. Ne glede na to je prva slovenska *Pika Nogavička* dosegla izjemen uspeh, saj se je zapisala med ključne bralske izkušnje večine slovenskih bralcev in bralk. Prav ta ekskluzivni status prve verzije je pozneje sprožil pomisleke o tem, ali je tako ikoničen tekst res treba prevajati še enkrat. V zvezi s tem najprej tole: prevod Nade

¹² V Velenju septembra vsako leto prirejajo *Pikin festival*. Ni prav dosti neslovenskih literarnih likov, ki bi imeli svojo redno, vsakokrat zelo dobro obiskano prireditev.

¹³ S tem v zvezi naslednja anekdota: v enem izmed ljubljanskih knjižnih antikvariatov je pred leti delala mlada ženska, ki zaradi tega ali onega razloga *Pike Nogavičke* zares ni marala. Ko so v trgovino dobili izvod in ga ponudili v prodajo, ga je prodajalka v izložbi razstavila tako, da ga je postavila pokonci tik zraven pogrošne biografije slovenske pornodive Latoje. To je dovolj očitno storila v bolj ali manj duhoviti želji, da bi tekst Astrid Lindgren osmešila ali mu vsaj po svoje skrojila literarno veljavo. Še istega dne je v antikvariat vstopilo nekaj mimoidočih, ki so ogorčeno zahtevali, naj prodajalka knjigi loči, češ da je *Piko Nogavičko* nespodobno in nesprejemljivo predstavljati v družbi tako profane osebnosti, kot je starleta slovenskih resničnostnih serij in filmčkov trivialnega slovesa.

Grošelj ni nikakršen »protiprevod«, ki naj bi ogrozil ugled ali veljavnost obstoječega besedila. Uredniška poteza,¹⁴ ki je novi prevod omogočila, je vsekakor merila na dejstvo, da si takšen tekst po vseh minulih desetletjih – in mnogih parcialnih poskusih osveževanja starega – naposled le zasluži adekvatno prevajalsko obdelavo. Kolikor je mogoče govoriti o *nadomestitivi* starega prevoda z novim, je o tem govora izključno v zvezi z novim pristopom k prevajanju in poskusom, da bi prišli do slovenskega teksta, ki bo natančneje ustrezal smislu izvirnika, in sicer v vseh razsežnostih. Novi prevod nima namena, da bi *izpodrinil* starega: konec koncev bi bila izjemno lahkomišelná napaka, če bi si založba prizadevala obstoječi prevod izločiti iz obtoka. Nadvse dragoceno je namreč za slovensko javnost in njegovo bralno kulturo, da ima sočasno na razpolago dva prevoda tako pomembnega besedila, pa četudi sta po kvalitativnih prevajalskih merilih razmeroma neenaka. Kot je že mogoče razbrati iz doslejšnjega poteka pričujočega razmisleka, je prevod Nade Grošelj po večini literarnih kriterijev ustrežnejši od prejšnjega prevoda, pa četudi je prav ta *Piko Nogavičko* ustoličil kot kulturni tekst. Kleč nezaupljive, čustvene, včasih tudi ogorčene reakcije na novi prevod je prav v bojazni, da se z novo *Piko Nogavičko* končuje svet stare. Ta reakcija je v svojem bistvu iracionalna in nima nikakršne zveze z realno presojo razlik med dvema prevodnima različicama istega izhodiščenega literarnega besedila, ki jima je namenjeno sobivati v slovenskem jezikovnem okolju.

Čemu novi prevod *Pike Nogavičke*?

Enega redkih medijskih odzivov na novi prevod je 25. januarja 2016 v dnevniku *Večer* objavila novinarka Melita Forstnerič Hajnšek. Njeno razočaranje, če že ne docela odklonilno stališče do nove *Pike Nogavičke* zelo koncizno odslikava vse pogloblitve iracionalne elemente reakcij, s katerimi je prizadeti del bralstva pospremil prevod Nade Grošelj.

Kroglice pregelk, puštvanka in stranh iz tiste moje in mojih otrok Pike Nogavičke so dobili nove izraze, domišljene, seveda, lingvistično idealno umerjene, **a to preprosto ni več to.** (1) Podobno kot otok **Taka-Tuka** in ladja Hopetose, ki sta zdaj otok **Kurekuredut** (3) in Hopakrota. No, ja ... Pika bo zdaj iskala splunk, uči se **poštekanko** (4) (izraz si je za predstavo o Piki Nogavički izmislil že prej Andrej Rozman Roza, domiselno, duhovito, to je treba priznati), na otok Kurekuredut pa torej potuje z ladjo Hopakrota. Je bilo vse to nujno? **Lingvistika in prevodoslovje najbrž to zahtevata.** (2) A nova slovenska Pika Nogavička je zdaj, kot bi ji naredi drugačne nogavice in štrleče kite malo poravnali. Če se Pikin svet ni posodobil in niti za mišjo dlako spremenil, vse je še tam in tako, kot je bilo, zakaj spreminjati in posodabljanje (je to sploh posodabljanje?) jezik, stil in semantiko seveda.

V navedenem odlomku polemičnega novinarskega zapisa so z mastnim tiskom označena in oštevilčena izhodišča za analizo, ki tu sledi in je izpeljana v skladu z metodološkimi, pojmovnimi in interpretativnimi načeli, predstavljenimi v prvem delu tega članka.

¹⁴ Urednik novega prevoda je Andrej Ilc, odgovoren za izdajanje prevodne književnosti pri Mladinski knjigi. Za to uredniško gesto se je odločil po dolgoletnem odlašanju, odlašal pa je seveda prav zato, ker je predvideval, da utegne tradicionalna bralska zavest zavrniti tekst, ki bi kakor koli posegel v njeno konvencionalno strukturo.

(1) Kult prejšnjega in drugačnost novega prevoda

Vsak kult ima svoj nastanek in začetek. To je zelo preprosto in nadvse očitno dejstvo, na katero pa častilci praviloma pozabljajo, bržčas zato, ker je v sami naravi kulta nekritična osredotočenost na čaščeno stvar samo, torej izolirano od vsakršnega, še tako povednega in pomembnega konteksta. *Pika Nogavička* si je svojo komunikativnostjo med drugim pridobila tudi pomembno vzgojno funkcijo. V naravi človeške kulture je, da starši svoje tradicionalne okvire skušajo prenesti na otroke in jim s tem ponuditi določeno konvencionalno podlago za duhovno in socialno rast. Značilno je, da je to prenašanje vedénjskih in védenjskih vzorcev v medgeneracijski komunikaciji vpeto v bolj ali manj ozaveščena stališča, ki jih starši v tem procesu zavzemajo. Do določene mere je razumljivo, da starši v odnosu do otrok samodejno uporabljajo konvencije, ki so jih bili pri odraščanju deležni sami: svoj kulturni okvir vrednotijo visoko, saj se navsezadnje z njim identificirajo, zapovrh pa skozenj tudi otroci sami prepoznavajo in ocenjujejo kulturni profil staršev. Še več, prenašanje tovrstnih tradicij je pogosto čustveno motivirano, saj starši svoje vzgojno početje večinoma občutijo ne le kot nujno, temveč tudi kot etično zavezo. Ko novinarka v zgoraj navedenem članku v zvezi z novim prevodom *Pike Nogavičke* zapiše, da »to ni več to«, gre prav za ilustracijo nekakšne ogroženosti oziroma bojazni, da svojega tradicionalnega sveta, katerega del je tudi prvi prevod, starši ne bodo več mogli prenesti na svoje otroke, ker je prišlo do spremembe, ki bo omajala generacijsko vez in starše v tem segmentu potencialno odrezala od potomstva. Novi prevod se po tem iracionalnem občutku zažira v starševsko kulturno konvencijo, pri čemer nosilci tega občutka popolnoma prezrejo dejstvo, da je morala tudi ta konvencija nekoč nastati in da je pred njo najbrž obstajala kakšna druga. Situacija soočenja obeh prevodov *Pike Nogavičke* je primerljiva s tisto, v kateri aktualni starši svojim otrokom dobrohotno svetujejo, naj berejo Karla Maya in Julesa Verna, ne opazijo pa, da generacija današnjih desetletnikov enako vzneseno požira *Harryja Potterja* in *Arthurja Fowla*, ki imata v njihovem svetu natančno tisto funkcijo, ki sta jo pred tridesetimi ali šestdesetimi leti opravljala *Vinetu* in *Potovanje v središče zemlje*. Jezikovno in literarno ozaveščeni starši bi morali svojim otrokom prav spričo tako zelo specifičnega stališča do tega teksta, privoščiti vpogled v novo *Piko Nogavičko*, ker gre za slovensko prevodno besedilo, ki je jezikovno in kontekstualno bolj premišljeno in ustrezneje izpeljano od tistega, kar sami zaznavajo kot kult. Novi prevod je treba v tem primeru videti kot besedilo, ki v ničemer ne ogroža, temveč, nasprotno, bogati in nadgrajuje že tako dragoceno bralsko konvencijo.

(2) Motivacija novega prevoda

Urednik založbe, ki je vse od leta 1958 *Piko Nogavičko* izdajala v prevodu Kristine Brenk in nanizala devetnajst ponatisov, se za nov prevod seveda ni odločil po naročilu »lingvistike in prevodoslovja«. Razlogi so povsem pragmatične narave. Postopoma se je namreč izkazalo, da kljub sprotnemu posodabljanju starega prevoda delne rešitve ne morejo prinesiti tekstovnega rezultata, ki bo ustrezal razmeroma hitro se spreminjajočim jezikovnim navadam in novi jezikovni senziбилnosti, ki je začela obstoječi prevod prepoznavati kot zastarel. Uredniško gesto je

zapovrh legitimirala navzočnost kompetentne prevajalke, ki je – tako kot sicer tudi množica bralcev – vzpostavila primerno spoštljiv in odgovoren odnos do teksta, poleg tega pa z nekaterimi dotlejšnjimi prevajalskimi intervencijami¹⁵ pokazala, da je sposobna poslovenitve švedskega originala. V teh razmerah je bilo končno, po skoraj šestdesetih letih, mogoče računati na to, da bo slovenska jezikovna skupnost dobila kultno *Piko Nogavičko*, ki bo ustrezno prevedena iz jezika izvirnika, ne pa iz kakšnega drugega prevoda. Po kriterijih sodobnega gledanja na prevodne postopke in rezultate je to primerna poteza, ki novemu besedilu zagotavlja tekstualno sprejemljivost.

(3) Refleksivnost novega prevoda

Nada Grošelj je spremni zapis¹⁶ k svojemu prevodu uvedla z razmislekom o tem, kako se bo njena prevodna intervencija umestila v obstoječo tradicionalno situacijo, in o tem, kako jasno se zaveda, da se pravzaprav podaja na »*minsko polje*«. Njena previdnost seveda ni namenjena zgolj pastem, ki jih novemu prevodu utegnejo nastavljeni razmerja med izvirnimi švedskimi jezikovnimi strukturami in tistimi, ki jih ponuja prevod Kristine Brenk, temveč obenem tudi tradiciji bralskih navad, ki so *a priori* navezane na obstoječi prevod. To pomeni, da se je njena prevodna intervencija znašla v zelo nenavadnem položaju, saj je morala vzpostaviti karseda pomirljiv odnos do obeh tekstov: izvirnika Astrid Lindgren in kultnega prevoda Kristine Brenk. Iz novega prevoda je razvidno, da je moralo izjavljalo stališče prevajalke Nade Grošelj krmariti med besedilnimi zahtevami, ki jih postavlja izvirnik, in med pričakovanji, ki se jih noče in ne more znebiti bralec, navezan na obstoječi prevod. Šlo je, drugače povedano, za iskanje razmerja med jezikovnimi oziroma besedilnimi prevodnimi merili in pragmatičnimi okoliščinami nastajanja njenega prevoda. V praksi to pomeni, da se je morala prevajalka odločati, katere prevodne rešitve iz obstoječega prevoda je smiselno upoštevati v novem in katerim se – ne glede na njihovo ustreznost – v svojem tekstu sploh ne bo mogla izogniti.

Ob to dilemo je prevajalka trčila že pri naslovu besedila. *Pika Nogavička* je utečen naslov, ki ga po presoji Nade Grošelj ni kazalo zamenjati. Naslov deluje kot emblematičen tekst in ima v identifikaciji besedila zelo pomembno funkcijo. Ta odločitev je bila sprejeta kljub dejstvu, da naslov *Pika Nogavička* ne ustreza vsem pomenskim razsežnostim naslova izvirnika. Izvirnik je naslovljen z izmišljenim imenom *Pippi Långstrump*, ki v švedščini ljubkovalno žensko osebno ime kombinira s sestavljenim samostalniškim prilastkom, neke vrste priimkom. *Pika* v slovenščini deluje podobno kot *Pippi* v švedščini, *Långstrump* pa pomeni dolga nogavica¹⁷ – kot nekakšna čezkolenka oziroma hlačna nogavica. Se pravi, da *Långstrump* nima pomanjševalne razsežnosti, ki jo razberemo v prevodu Kristine Brenk. Kljub temu – in zavaljo reprezentativnosti naslova – se je Nada Grošelj odločila, da znani naslov obdrži. V dani situaciji se je prevajalka torej zlasti

¹⁵ Grošelj, 2015 (348).

¹⁶ Grošelj, 2015 (348).

¹⁷ Svojo priredbo *Pike Nogavičke* (1998) za Slovensko mladinsko gledališče je Andrej Rozman Roza podpisal kot Andrej Rozman *Doukštumf*.

odločala, katere obstoječe prevedke bo v novem prevodu ohranila.¹⁸ Problem je običajno nastal takrat, ko je ugotovila, da določena prevodna rešitev Kristine Brenk dobesedno posnema nemški prevod, ki je služil kot predloga za slovenski tekst iz leta 1958. Otok *Taka-Tuka* je tak primer. V švedskem originalu je otoku ime *Kurrekurredutt*. Ime je izmišljeno in razvidno je, da, prvič, *Taka-Tuka* ni v nikakršni zvočni zvezi z njim, in drugič, da gre za invencijo nemškega prevoda. Nada Grošelj je v skladu s svojimi prevajalskimi nazori, ki tradicionalno prevajalsko zvestobo natančneje razume kot odgovornost, se pravi etično potezo, stik z izvirnikom adekvatno iskala tudi v formi izvirnega besedila oziroma v njegovi poetični funkciji. Upoštevala je zvočno motiviranost lastnih imen in se odločila, da bo slavnemu otoku v slovenščini zadržala ime *Kurekuredut*, ki ob isti glasovni podobi tudi v švedščini zveni kot poetična invencija.

(4) Invencija novega prevoda

Poglavitno inventivno razsežnost novega prevoda *Pike Nogavičke* je najti že v njegovi osnovni naravnosti. Izhajajoč iz izvirnega besedila (in ne iz prevoda) išče prevodne vzvode, po katerih bi lahko v slovenščino prenesla strukture smisla in učinke,¹⁹ iz katerih je zgrajen original. Videti je, da se švedski tekst jasno zaveda vsaj dvojnosti bralske rabe, ki je iz besedila naredila univerzalno doživetje: ta tekst je bran na oba osnovna načina, potihem in na glas. Mladi bralci ga berejo sami ali pa so starši tisti, ki jim *Piko Nogavičko* berejo na glas. V samo intenco besedila je že vtisnjena govorna komponenta literarnega zapisa. To besedilno razsežnost, vsak na svoj način, upoštevata oba prevoda, pri čemer ob pozornejšem branju (tudi na glas) dobimo občutek, da je bila Nada Grošelj pri izpolnjevanju te zahtevne naloge doslednejša.

Po drugi strani se mora prevajalec s svojim stališčem jasno opredeliti do vseh poetičnih razsežnosti izvirnega teksta. Besedna igrivost oziroma zvočna aluzivnost je v fikcijskem besedilu pomemben segment pripovednosti in njenih učinkov, ki s svojo prisotnostjo po eni strani vselej določajo vsebinsko razsežnost pripovedi, obenem pa izrisujejo psihološke profile literarnih likov. *Pika Nogavička* je tekst, ki v mnogočem temelji na jezikovni invenciji, in to je eden najtežjih preskusnih kamnov za prevajalca. Nada Grošelj je, kot rečeno, nekatere prevodne rešitve jezikovnih iger zaradi že znanih razlogov povzela po starem prevodu, nekaj pa jih je privzela tudi iz prejšnjih obdelav teksta. Ena takšnih rešitev je *poštekanka*, ki jo je v svoji gledališki adaptaciji izumil Andrej Rozman Roza. A glavnina teh ludističnih nalog je vendarle obsedela na ramenih nove prevajalke.

Za konec še verjetno najpomembnejša posledica novega prevoda *Pike Nogavičke* in dejstva, da je nastal iz izvirnika in ne iz nemške prevodne transformacije. Če primerjamo začetnih nekaj stavkov v starem in novem prevodu, takoj opazimo pomembno razliko.

¹⁸ Nada Grošelj je ob razmisleku o besedilnih funkcijah konzervirala pomemben delež obstoječih imen: poleg naslova so nespremenjeni ostali oče Evrazij, Anica, Tomaž, gospod Ficko, vila Čiračara itd.

¹⁹ Prim. Vevar, 2013 (68).

Na robu majhnega majhnega mesta leži star zapuščen vrt. Sredi vrta stoji stara hiša in v njej stanuje Pika Nogavička. Devet let je stara in v hiši stanuje čisto sama. (Kristina Brenk)

Na robu majhnega, čisto majhnega mesta je ležal star zanemarjen vrt. Na vrtu je stala stara hiša, v hiši pa je stanovala Pika Nogavička. Imela je devet let in živela je čisto sama. (Nada Grošelj)

Prvi prevod je napisan v sedanjiku, drugi pa v pretekliku. Navidez manj pomembna razlika, ki pa pozornemu očesu utegne odpreti marsikateri uvid v razlike med prevajalskimi pristopi in sugestijami branja. Kristina Brenk je po vzoru nemškega prevoda celotno pripoved intonirala v sedanjiku, kar ima nekatere izvrstne narativne učinke. Med njimi to, da besedilo bralca takoj povabi v središče dogajanja, mu zgodbo neposredno približa in mu olajša dojetje tistih razsežnosti v zgodbi, ki zlasti mlademu bralcu omogočajo fascinacijo in identifikacijo. S tega stališča premore stari prevod pomembno prvino spektakularnosti. A težava je v tem, da je pripoved švedskega izvirnika izvedena v pretekliku, kar kaže na določeno avtorsko intenco, ki zgodbo zelo natančno formulira kot literarno fikcijo. Pri tem se zdi očitno, da Astrid Lindgren ni imela namena vnaprej eksplicitno ugajati mlademu bralcu s poenostavljanjem pripovednih postopkov, temveč mu ponuditi kompleksno fabulo z izrazito časovno in miselno komponento. Nada Grošelj je ta narativni prijem izvirnika v slovenskem prevodu upoštevala in bralcu omogočila celotno bralno izkušnjo, ki ni nujno zmeraj spektakularna. Ta odgovorna prevodna poteza ni le edina ustrezna glede na izvedbo izvirnika, temveč je obenem tista, ki mladega bralca vpeljuje v nelinearni, mestoma zahtevni pripovedni svet *Pike Nogavičke*. Potek Pikine zgodbe je v pretekliško intoniranem izvirniku kompleksnejši in dvoumen, in sicer v psihološkem smislu Pikinega osebnega doživljanja, ki je na nekaj mestih (tudi s pomočjo variacije glagolskih časov) izrazito večplastno in niha med resničnostjo stvarnega življenja in Pikino intimno iluzijo. Njena misel, ki zgodbo integrira v zaokroženo celoto, ni niti najmanj enoumna, in to je bistvena kvaliteta tega teksta. S stališča vzgoje za bralno kulturo gre za pomembno odločitev, kajti prav nelinearnost Pikine notranje zgodbe je tisto, kar iz *Pike Nogavičke* dela resnično literarno mojstrovino.

Sklep

Poglavitna razlika med slovenskima prevodoma *Pike Nogavičke*, prvim Kristine Brenk (1958) in drugim Nade Grošelj (2015), zadeva splošne kriterije pristopa k prevajanju kot jezikovni dejavnosti. Tekst, ki ga je pred kratkim v slovenščini oblikovala Nada Grošelj, je v resnici prvi prevod *Pike Nogavičke* iz švedskega izvirnika, medtem ko je besedilo Kristine Brenk prevod nemškega prevoda. Se pravi, da v ničemer ne gre za ponovni prevod tega teksta, temveč za prvi integralno izpeljan slovenski prevajalski postopek v zvezi s slavnim izvirnikom. »Problem« novega prevoda je tesno povezan s kultnostjo obstoječega slovenskega besedila. Seveda je nova slovenska *Pika Nogavička* v marsičem drugačna od stare, a treba je upoštevati, da je tokrat dosledno prevedena v skladu z jezikovnimi in kontekstualnimi načeli ter samim smotrom prevajanja. Bralci, ki so navezani na *stranh*, težko sprejemajo, da Pika v novi jezikovni podobi išče *splunk*, vendar je treba vedeti, da so vse spremembe rezultat poglobljenega razmisleka o vseh plasteh besedilnih

funkcij in učinkov, ki jih sproža izvirnik. Če so v tekstu sami prepoznali zgodbo in jezik izjemne formativne vrednosti, potem bi ob zavedanju o prevajalski refleksiji, ki jo je v novem prevodu opravila Nada Grošelj, morali spoznati tudi, da dosledneje izpeljan prevodni tekst pri bralstvu lahko doseže enako kulturni status, ki bo poleg vsega, kar krasi to veliko besedilo, tudi jezikovno bolje utemeljen.

Literatura

Nada Grošelj, 2015: *Kako se je kalil nov prevod Pike Nogavičke*. V: Astrid Lindgren: *Pika Nogavička*. Mladinska knjiga. Str. 347–355.

Marc de Launay, 2006: *Qu'est-ce que traduire ? Chemins philosophiques*.

Marianne Lederer, 1994: *La traduction aujourd'hui. Le modèle interprétatif*. Hachette.

Henri Meschonnic, 2007: *Éthique et politique du traduire*. Verdier.

Georges Mounin, 1994: *Les belles infidèles*. Presses Universitaires de Lille.

David Movrin, 2013: *Fidus interpres / Zvest prevajalec. Slike iz dveh tisočletij zgodovine prevajanja*, Znanstvena založba FF, Ljubljana.

Martina Ožbot, 2012: *Prevodne zgodbe*. Založba ZRC, Ljubljana.

Ferdinand de Saussure, 1997: *Predavanja iz splošnega jezikoslovja*. Prev. Boštjan M. Turk. Ljubljana: Studia humanitatis.

Štefan Vevar, 2013: *Vrvohodska umetnost prevajanja*. Cankarjeva založba.

Primož Vitez, 2015: *Iskanje skupnega jezika, Utopije – še vedno. Zbornik o utopijah v 21. stoletju*. Studia humanitatis. Str. 343–354.

Tudi v izdaji z novim prevodom *Pike Nogavičke* so ilustracije Marlenke Stupica

OKO BESEDE 2016

21. Srečanje slovenskih mladinskih pisateljev je potekalo od 23. do 25. septembra. Tako kot vsa leta doslej se je odvijalo v Murski Soboti, prvič pa ga je organiziralo murskosoboško društvo za humanistična vprašanja Argo, na katero sta Feri Lainšček in Franci Just (tudi člana društva Argo) po letošnjem zaprtju Založbe Franc-Franc prenesla srečanje slovenskih mladinskih pisateljev Oko besede, festival Dialekta in knjižno zbirko Med Rabo in Muro, ki je namenjena slovenski manjšini na Madžarskem. Najpomembnejša gmotna podpornika Srečanja sta Javna agencija RS za knjigo in Mestna občina Murska Sobota.

Prvo Srečanje Oko besede je na pobudo založbe Franc-Franc zaživelo leta 1995. Naslednje leto se mu je kot sooblikovalka strokovnih vsebin pridružila revija *Otrok in knjiga*, leta 1997 se je obema kot pokrovitelj nad novoustanovljeno večernico, nagrado za najboljše izvirno slovensko mladinsko literarno nagrado minulega leta, pridružilo še Časopisno-založniško podjetje Večer. Podelitev večernice je postala osrednji dogodek vsakoletnih Srečanj, druge stalne vsebine so še obiski pisateljev na pomurskih osnovnih in srednjih šolah, simpozij, ki ga vsebinsko pripravi revija *Otrok in knjiga*, razstave slovenskih mladinskih literarnih del, s katerimi se v program Srečanja vključuje Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, ter literarno-kulturna popotovanja, ki nudijo priložnost za spoznavanje kulturnih in naravnih znamenitosti Pomurja. Vsako srečanje postreže tudi s kakšno novo vsebino, umeščeno v spremljevalni program.

Letošnje Oko besede, osrednje strokovno in družabno srečanje ustvarjalcev slovenske mladinske književnosti (pisateljev, izdajateljev, premišljevalcev, razlagalcev, promotorjev in posredovalcev mladinske književnosti) je zaradi neposrednega TV prenosa **podelitve jubilejne večernice** potekalo od petka do nedelje zvečer. O podelitvi nagrade, vseh nominirancih in nagrajencu **Petru Svetini** smo obširno poročali v **številki 96**.

Prvi dan Srečanja so pisatelji dopoldne gostovali na šolah, istočasno se je v konferenčni dvorani hotela Zvezda odvijal seminar **Otroci, knjiga, branje in Bralna značka danes**, ki ga je za pomurske mentorje branja organiziralo Društvo Bralna značka – ZPMS. Popoldne so si udeleženci Srečanja v Pokrajinski in študijski knjižnici lahko ogledali razstavo **Večerničina literarna bera**, ki jo je pripravila Vesna Radovanovič.

Rdeča nit letošnjega spremljevalnega programa Srečanja je bila **poezija Srečka Kosovela**. 90-letnico pesnikove smrti sta obeležila dva dogodka: pogovor o knjigi *Barž=kons* (z Igorjem Saksido, avtorjem izbora Kosovelove poezije za mlade, se je pogovarjala Darka Tancer-Kajnih) in z večerom uglasbenih Kosovelovih pesmi za otroke (v izvedbi Nika Solce in Tilna Stepišnika).

Sobotno dopoldne je bilo namenjeno okrogli mizi **Hoja po robu**, ki je odprla mnogo pomembnih vprašanj, kot so: možnosti objavljanja, stiki avtorjev z bralci,

udeležba mladinskih avtorjev na tujih festivalih, srečanjih, stroka in kritika, avtorski honorarji, knjižnično nadomestilo, plačevanje avtorskih pravic pri fotokopiranju ipd. Izhodišča za pogovor so v svojih referatih podali dr. **Dragica Haramija**, dr. **Miha Kovač** in **Slavko Pregl**.

V soboto popoldne je potekal simpozij **Popularno v slovenski mladinski književnosti**, ki ga je zasnovala in povezovala Darka Tancer-Kajnih. Z referati so sodelovali: dr. **Igor Saksida**, redni profesor za mladinsko književnost univerze v Ljubljani in Univerze na Primorskem, dr. **Tina Bilban**, raziskovalka, kritičarka, članica uredniškega odbora *Priročnika za branje kakovostnih knjig*, **Zdravko Duša**, dolgoletni urednik na Cankarjevi založbi, publicist, scenarist in prevajalec, **Irena Miš Svobjak**, urednica in predstavnica Miš založbe, **Alenka Urh**, urednica Mlade sodobnosti pri reviji *Sodobnost*, literarna kritičarka, prevajalka, **Alenka Veler**, urednica mladinskega leposlovja v založbi Mladinska knjiga, in **Janja Vidmar**, pisateljica in dvakratna dobitnica večernice. Simpozijško gradivo objavljamo v tej številki revije.

Nedeljska ekskurzija je udeležence popeljala v Porabje, kjer so v konferenčni dvorani Slovenskega kulturno-informacijskega centra v Monoštru pisatelji nastopili na literarni prireditvi *Slišiš/Čuješ?*

POPULARNA MLADINSKA KNJIŽEVNOST Izhodišča za simpozijška razmišljanja*

Z oznako **popularna književnost** poimenujemo dela, ki jih bere veliko število ljudi, torej literarne uspešnice (angleško *popular* oziroma *best-selling literature*).

Ali z oznako *popularna književnost* poimenujemo samo dela, ki so namenjena predvsem lahkotnemu razvedrilu in so z literarnoestetskega vidika manj zanimiva, pogosto celo konzervativna in šablonska (t. i. trivialna literatura, kič, šund), kupuje in bere pa jih veliko število manj zahtevnih bralcev, ali ta termin zajema tudi umetniško prepričljiva literarna dela, ki so dosegla izjemno raven prepoznavnosti, branosti in priljubljenosti?

Čeprav popularna književnost tudi v slovenskem prostoru predstavlja zelo pomemben (celo najpomembnejši delež?) prebranih knjig, se je literarna veda izogiba. Zakaj?

Kako je popularna književnost vključena v sodobne učne programe, v šolska berila?

So v Sloveniji popularne knjige tudi prodajne uspešnice ali so predvsem v knjižnicah najbolj izposojane knjige ali morda oboje?

Lahko pri nas zaradi majhnega trga sploh govorimo o pravih prodajnih uspešnicah? (Po nekaterih podatkih se v knjigarnah največjega slovenskega knjigotržca najbolj prodajane knjige prodajo v približno 2500 izvodih, v splošnih knjižnicah pa najbolj izposojane knjige dosežejo več kot 8000 izposoj na leto).

* Vprašanja so v veliki meri osnovana na članku Kaje Bucik Vavpetič: Popularna mladinska fantazijska književnost in njen položaj v slovenskem literarnem prostoru. *Otrok in knjiga*, številka 93 (2015).

Za večino založnikov je vrednost knjige razpeta med dvema poloma: prodajo, ki zagotavlja dobiček, in kvaliteto, ki lahko prinese prepoznavnost v obliki nagrad in dobrih recenzij. Oba kriterija sta pomembna, vendar se vrednost, ki jo založniki pripisujejo enemu in drugemu, razlikuje od založnika do založnika. Kako suvereni so v svojih uredniških programih danes uredniki?

Ali k dobičku usmerjeno založništvo pri nas že izpodriva knjigo kot dobrino nacionalnega pomena?

Se pri nas zaradi želje ali celo nuje po hitri in dobri prodaji založniki raje odločajo za prevode preverjenih tujih uspešnic (predvsem iz angleškega jezika)?

Bi lahko pritrdili trditvi, da je slovenski knjižni trg preobremenjen s knjigami? V zadnjih letih je izšlo letno približno 1000 (leposlovnih in poučnih, izvirnih slovenskih in prevedenih) knjig za mlade bralce, pri čemer strokovnjaki opozarjajo, da kvaliteta ne sledi kvantiteti.

S kakšno promocijo oz. s kakšnimi tržnimi akcijami (naj) založniki učinkovito podprejo izvirno domače leposlovno delo, za katero menijo, da ne bi smelo biti spregledano, ali predvidevajo, da bi lahko postalo celo uspešnica?

Ali imamo v Sloveniji (dovolj) raziskav o bralnih navadah?

Kako so pri nas dostopni podatki o višini naklade in o prodaji posameznih knjig? Obstaja kakšen centralni sistem, ki ta vpogled omogoča?

Ali se z nagradami (večernica, desetnica, zlata hruška, izvirna slovenska slikanica Kristine Brenkove) ovenčane knjige bolje prodajajo in izposojajo?

Ali literarne nagrade, festivali, bralnospodbujevalne akcije predstavljajo enega pomembnejših dejavnikov v trženju knjig? Lahko prinesejo prepoznavnost manj znanim pisateljem in pisateljicam, pritegnejo pozornost medijev in tako podpirajo kvalitetno izvirno književnost?

Bi za izboljšanje kakovosti knjižnih izdaj bilo dobro uvesti minimalni standard za knjigo, ki bi zajemal tudi obvezen lektorski pregled?

Kakšno je stanje na področju kritike leposlovnih besedil?

Bi morali dobre knjige oglaševati tudi preko socialnih omrežij, blogov, spletnih knjižnih klubov, s pomočjo javnih osebnosti, ki jih cenijo tudi mladi bralci?

BEST-SELLING CHILDREN'S LITERATURE

(Symposium held within the *Eye of the Word* 2016 meeting)

The term best-selling literature refers to works read by a great number of people, i. e. bestsellers. – As to Slovenia, does the term best-selling literature refer to commercial bestsellers, to most borrowed books in libraries, or perhaps to both? – Are there any true bestsellers in Slovenia with its small market? (according to the collected data the best-selling books in the bookstores of the biggest Slovenian bookseller are sold in about 2500 copies, while the most borrowed books in public libraries easily achieve over 8000 loans per year) – Although best-selling literature in the Slovene space represents a major (in fact even the biggest share?) of all the read books, the literary science prefers not to deal with it. Why? – Does the label *popular or best-selling literature* refer only to works aiming at light entertainment? The works which, from the point of view of literary science and aesthetics are conservative, even stereotyped (i. e. so called trivial literature, kitsch, pulp fiction), bought and read by a vast number of less demanding readers, or does the term perhaps also encompass literary works of artistic value and exceptionally high level of recognizability and popularity? – What is the extent of inclusion of popular literature into contemporary curricula and school textbooks? – For most publishers the value of book vacillates between two poles: sale providing profit and quality providing recog-

nizability in the form of awards and positive reviews. Both the criteria are highly important, however, their attributed value differs from publisher to publisher. How autonomous are editors nowadays in their editorial programmes? – Is profit-oriented publishing in Slovenia already supplanting book as a value of national significance? – Do publishers in Slovenia prefer translations of proven foreign bestsellers (especially from English language) due to their wish or even need for fast and high sales? – Could we agree with the claim that the Slovene literary market is overburdened with books? Over the recent years about 1000 (fiction and non-fiction, original Slovene and translated) books for young readers were published, but the experts are pointing out that their quality does not match their quantity. – What kind of promotion or market actions would be efficient for publishers to support an original Slovene work of fiction they believe should not be ignored or which they even expect to become a bestseller? – Which are the traps that publishers living on bestsellers are exposed to? – Are there enough research studies on reading habits in Slovenia? – What is the accessibility of data regarding the number of copies and sale of individual book titles? Is there a central system providing for this kind of insight? – Are the winners of book awards (Večernica, Desetnica, Golden Pear, Original Slovene Picture Book of Kristina Brenkova) more frequently borrowed in libraries than the non-awarded books? – Are literary awards also a major factor of book marketing (can they bring popularity to lesser known authors, attract attention of media and thus support quality original literature?)? – Would it be advisable to introduce a minimum book standard including an obligatory language editing to improve the quality of literary publications? – What is the situation in the field of fiction reviews? – Should quality literature also be advertised through and by social networks, blogs, internet book clubs, public people enjoying popularity with young readers?

Darka Tancer-Kajnih

Igor Saksida

Pedagoška fakulteta

Univerza v Ljubljani, Univerza na Primorskem

JE POPULARNO VEDNO TRIVIALNO IN TRIVIALNO VEDNO POPULARNO?

Uvodni zaris problematike, ki se povezuje v zvezi s temo posveta o popularnem, poljudnem in trivialnem, izhaja iz vprašanja, ali je popularno vedno tudi trivialno in trivialno vedno popularno. Ob odgovoru na to vprašanje bom skušal očrtati tudi mesto trivialne oz. pustolovske književnosti v šoli in načine soočanja s to vrsto literature pri bralnem dogodku nasploh.

*Slovar slovenskega knjižnega jezika*¹ pojmov *popularno*, *poljudno* in *trivialno* ne izenačuje:

- popularen: 1. splošno znan, priljubljen: popularen igralec, pisatelj; 2. *redko* poljuden: popularen način opisovanja;
- poljuden: podan tako, da ga lahko razumejo tudi preprosti, manj izobraženi ljudje: poljudno predavanje;
- trivialen: vsebinsko prazen, obrabljen, malovreden: trivialna melodija, trivialen okus poslušalcev; trivialna literatura: množično razširjena, navadno umetniško manj vredna literatura.

Popularno po slovarskih opredelitvah ni isto kot poljudno, večja bližina se v njem kaže ob pojmih trivialno in poljudno (oboje je manj zahtevno in posledično aksiološko² manjvredno). Več zmede je v leksikonu *Literatura*, tudi v posodobljeni, najnovejši izdaji,³ ki pojme popularno, poljudno in trivialno literaturo opredeljuje nekoliko drugače. Popularna književnost je »vrsta trivialne literature; (...), množična literatura za ljudstvo s presežkom senzacionalnih motivov: prešuštvo, kruti umori, zlobne osebe, ki so izzvali očitke o njeni nevzgojnosti in škodljivosti« (prav tam: 313). Poljudna književnost je »del trivialne literature, ki je bila grajana zaradi množičnosti in estetske nezahtevnosti oz. diletantizma, medtem ko so ji priznavali velik verski in nacionalnovzgojni pomen« (prav tam: 312), trivialna literatura pa »sodobna oznaka za lahko, um. manjvredno literaturo«; sodobna literarna veda

¹ Glej: <<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>> (Dostop 26. 12. 2016.)

² Prim. J. Kos: *Očrt literarne teorije*. Ljubljana: DZS, 1996. Poglavlje Vrednost literarnega dela.

³ *Literatura* (ur. Ž. Vidmar, K. Stegnar, D. Butina). Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009 (Mali leksikoni Cankarjeve založbe).

»ji posveča pozornost zaradi močnega učinka na okus najširšega bralskega kroga in jo razume kot zbirni pojem za različne oblike razvrednotenja«; značilnosti te vrste literature so »prevlada snovnega interesa, serijska produkcija, žanrska diferenciranost« (prav tam: 440). Po tej definiciji bi Finžgarjev roman *Pod svobodnim soncem* (1912) sodil v popularno književnost, saj vsebuje prešuštvo, krute umore in zlobne osebe, ter tudi v poljudno književnost, saj je nacionalno in versko vzgojen. Pavčkov *Juri Muri v Afriki* (1958 in več izdaj) na podlagi leksikonskega razumevanja ni popularna književnost, saj ne vsebuje prešuštva, krutih umorov in zlobnih oseb. Veliko bolje naslovne pojme opredeljuje Kmeclova danes že kar klasična *Mala literarna teorija*,⁴ ki v okviru razprave o naslovniških zvrsteh književnosti ločuje mladinsko in poljudno književnost glede na bralca; poljudna književnost je namenjena preprostejšemu, manj zahtevnemu naslovniku, določena pa je predvsem vsebinsko: »To ne pomeni, da mora avtor za vsako ceno znižati estetsko raven besedila, kakor se to najpogosteje pojmuje, marveč da se prilagodi okusu, ki zahteva nazornost, čim manj abstraktnosti, da zasnuje zgodbo ali igro na dogajalno bogati in slikoviti zgodbi, v kateri mora biti zadoščeno tudi nekaterim prvinskim moraličnim/etičnim predstavam/željam; tudi snov mora biti blizka, krajevno in zgodovinsko domača« (prav tam: 311). Poljudno literaturo določajo vsebinske značilnosti (nazornost, slikovitost pripovedi, moralističnost kot jasna etična polarizacija in domačnost), kar pomeni, da je poljudno oznaka za vrsto in ne za vrednost književnosti, posledično pa tudi za njeno razširjenost.

Kako na tej podlagi razločiti popularno, poljudno in trivialno literaturo? **Popularno** je priljubljeno, množično brano; v ta okvir nikakor ne sodi samo poljudna in trivialna književnost, ampak tudi množično brana kakovostna književnost. Kovičev *Maček Muri* (1975 in več ponatisov) je po številu izdanih in izposojenih izvodov zagotovo popularno besedilo, ni pa poljudno-trivialno; isto velja tudi za Pavčkovo poezijo v najrazličnejših izdajah in izborih. **Poljudno in trivialno** je, na drugi strani, oznaka za vrsto književnosti s posebnimi vsebinskimi razločevalnimi lastnostmi: določajo jo nezapletenost besedila, manjša estetska inovativnost (informativnost) in posledično večja razumljivost. V tem se bistveno razlikuje od elitne literature (prav tam: 312), ki zahteva izostren bralski okus in bralčevo visoko medbesedilno ozaveščenost. Bistvena značilnost trivialnih besedil je zato uresničevanje predvidljivega vzorca, njena klišejskost (izraz je vrednostno nevtralen). Opaziti je predvsem tri značilne vzorce: najpomembnejši je **zgodbeni** vzorec z značilnim, predvidljivim zapletanjem zgodbe in s srečnim koncem oz. rešitvijo problema, sledi vzorčno oblikovanje **oseb**, ki lahko vodi tudi v seksistične ali rasistične stereotype: osebe so razdeljene na superjunake, ki uspešno premagajo vse ovire do cilja, in njihove nasprotnike, ki imajo bore malo pozitivnih lastnosti. Tretja značilnost trivialnega klišeja je **eksotičnost** prostora in časa: zgodba se dogaja v oddaljenem eksotičnem kraju, ponoči, med poletnimi počitnicami itn. Že na ravni eksotične motivike zgodba privlači bralčevo pozornost izrazito v smer literarnega eskapizma oz. bega iz realnosti. Tudi znotraj trivialne književnosti in temeljnega očrta značilnosti strukture besedila seveda najdemo izrazite razlike. Če bi primerjali besedila Enid Blyton in Bogdana Novaka, bi z analizo strukture zgodb zlahka dokazali, da je Bogdan Novak manj trivialen kot angleška avtorica:

⁴ M. Kmecl: *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Mihelač in Nešović, 1995.

je manj eksotičen, nima izrazitih superjunakov in zlasti v njegovi *Beli pasti* (1990) ni enega samega, izrazitega problema ali izrazite težave, s katero se mora superjunak spopasti.

Kakšen je odnos do trivialnega besedila v šoli? Trivialen ali povsem resen? Že v analizi pojmov popularno, poljudno in trivialno je ključna vrednostna nevtralnost;⁵ danes literarna veda in didaktika književnosti v nasprotju s tem, kar lahko beremo v leksikonu *Literatura*, ne govorita več o škodljivosti trivialne književnosti. V šoli tako spoznavamo značilnosti posameznih književnih zvrsti in vrst in oblikujemo kriterije za prepoznavanje kakovosti znotraj žanra – vrednostni kriteriji vrhunske literature se ne morejo uporabljati za vrednotenje trivialne (in obratno tudi ne). Komunikacijski pouk književnosti v vsakodnevni šolski praksi uresničuje pojmovanje branja kot sporazumevalnega dejanja: elitna književnost uresničuje bralčevo pričakovanje inovativnosti in sporočanjkega presežka znanega, trivialna potrjuje bralčevo pričakovanje znanega. Prav uresničevanje pričakovanja po novem ali že vidnem utemeljuje presojo, da popularno delo ni nujno trivialno in da trivialno ni nujno popularno – estetska inovacija ne vodi nujno v »bralsko gluhost« in recept vzorca ni zagotovilo odziva: trivialna literatura namreč hitro zastareva. Kar je bilo morda še pred nekaj leti znotraj trivialnega popularno, danes ni več. Andrej Brvar je povedal, da je založba *Obzorja* v devetdesetih letih ponatisnila »indijanarice« Karla Maya, ki so jih mladi bralci pred desetletji dobesedno »požirali«, a je s projektom doživela založniški polom; podobno se dogaja z zbirko *Pet prijateljev* Enid Blyton, ki kljub posodobitvam jezika⁶ ne doživlja zelenega odziva med mladimi bralci – ne glede na to, kaj si o smiselnih posodobitvah in skrajšavah mislimo v skladu s pojmovanjem književnosti kot komunikacije. – Kako pa je s popularnim, trivialnim in poljudnim v **učnem načrtu**? Učni načrt se obnaša do trivialnega tako kot sodobna literarna veda: učenkam in učencem ponuja trivialna besedila in ob njih razvija kritično pismenost. Že v drugem triletnju je med kurikularnimi cilji prepoznavanje značilnosti dogajanja v trivialnem besedilu, v tretjem triletnju je teh ciljev in standardov znanja še bistveno več. Mladi v šoli ob branju besedil ugotavljajo razlike med estetsko polnovredno ter trivialno oz. zabavno književnostjo, ozaveščajo značilnosti književnih oseb, se o njih pogovarjajo, opazujejo klišeje ter etične in druge motivacijske vzgibe pri osebah in jih primerjajo z osebami v drugih besedilih, spoznavajo značilnosti dogajalnega prostora v zabavnem in trivialnem besedilu ter značilnosti dogajanja – kritično vrednotijo klišeiziranost. Do trivialne književnosti se v okviru bralnega dogodka vedemo tako kot do vse ostale književnosti: spoznavamo njene zakonitosti in učinke na bralca, razpravljamo o njeni kakovosti, čeprav je jasno, da mladi bralci v šoli berejo predvsem kakovostno in zahtevno literaturo. Razlog za to je zasnova bralnega dogodka oz. pouka književnosti, ki nikoli ne more in ne sme izhajati le iz književnih interesov, saj kurikularni⁷ bralec nima nekaterih pravic,⁸ ki jih ima kot prostočasni bralec. Bralec v šoli ne more in ne sme brati česarkoli: če bi to pravico vsak kurikularni

⁵ Prim. M. Hladnik: *Trivialna literatura*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1983 (Literarni leksikon 21).

⁶ Prim: <<http://www.rtvnslo.si/kultura/knjige/nove-generacije-bralcev-ne-potrebujejo-posodobljenih-petih-prijateljev/402988>> (Dostop 26. 12. 2016.)

⁷ B. Krakar Vogel: *Oblike kurikularnega branja literature. Otrok in knjiga*, 95, 2016. (5–16.)

⁸ D. Pennac, *Čudežno potovanje, knjiga o branju* (prev. E. Flisar). Ljubljana: J. Pergar, 1996.

bralec uveljavljaj, se o prebranem pri pouku sploh ne bi mogli pogovarjati. Bralec pri bralnem dogodku ne bere s preletom oz. ne izpušča strani, ne »skače« po knjigi; še več: včasih mora večkrat natančno prebrati isto besedilo, in sicer tako, da se njegovo doživljajsko branje nadgrajuje s kritičnim branjem. Prav tako bralec pri pouku nima pravice, da o prebranem molči, kar pomeni, da morajo mladi v šoli na vseh stopnjah, od vrtca do univerze, razvijati osmišljen, temeljit in zahteven pogovor o prebranem. Zato se z nobeno vrsto literature v šoli ne sme početi nič trivialnega: trivialne ne smejo biti tudi razne predelave, ampak morajo izražati poglobljen interpretacijski napor v medbesedilnih prenosih – takšen pristop do posodabljanja klasike ima npr. Andrej Rozman Roza. So pa tudi pri nas še neuresničene možnosti uporabe mehanizmov popularnega pri razpravi o kakovostnem ali celo vrhunskem. Ena od tovrstnih možnosti je večja prisotnost razprave o kakovostnih besedilih v medijih: v njih skorajda ni zaslediti razprave o kakovostnem branju med mladimi, soočanja mnenj mladih bralcev ... Lahko bi se različne vrste književnosti netrivialno povežalo tudi tako, da bi mladi preinterpretirali in aktualizirali klasiko, npr. Prešerna v *rap-u* – tako kot je to naredil Trkaj s predelavo⁹ Vodnikovega *Dramila* (1795).

Za konec je treba še enkrat poudariti, da morata književni pouk ter druge oblike spodbujanja branja, tudi prostočasnega, voditi načeli doslednega upoštevanja **književne kakovosti** in **mentorjeve soudeležbe** pri bralnem dogodku: mentor branja ne sme pristati na izhodišče, da mladi berejo kar koli in kakor koli, saj bralni interes ni in ne sme biti edino merilo razvijanja bralne zmožnosti – v šoli sploh ne, a tudi ne npr. pri gibanju za spodbujanje branja *Bralna značka*. V tem smislu je ne glede na to, ali je besedilna podlaga bralnega dogodka popularno, poljudno ali trivialno besedilo, vrhunska klasična pesniška zbirka ali sodobna medbesedilna predelava klasike, treba pri vsakdanjem delu z mladimi bralci uresničevati naslednja izhodišča bralnega dogodka:

- **zahtevnost** branja: razvite bralne zmožnosti ne tvori le bralna motivacija, ampak tudi obvladovanje bralnih oz. miselnih procesov, ki vzpostavljajo pomen in smisel besedila;
- **visoka pričakovanja**: mentor postavi pričakovano raven bralnega procesa nad trenutno zmožnost posameznika in nikakor ne pristane na škodljivo usmeritev: *čim lažje, tem bolje*;
- **raznovrstnost** bralnega gradiva: mentor branja razvija in ozavešča raznovrstne besedilne svetove – poleg klasičnih tudi zabavna besedila, poleg trivialnih tudi izkustveno tuja in družbenokritična, poleg zgolj besedilnih tudi multimodalna (pravljica, slikanica in risanka, sodobne filmske in druge predelave ipd.);
- **diferenciacija** bralnih gradiv pri bralnem dogodku: na podlagi različne razvitosti bralne zmožnosti mentor poskrbi za različen, zahtevnostno stopnjevan nabor besedil; tudi tako, da ponudi originalno in prirejeno različico klasičnega besedila ter da za dosego bralnega cilja prilagodi bralni seznam stvarnim bralnim zmožnostim učencev – kar samo po sebi pomeni, da se sezname razlikujejo.

O pojmi popularno, poljudno, trivialno, vrhunsko, elitno, o bralni motivaciji in pouku književnosti, o znanju in ustvarjalnosti, o notranji in zunanji motivaciji,

⁹ Prim. <<https://www.youtube.com/watch?v=xLhkpsP-aSU>> (Dostop 26. 12. 2016.)

o originalih in predelavah je predvsem v kurikularnem kontekstu nujno razmišljati združevalno in namesto izključevalne besedice *ali* uporabljati veznik *in*: trivialno in vrhunsko, motivacija in bralne naloge, svobodna izbira in okvirni sezname kakovostnega branja. Vsaka izključevalnost na podlagi umetnih nasprotij med mladimi bralci in avtoriteto šole je ne le trivialna, ampak bralnorazvojno škodljiva.

Igor Saksida

Božena Kolman Finžgar in Maja Logar

Tina Bilban

Inštitut Nove revije, Ljubljana

MLADINSKA KNJIŽEVNOST MED SCILO IN KARIBDO KVALITETE IN PRILJUBLJENOSTI

Vprašanje o razmerju med kvaliteto in priljubljenostjo mladinske literature je ključnega pomena za popularizacijo branja, vendar se stroka z njim redko ukvarja. S kvaliteto se v zadnjem obdobju kompleksno ukvarja *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig (Priročnik)*, ki ga izdaja Mestna knjižnica Ljubljana, Pionirska, center za mladinsko književnost in knjižničarstvo. Popularnost pa je bila do sedaj v slovenskem kulturnem prostoru, z redkimi izjemami, skoraj neraziskana. Ta manko vsaj delno zapolnjuje pričujoči prispevek, ki kvaliteto in priljubljenost spravi v dialog in išče odgovor na vprašanje, kako kvalitetna je najbolj priljubljena mladinska literatura.

Priljubljenost literature smo merili s števili nakupov v knjigarnah našega največjega knjigotržca – Mladinska knjiga trgovina, in izposojo knjig v splošnih knjižnicah, analizo pa omejili na obdobje 2010–2015.

Dialog med kvaliteto in priljubljenostjo pokaže, da je najbolj priljubljena literatura razmeroma kvalitetna. V začetnem obdobju (2010–2011) opazimo izrazito polarnost med šablonsko »popularno književnostjo« in kvalitetno »književnostjo, ki je popularna«. Nato pa delež manj kvalitetne literature s spreminjanjem trendov (od *Somraka* k romanom Johna Greena) počasi izginja, predvsem v prid najbolj kvalitetne literature. Zdi se, da bralski sladokusci bolj ali manj sledijo svojemu okusu, medtem ko manj zahtevni bralci sledijo bralskim trendom ne glede na njihovo kvaliteto. Manj kvalitetna trendovska dela pričnejo po krajšem obdobju izgubljati svoje mesto na lestvici najbolj priljubljenih knjig, medtem kot se kvalitetna dela na njej obdržijo. Ocene *Priročnika* so tako dober pokazatelj, katero izmed priljubljenih del utegne obdržati svojo priljubljenost. Ob hiperprodukciji knjig in omejenih finančnih zmožnostih knjižnic se *Priročnik* ponuja kot koristno vodilo pri oblikovanju knjižničnih zbirk, ki bodo uspele nagovarjati tudi prihajajoče generacije bralcev.

Uvod

Vprašanje o razmerju med kvaliteto in priljubljenostjo je eno od temeljnih vprašanj popularizacije branja. Obenj trčimo, ko se ukvarjamo z vprašanjem,

katere knjige in kako ponuditi mladim bralcem, kakšne knjige vključiti v sezname obveznih ali priporočenih branj, kaj vključiti v zbirke splošnih in šolskih knjižnic. Pa vendar se stroka s tem vprašanjem le redko ukvarja. Zakaj – kakšno je sploh stanje na področju analize kvalitete in priljubljenosti mladinske literature?

Kvaliteto mladinskih in otroških knjig že vrsto let analizira uredniški odbor¹ *Priročnika za branje otroških in mladinskih knjig* – v nadaljevanju *Priročnika* – (katere članica je tudi avtorica pričujočega prispevka), ki ga izdaja Pionirska, center za mladinsko književnost in knjižničarstvo Mestne knjižnice Ljubljana. *Priročnik*, ki izhaja vse od leta 2009, je naslednik *Preglednega in priporočilnega seznama mladinskih knjig po temah, zvrsteh in žanrih*.² Od leta 2010 je v *Priročnikih* vrednoten večji del produkcije (z izjemo otroške ustvarjalnosti, didaktičnih pripomočkov, učbenikov in neformalnih učbenikov, manj dostopnih del, knjig, ki primarno niso namenjene branju (pobarvanke, knjige z nalepkami), pomanjkljivih ali pogrešljivih ponatisov). Priporočene knjige so v *Priročnikih* vse od leta 2010 dalje ocenjene z ocenami bodisi dobro (3), zelo dobro (4) ali odlično (5), slednje dobijo tudi oznako zlata hruška. Nepriporočena dela pa so v večini *Priročnikov* nadalje razdeljena v skupini pomanjkljivo (2) in pogrešljivo (1). Vprašanje kvalitete torej kompleksno razrešujejo *Priročniki*, bistveno pa svoj glas, predvsem pri izpostavljanju kvalitetnih del, dodajo tudi nagrade in literarne kritike.

Bolj problematična pa je analiza priljubljenosti mladinskih del oziroma analiza priljubljenih mladinskih in otroških del nasploh. Kot v svojem prispevku *Popularna mladinska fantazijska književnost in njen položaj v slovenskem literarnem prostoru* ugotavlja Kaja Bucik Vavpetič, ima popularna književnost »v literarnih krogih slab sloves. Kritiki in strokovnjaki ji posvečajo le malo pozornosti – največkrat zaradi njene minljivosti in plehkega značaja.« (Bucik Vavpetič 2015: 20). Pri tem ni problematična le kritiška ignoranca do popularne mladinske književnosti, temveč ignoranca do popularne književnosti nasploh. To problematiko na primer izpostavlja Lara Paukovič v svojem intervjuju tujih gostov – priznanih literarnih kritikov, na 3. kritičnem simpoziju, ki je potekal konec oktobra 2016 v Ljubljani: »Kritika, vsaj v Sloveniji, namenja zelo malo ali nič prostora žanrski literaturi [...]. Zakaj bi se kritika sploh izogibala popularni literaturi? Po eni strani se kritiki pritožujejo nad dejstvom, da pišejo kritike o delih, ki jih ljudje ne berejo, po drugi pa zavestno izpuščajo tista, ki so brana 'na veliko'.« (Paukovič 2016). Glede na odgovore tujih gostov (Insa Wilke iz Nemčije, Daniela Strigl iz Avstrije, Dinko Kreho iz Hrvaške in Olga Pek iz Češke), gre za situacijo, ki je lastna slovenskemu literarnemu prostoru in jim v tujini (oz. v literarnih okoljih, od koder prihajajo našteti literarni kritiki) »ni znana«. So pa se bolj ali manj vsi intervjuvani literarni

¹ Uredniški odbor *Priročnika* je sestavljen iz zaposlenih Mestne knjižnice Ljubljana – Pionirske in zunanjih sodelavcev, strokovnjakov s področja mladinske književnosti (za natančnejšo analizo sestave uredniškega odbora v preteklih letih glej Okorn 2015). V zadnjem letu se je komisiji pridružilo še strokovno svetovalno telo, sestavljeno iz strokovnjakov s področja naravoslovnih ved, ki svetujejo pri vrednotenju poučnih knjig s področij, ki presegajo ekspertizo članov uredniškega odbora, ter ilustrator in oblikovalec, ki odboru svetujeta pri ocenjevanju knjige kot celovitega izdelka.

² Evidentiranje in vrednotenje knjig ima dolgo tradicijo v Pionirski knjižnici. Prve objave bibliografij in vrednotenj se tako pojavijo v prvi izdaji revije *Otrok in knjiga* leta 1972. Priporočilni seznam pa prvič izide kot samostojna publikacija leta 1999.

kritiki dotaknili problematičnega razmerja med označencem in označevalcem v primeru priljubljene in/ali popularne literature. Kot v svojem odgovoru zapiše Insa Wilke: »Ključno je to, kaj razumemo pod pojmom ‘popularna literatura’. Obstaja popularna literatura, ki je kompleksna, pa tudi takšna, ki sicer ni kompleksna, je pa zanimiva, ker nam odstira nekaj specifičnega o naši dobi, razmerah, v katerih živimo.« Vprašanje, kaj termin »popularna književnost« sploh označuje, spremlja pravzaprav vse razprave o popularni literaturi. Pregledno razumevanja tega termina predstavi v svojem prispevku Kaja Bucik Vavpetič (2015), poglobljeno pa se z razumevanjem tega termina v svojem prispevku ukvarja Igor Saksida v pričujoči številki revije *Otrok in knjiga*. V pričujočem prispevku se tako ne bi spuščali v poglobljeno analizo tega termina, ki jo celovito pokrivata omenjena prispevka, v kontekstu dialoga kvalitete in popularnosti, ki bi ga radi vzpostavili, pa bi izpostavili pristop Johna Fosterja, ki ga kot enega izmed bolj celovitih v svojem prispevku izpostavlja tudi Kaja Bucik Vavpetič. Foster v svoji monografiji *Popular Literature for Children and Adolescent* ob ukvarjanju s popularnostjo mladinske književnosti izpostavlja dva pola popularnosti mladinske književnosti, in sicer razlikuje med »popularno književnostjo« – plehko, šablonsko napisano literaturo, ki želi ugajati, in »književnostjo, ki je popularna« – kvalitetno, (a) množično prodajano literaturo (Foster 2003: 5).

Izkaže se, da se znotraj slovenskega literarnega prostora sicer ukvarjamo s kvaliteto mladinske književnosti, ne pa (razen zelo redkih izjem, glej Bucik Vavpetič 2015) tudi z njeno popularnostjo. Ta manko bomo vsaj delno zapolnili v pričujočem prispevku. Kvaliteto in priljubljenost bomo spravili v dialog: zanimalo nas bo, kako kvalitetna je najbolj priljubljena mladinska literatura. Pa tudi, ali je delež kvalitetnih knjig med najbolj priljubljenimi knjigami fiksen – ali imamo na eni strani bralce, ki vseskozi posegajo le po nekvalitetni literaturi, ki zagotavlja pričakovano šablonsko napisano zgodbo in instantni užitek, na drugi strani pa bralske sladokusce, ali pa se delež kvalitetnih knjig med najbolj priljubljenimi knjigami spreminja. Ob odgovarjanju na to vprašanje se bomo spustili tudi v premislek, ali je potemtakem mogoče vplivati na kvaliteto najbolj priljubljene literature.

Opredelitev izhodišč

Ker nas je ob pregledu najbolj priljubljene literature zanimalo predvsem razmerje med kvaliteto in priljubljenostjo/popularnostjo, priljubljene/popularne literature nismo že vnaprej vrednostno opredelili, saj bi bila analiza razmerja med njima potemtakem nesmiselna oz. že vnaprej določena. Kot priljubljene/popularne literature tako nismo razumeli tiste literature, ki je pisana šablonsko in konzervativno ter sledi trenutnim trendom, da bi zadostila (trenutnemu) okusu manj zahtevnih bralcev, niti zimzelenih klasikov, ki priljubljenost gradijo na svoji kvaliteti. Osredotočili smo se na tisto literaturo, ki je pri splošni populaciji bralcev najbolj priljubljena, ne glede na razlog za njeno priljubljenost. Zaradi večje jasnosti uporabljamo izraz priljubljena (namesto popularna) literatura, ki je manj obremenjen s predhodnimi nalepkami o njeni kvaliteti.

V analizi smo se omejili na mladinsko literaturo, torej na tisti spekter literature za otroke in mladino, ki jo bralci, lahko sklepamo, večinoma izbirajo sami, medtem

ko se pri priljubljeni otroški literaturi pogosto postavlja vprašanje, ali je primarno priljubljena pri otrocih ali pri njihovih skrbnikih.

Priljubljenost literature smo merili s številni nakupov in izposoj posameznih knjig. Pri tem smo izhajali iz prosto dostopnih podatkov sistema COBISS in iz podatkov o prodaji v knjigarnah našega največjega knjigotržca Mladinska knjiga trgovina. Kot kaže raziskava *Bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji* iz leta 2014, si večina bralcev (48 %) knjige izposoja v knjižnici (Odgovor na vprašanje: Kje ste dobili knjigo, ki ste jo nazadnje prebrali?), med tistimi, ki kupujejo knjige (zadnje prebrano knjigo je kupilo 13 % vprašanih), pa jih je 75 % v zadnjem letu knjigo kupilo v knjigarni (možnih je bilo več odgovorov, a je ta odgovor daleč najpogostejši). (Kovač et al 2015) Zato se zdi omejitev na izposojana dela in nakupe v naši največji mreži knjigarn smiselna.

Osredotočili smo se na prodajo in izposoj v letih 2010–2015. Analizirali smo lestvico sto najbolj prodajanih mladinskih del v knjigarnah Mladinska knjiga trgovina v posameznem letu iz evidence Mladinske knjige. Delež prodaje sto najbolj prodajanih knjig predstavlja v zadnjih dveh letih približno 75 % celotne prodaje (komunikacija z Rokom Gregorinom, analitikom za področje založništva v Mladinski knjigi), tako da analiza kvalitete teh del ni le relevantna za oceno kvalitete najbolj priljubljene literature, temveč ponuja tudi dober razgled po splošni kvaliteti tega, kar berejo mladi. Nadalje smo analizirali tudi mladinska dela, zastopana na lestvicah 250 najbolj izposojanih knjig, ki so prosto dostopna v sistemu COBISS. Ker nas je zanimalo predvsem prostočasno branje, smo svoje iskanje omejili na splošne knjižnice. Na letnih seznamih najbolj branih knjig se pogosto pojavljajo predvsem knjige, namenjene za domače branje, zato smo analizo razširili še na pregled najbolj branih knjig v mesecu juliju in avgustu (prikaz poletje upošteva seštevke izposoj mladinskih del na seznamih 250 najbolj izposojanih del v obeh mesecih), ko, sklepamo, mladi bralci prebirajo predvsem knjige za prostočasno branje.

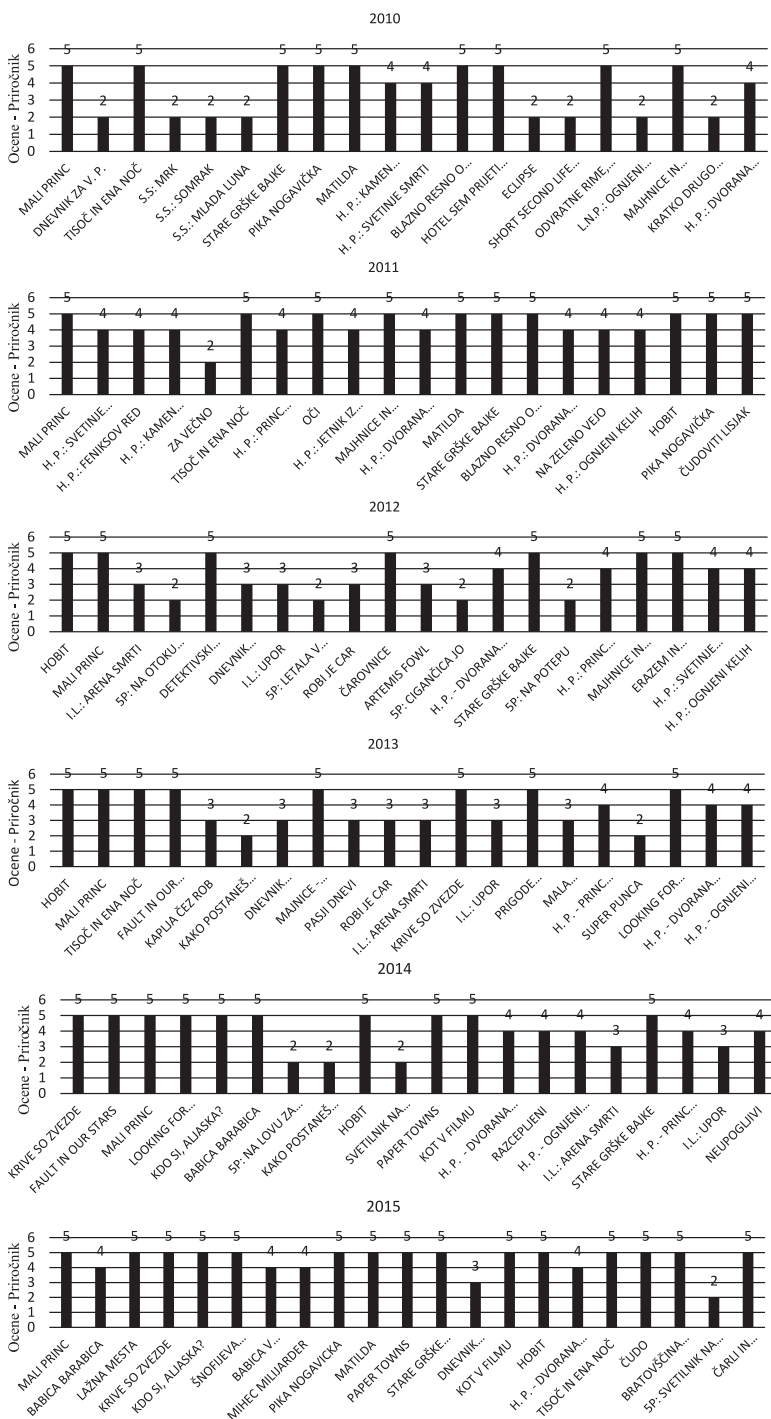
Pri analizi smo kot mladinska dela upoštevali dela, ki so v *Priročniku* zavedena kot dela, namenjena bralcem 2. in 3. bralne stopnje. Lestvica 100 najbolj prodajanih mladinskih knjig v knjigarnah Mladinske knjige trgovine vključuje knjige, ki jih pri Mladinski knjigi vodijo kot blagovno skupino mladinske knjige. Nekatere knjige, ki jih obravnavajo kot mladinske, so znotraj *Priročnika* označene kot otroške ali pa v *Priročnik* niso vključene, ker so v sistemu Mestne knjižnice Ljubljana zavedene kot knjige za odrasle. V tem primeru knjig iz nabora najbolj prodajanih knjig nismo povezali s pripadajočo oceno.

Kvaliteto obravnavanih knjig smo merili z ocenami posameznih del v *Priročniku* za branje kakovostnih mladinskih knjig. Nekatere starejše izdaje ali manj kvalitetni ponatisi so tako ostali neocenjeni, medtem ko so dela v tujih jezikih označena z oceno, ki jo ima v *Priročniku* prevod.

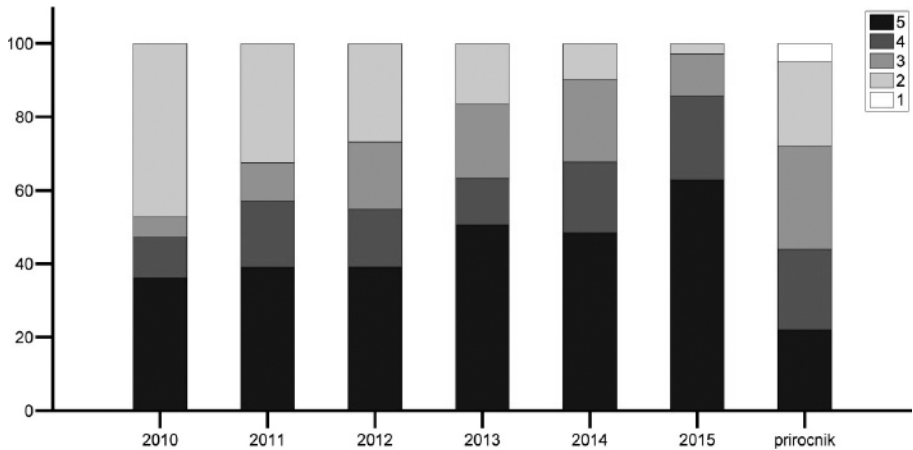
Dialog med kvaliteto in popularnostjo

Kako kvalitetne so najbolj kupovane knjige?

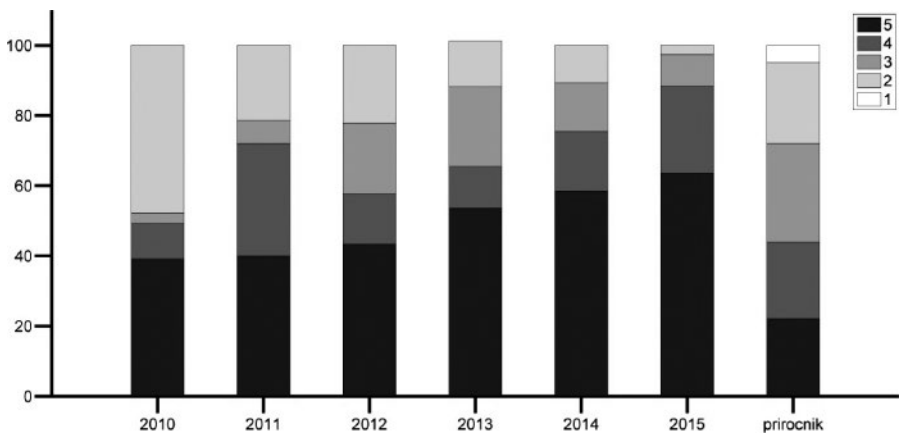
Leto 2010, s katerim pričenjamo našo analizo, stopi v obdobje sage *Somrak* – v *Priročnikih* ocenjene z oceno 2. Izjemno popularnost sage, katere prvi del je izšel

Graf 1: Seznam 20 najbolj prodajanih knjig (knjigarne Mladinska knjiga) v letih 2010–2015 z ocenami iz priručnika.

Graf 2: Stolpci 1–6: Delež knjig (posameznih naslovov) med 100 najbolj prodajanimi knjigami v letih 2010–2015 glede na oceno v *Priročniku*. Neocenjene knjige iz nabora 100 najbolj prodajanih knjig v prikazu niso upoštevane (njihov delež je v povprečju 26 %, gre pa tako za kvalitetne zimzelene knjige, ki v zadnjem obdobju niso bile ponatisnjene, in kvalitetno otroško literaturo kot za manj kvalitetno literaturo za odrasle (npr. *Vampirski akademija*), tako da njihov delež ne bi bistveno spremenil deležev posameznih ocen). Stolpec 7 pa prikazuje povprečni delež vseh mladinskih knjig, izdanih v letih 2013–2015, glede na oceno v *Priročniku*. Podatki o deležu knjig med 100 najbolj prodajanimi knjigami glede na oceno v *Priročniku* imajo namreč svojo težo le, če jih pretresemo v kontekstu siceršnje kvalitete mladinske produkcije.

Graf 3: Stolpci 1–6: Delež prodanih izvodov med 100 najbolj prodajanimi knjigami v letih 2010–2015 glede na oceno v *Priročniku*. Neocenjene knjige iz nabora 100 najbolj prodajanih knjig v prikazu niso upoštevane (njihov delež je v povprečju 26 %, gre pa tako za kvalitetne zimzelene knjige, ki v zadnjem obdobju niso bile ponatisnjene, in kvalitetno otroško literaturo kot za manj kvalitetno literaturo za odrasle, tako da njihov delež ne bi bistveno spremenil deležev posameznih ocen). Stolpec 7 pa prikazuje povprečni delež vseh mladinskih knjig, izdanih v letih 2013–2015, glede na oceno v *Priročniku*. Podatki o deležu knjig med 100 najbolj prodajanimi knjigami glede na oceno v *Priročniku* imajo namreč svojo težo le, če jih pretresemo v kontekstu siceršnje kvalitete mladinske produkcije.

v letu 2008, v svoji analizi izpostavi tudi Kaja Bucik Vavpetič (2015). Kvaliteta najbolj prodajanih knjig (Graf 1 in Graf 2) je izrazito polarna – zdi se, da bralci bodisi posegajo po šablonsko napisanih, nekvalitetnih populističnih knjigah, bodisi po zimzelenih klasikih, kar se ujema tudi s Fosterjevim razlikovanjem dveh vrst popularnosti v mladinski literaturi (Foster 2003). S tem se smiselno povezuje tudi obstojnost teh del na lestvicah najbolj branih knjig: Med najbolj priljubljenimi je tako stalno delo *Mali princ*, ki je bilo, kot je mogoče razbrati iz podatkov sistema COBISS, prvič izdano v slovenščini pred dvema desetletjema.

Že v letu 2011 knjig iz sage *Somrak* ne najdemo več med dvajset najbolj branih knjigami, v letu 2013 pa na lestvici sto najbolj prodajanih knjig ni več nobenega dela iz omenjene serije. Izginjanje serije *Somrak* z lestvice najbolj prodajanih knjig se kaže tudi v porastu deleža kvalitetnih knjig med najbolj prodajanimi knjigami (Graf 2). Zdi se, da mesto *Somraka* najprej zasedejo, na nižjih mestih lestvice že prej prisotna, dela iz serije *Harry Potter*. Ponovno gre za serijo fantastičnega žanra, ki prihaja iz anglosaškega okolja, njeno priljubljenost med slovenskimi bralci pa podpirata njena uspešnost v tujini in nedavne ekranizacije. A dolgoživost serije o *Harryju Potterju* (prvi del je bil v slovenščini izdan leta 1999), ki se povezuje tudi z njegovo oceno v *Priročniku* (4), nakazuje, da ne gre za popularno delo v smislu šablonsko napisane literature, ki bi zagotavljala instantni užitek. Podobno bi lahko trdili za delo *Hobit*, ki zasede prvo mesto na lestvici najbolj prodajanih knjig v letih 2012 in 2013, v času ekranizacije tega odličnega romana fantazijskega žanra (Graf 1). V letu 2012 se na račun pogrešljivih del (27 %), poveča predvsem delež dobrih knjig (19 %). Pri tem je bistven poudarek, da je v kontekstu *Priročnika* prav meja med ocenama 2 in 3 najbolj bistvena, saj gre za dela, ki jih uredniški odbor *Priročnika* ne priporoča ali pa ravno še priporoča za knjižnični nakup oz. branje.

Leto 2013 zaznamujeta dva prihajajoča trenda. Prvi je prihod odličnih realističnih romanov Johna Greena. Ti sledijo slogu popularnega realizma, tematizirajo najstniško iskanje samoidentitete in nesrečne ljubezni in se ne ustavljajo ob tabuiziranih tematikah. Green emocionalno nabitost prepleta z duhovitostjo, kar poskrbi za »ravnotežje med svetlobo in temo, lahkotnostjo in težo ter akcijo in refleksijo, kar [njegovim knjigam ...] zagotavlja tako kvaliteto kot izjemno berljivost (Kos 2014). Njegov šesti in najuspešnejši roman *Fault in our Stars* (izvirnik izdan leta 2012) smo v slovenščini kot prvi v slovenščino prevedeni Greenov roman dobili leta 2013, manko pa so, se zdi, bralci zapolnili tudi z branjem angleškega izvirnika. Angleški izvirniki so na lestvicah najbolj prodajanih knjig pogosto zastopani, predvsem kadar gre za dela, ki so del priljubljenih angleških serij ali pa so s serijami povezana – npr. delo J. K. Rowling: *Fantastic Beasts and Where to Find Them*, ki se navezuje na serijo o *Harryju Potterju*. Pogosto gre za dela, ki v slovenščino (še) niso bila prevedena, in postavlja se vprašanje, zakaj se založniki ob stalni priljubljenosti tovrstnih del ne odločijo za njihov prevod. Drugi pojavljajoči se trend, ki zaznamuje bralno kulturo mladih od leta 2013 naprej, pa je prihod številnih komičnih, pogosto obilno ilustriranih romanov, kakršni so npr. dobro ocenjeni *Dnevnik nabritega mulca* ali pa odlična serija *Prdoprašek doktorja Proktorja*. Pred tem je bil tovrsten žanr zastopan predvsem s *Kapitanom Gatnikom*, ki ga prav tako najdemo na seznamu najbolj prodajanih knjig.

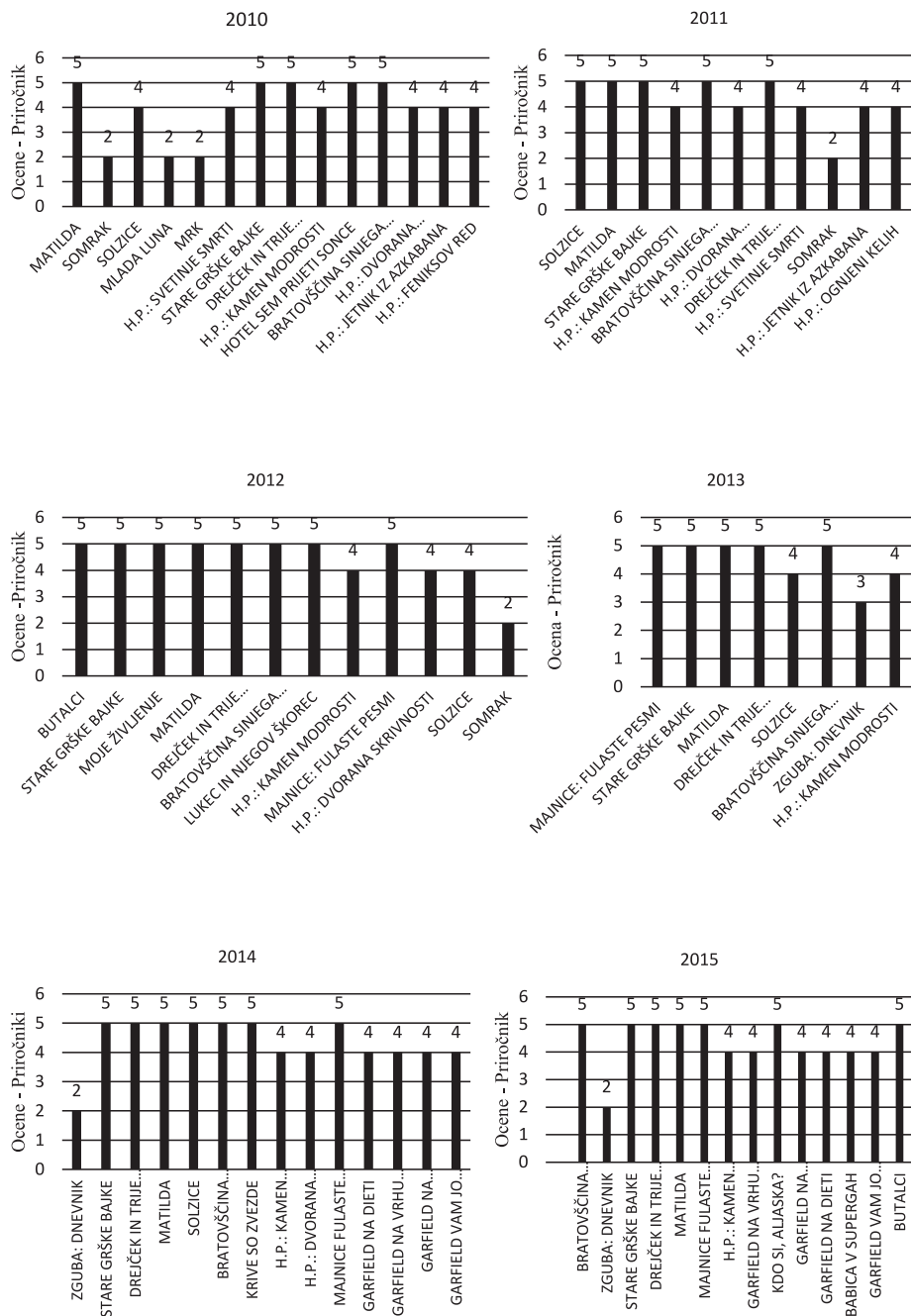
Na lestvici najbolj prodajanih knjig v letu 2013 najdemo tudi prvo mladinsko delo, ki je prejelo nagrado Modra ptica – nagrado Skupine Mladinska knjiga, ki

nagrajeno knjigo podpre tudi z obsežno marketinško kampanjo – *Kot v filmu* Vinka Möderndorferja se s 171 prodanimi izvodi nahaja na 26. mestu. To kaže, da za prodajo mladinskih knjig ni bistven (samo) tuji marketing svetovnih uspešnic. V tej luči je zanimiv tudi prihod dveh sodobnih slovenskih del (klasiki slovenske literature, predvsem pesniške zbirke, npr. *Majnice: fulaste pesmi* so na seznamih stalno prisotni) na vrh najbolj prodajanih del v letu 2011 – gre za deli *Oči* Andreja Makuca in *Na zeleno vejo* Andreja Predina, ki sta bili izbrani za Cankarjevo tekmovanje (za 8. in 9. razred osnovne šole), zaradi v medijih izjemno odmevne polemike pa so delo Andreja Predina s seznama umaknili kot določeno in ga ponudil kot izbirno branje. Pojavnost v medijih, pa čeprav polemična in pogosto negativna (Bevčič 2011, Siolnet 2011, Tomažič 2011), je, kot kaže lestvica najbolj prodajanih knjig, doprinesla k prodaji omenjenih del, saj se sicer dela, izbrana za Cankarjevo tekmovanje (čeprav gre pogosto za sodobne tekste, s katerimi knjižnice niso založene, so pa na voljo v knjigarnah), izjemno redko uvrščajo tako visoko na lestvice najbolj branih knjig (Graf 1).

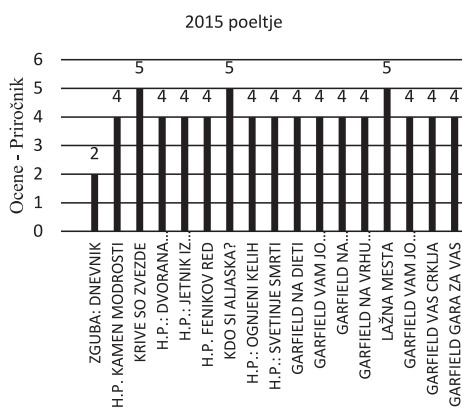
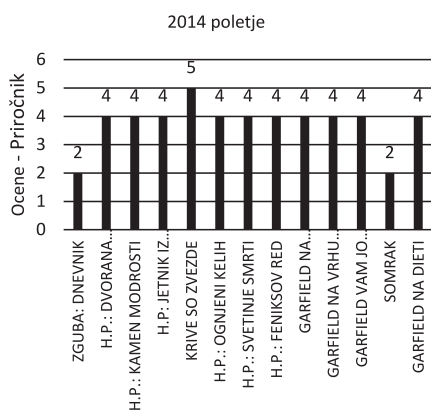
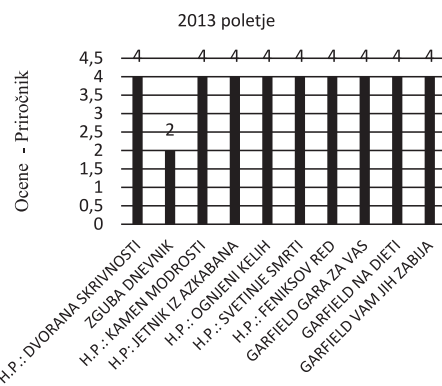
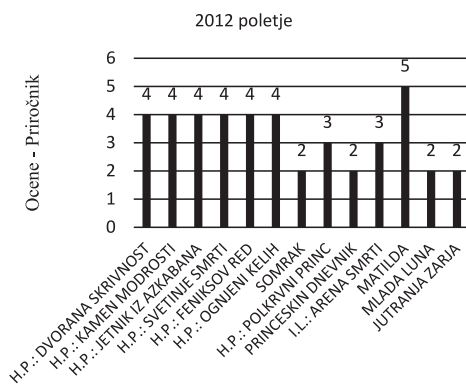
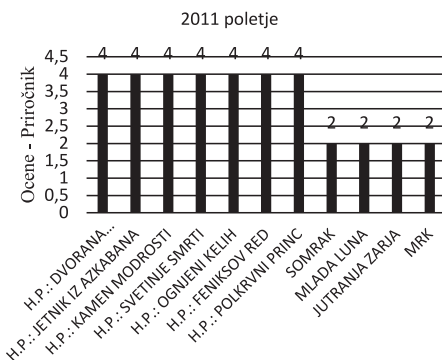
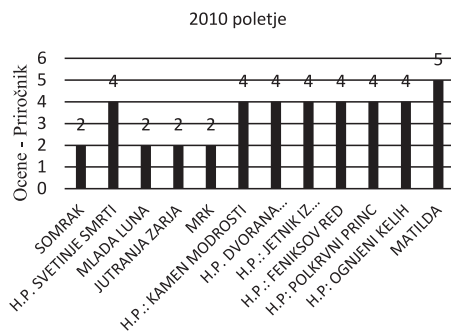
Prihod odličnega sodobnega realizma in dobrih do odličnih komičnih del je bistveno vplival tudi na izjemen porast deleža kvalitetnih knjig med najbolj prodajanimi knjigami. Bistveno se je povečal predvsem delež odličnih knjig, ki je v letu 2013 kar 51 %.

Trend se nadaljuje in v letu 2014 vrh lestvice najbolj prodajanih knjig povsem obvladujejo tako prevedena kot izvirna dela Johna Greena (Graf 1). Dejstvo, da odlična Greenova dela ne nagovarjajo le bralnih sladokuscev, ampak tudi bralce, ki sledijo trenutnim trendom, se kaže v razporeditvi deleža knjig s posameznimi ocenami. Delež knjig z oceno 2 (ki je v obdobju 2010–2012 prevladoval), predstavlja sedaj le še 10 %, predvsem na račun deleža odličnih knjig, ki predstavljajo 48 % vseh prodanih knjig (Graf 2). Priljubljenost knjig Johna Greena je še posebej očitna, če se ne ozremo le na mesta na lestvici najbolj prodajanih knjig, temveč tudi na število prodanih izvodov: delo *Krive so zvezde*, ki kraljuje lestvici najbolj prodajanih knjig v letu 2014, je bilo prodano v kar 2157 izvodih, njegov angleški izvirnik pa v 934 izvodih. To v kontekstu prodaje mladinskih del v Sloveniji predstavlja svojevrsten fenomen, tako so bili najbolj prodajani naslovi v letih 2010–2013 prodani v več kot enkrat manjših količinah in so nihali med 932 (*Hobit* v letu 2012) in 747 (*Hobit* v letu 2013) prodanimi izvodi. Zaradi izjemne prodaje odličnega Greenovega romana je delež kvalitetnih prodanih knjig še precej večji od deleža kvalitetnih knjig (naslovov) med ocenjenimi knjigami lestvice stotih najbolj prodajanih knjig. Ta razmerja se v letih 2010–2013 niso bistveno razlikovala (Graf 2 in Graf 3), v letu 2014 pa je razlika lepo opazna, delež odličnih knjig med vsemi prodanimi izvodi je tako kar 59 %.

Leto 2015 je ostalo v znamenju Johna Greena, lahkotnejših komičnih romanov in kvalitetne literature. V splošnem se kvaliteta najbolj branih del še povečuje, tako je delež odličnih knjig med vsemi prodanimi izvodi v letu 2015 kar 64 %. Zdi se, da so romani Johna Greena zadostili okusu ljubiteljev trendov, bralskim sladokuscem, verjetno pa tudi marsikateremu odraslemu bralcu, kar bi pojasnilo izjemen porast števila prodanih izvodov tega v analiziranem obdobju najbolj prodajanega mladinskega avtorja.

Graf 4: Seznam mladinskih knjig z ocenami iz *Priročnika*, ki so se v letih 2010–2015 uvrstile na sezname 250 najbolj izposojanih knjig

Graf 5: Seznam mladinskih knjig z ocenami iz *Priročnika*, ki so se v juliju in avgustu 2010–2015 uvrstile na seznam 250 najbolj izposojanih knjig

Kako kvalitetne so najbolj izposojane knjige?

Pregled knjižnične izposoje se ujema s trendi, ki smo jih opazili ob analizi najbolj kupovanih knjig, ponudi pa tudi nekaj specifik. Leto 2010 obvladuje saga *Somrak*, ki pa se v letu 2011 že počasi umika s seznama najbolj branih knjig, v letu 2012 pa jo najdemo samo še na poletni lestvici najbolj branih knjig (Graf 4 in Graf 5). Serija *Harry Potter* po drugi strani vztraja kot stalnica na letnih, predvsem pa na poletnih seznamih. Na teh, kot smo sklepali, ni knjig s seznama za domače branje, z izjemo prve izmed knjig o *Harryu Potterju* in *Matilde* Roalda Dahla. Ker je Dahl izjemno priljubljen avtor, čigar knjige se stalno pojavljajo tudi na seznamih najbolj prodajanih knjig, sklepamo, da gre tudi v tem primeru za prostočasno branje.

V letu 2013 serija *Somrak* z lestvice povsem izgine. Za razliko od lestvice najbolj prodajanih knjig se knjige Johna Greena na seznamu najbolj izposojanih knjig še ne pojavljajo. Pokaže pa se že ob analizi prodaje zaznani trend komičnih ilustriranih romanov, ki jih v poletnih mesecih dopolnjuje izjemna izposoja stripov o *Garfieldu*. Ti se na tržišču pojavljajo v različnih, bolj ali manj kvalitetnih izvedbah (v *Priročnikih* ocenjenih z ocenami od 5 do 1), med najbolj izposojanimi pa najdemo le kvalitetne izdaje z oceno 4. Na seznamih sto najbolj prodajanih mladinskih knjig v knjigarnah Mladinska knjiga trgovina stripov o *Garfieldu* ne najdemo, saj stripi (razen redkih izjem z jasno mladinsko ciljno publiko) niso klasificirani kot mladinska literatura. Vprašanje, kdo bere stripe, ki v zadnjem obdobju postajajo vse bolj popularni, presega tematski okvir tega prispevka, je pa gotovo zanimivo; njegova raziskava pa bi prinesla boljše razumevanje povezav med različnimi skupinami bralcev in literaturo, ki jo berejo, s tem pa pripomogla k učinkovitejšemu nagovarjanju bralcev.

V letu 2014 se Greenove *Krive so zvezde* že pojavijo na seznamu najbolj izposojanih knjig tako na letni ravni kot v poletnih mesecih. Na seznamu pa ni angleškega izvirnika. V splošnem, za razliko od prodajnih lestvic, na lestvicah ni knjig v tujih jeziki. Postavlja se vprašanje, ali gre za (praviloma nizko) ceno angleških izvirnikov ali za drug spekter bralcev, ki si bodisi izposojajo slovenske knjige bodisi kupujejo tuje (in slovenske?) knjige. Na lestvici najbolj branih knjig v letu 2014 najdemo kar nekaj mladinskih knjig, ki ne spadajo pod obvezno, temveč pod prostočasno branje: prevladuje kvalitetna literatura z izjemo vodilne knjige na lestvici – *Zguba: dnevnik* (Graf 4). Pri tem je smiselna opomba, da gre za knjigo, ki se jo zavaja kot eno samo delo, gre pa za več del v isti seriji. To lahkotno branje o najstniških težavah se sicer zares uvršča na seznam najbolj branih knjig, zagotovo pa ne, če bi upoštevali, da gre za različne knjige, v njegov vrh.

V letu 2015 se nadaljuje podoben trend. Je pa količina mladinskih del znotraj seznama najbolj izposojanih del, predvsem v poletnih mesecih, znatno večja kot v predhodnem analiziranem obdobju 2010–2014 (Graf 5). To je mogoče pripisati dejstvu, da gre za dela, ki so v *Priročniku* obravnavana kot mladinska, a nagovarjajo tudi starejše bralce, takšni so na primer romani Johna Greena pa tudi v zadnjem obdobju izjemno priljubljeni stripi, morda pa gre porast izposoje mladinskih knjig pripisati tudi dejstvu, da mladi bralci, ki v zadnjem času pogosteje posegajo po stripih in ilustriranih mladinskih knjigah, te knjige hitreje preberejo in si posledično izposodijo več naslovov iz serije.

Razmislek ob dialogu kvalitete in priljubljenosti

Analiza najbolj priljubljene (najbolj kupovane in izposojane) literature pokaže, da je ta razmeroma kvalitetna. V začetnem obdobju, ki ga vključuje analiza, še opazimo izrazito polarnost med šablonsko »popularno književnostjo« in kvalitetno »književnostjo, ki je popularna«, kot pojava razlikuje Foster. Nato delež manj kvalitetne literature, skupaj s sago *Somrak*, počasi izginja, v zadnjem obdobju pa z odličnimi Greenovimi romani pride predvsem do porasta deleža najkvalitetnejše literature. Zdi se, da bralski sladokusci bolj ali manj sledijo svojemu okusu, medtem ko manj zahtevni bralci, ki sledijo bralskim trendom, posežejo tudi po kvalitetnejši literaturi.

Takšne ugotovitve se sicer ne skladajo z analizo Kaje Bucik Vavpetič v prispevku o popularni mladinski fantastični književnosti, kjer avtorica ugotavlja, da »statistike kažejo, da si mladi bralci v splošnih knjižnicah največ izposojajo prav popularne fantastične serije, ki v *Priročnikih za branje kakovostnih mladinskih knjig* ne dosegajo dobrih ocen.« Razliko v rezultatih je mogoče pojasniti z omejitvami analize, Kaja Bucik Vavpetič se namreč v svoji analizi omeji na analizo izposoje posameznih del s področja fantastike, izdanih med leti 2008 in 2013, v prvih treh letih po izidu. V analizo tako niso vključena dela iz serije o Harryju Potterju, ki so bila izdana pred tem obdobjem, a vztrajajo na lestvici najbolj branih knjig. Kot nakazuje analiza najbolj kupovanih in izposojanih knjig v pričujočem prispevku, so tri leta »magična meja«, po kateri priljubljenost nekvalitetnih serij, ki predstavljajo trenutni trend, izzveni. Tako je saga *Somrak*, katere prvi del je izšel v letu 2008, obvladovala vrh najbolj izposojanih knjig do leta 2010, nato pa počasi zdrsnila z lestvic. Enak pojav lahko razberemo z lestvic sto najbolj prodajanih knjig, le da so bralci nakupovalci še bolj odzivni in je padeč *Somraka* hitrejši.

Ocene *Priročnika* so, kot nakazuje pričujoča analiza, dober pokazatelj, katero izmed priljubljenih del se utegne obdržati na lestvici priljubljenih knjig. Na njih tako že desetletje in pol vztraja zelo dobro ocenjeni *Harry Potter*, še mnogo dlje pa odlične zimzelenke, kot sta *Mali princ* in *Pika Nogavička*. Gre za informacijo, ki bi jo bilo vredno pretresti v odnosu do knjižničnega nakupa – razprava o tem, ali in v kolikšni meri naj knjižnice odkupujejo literaturo, ki jo stroka ocenjuje kot manj kvalitetno, bralci pa si jo, kot trdijo zagovorniki odkupa, želijo, se v slovenskem kulturnem prostoru odvija že nekaj časa (glej npr. Rugelj 2008). Pred dvema letoma je tako Mestna knjižnica Ljubljana tej tematiki namenila tudi enodnevni posvet (Knjižnica, srce mesta: Vrednotenje književnosti za potrebe knjižnic), ki je precej jasno razprl stališča različnih akterjev (glej Bilban 2014, Vrbnjak 2014). Mladinska in otroška književnost sta pri tem v posebnem položaju, saj Pionirska, Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, s *Priročnikom* in knjigometrom (sprotim pregledom produkcije, ki svetuje, katera dela se priporoča za knjižnični odkup) ponuja orodje, s pomočjo katerega lahko knjižnice, če to želijo, omejijo svoj nakup na kvalitetno literaturo. Podrobneje se s takšno vlogo *Priročnika* v svojem magistrskem delu ukvarja Tatjana Okorn, ki *Priročnik* prepozna kot zgled, ki predstavlja izhodišče za nadaljnje vrednotenje literature v kontekstu splošnih knjižnic (Okorn 2015). Tudi Andrej Blatnik prepozna v situaciji hiperprodukcije knjig na eni in manka javnega denarja za odkup knjig, *Priročnik* kot delujočo možnost oziroma prakso vrednotenja, ki javnosti in knjižnicam »ponuja strokovna izhodišča za selekcijo.« (Blatnik 2013: 142)

Kot nakazuje pričujoča analiza, bodo nekvalitetna dela, ki jih knjižnice nakupijo v večjih količinah, da bi zadostile trenutnim željam bralcev, v nekaj letih obležale na policah. V času pisanja tega prispevka (6. 11. 2016) je tako med 89 izvodov dela *Somrak* Stephenie Meyer, ki jih ima na voljo Mestna knjižnica Ljubljana, izposojenih le še 15 izvodov knjige. O problematiki takšne konzumacije, kjer danes priljubljena dela »čez leto, dve končajo kot izločeni izvodki«, je v kontekstu posveta Knjižnica srce mesta, razmišljal tudi Aljoša Harlamov (2014).

Po drugi strani dejstvo, da je posamezno delo v *Priročniku* ocenjeno z oceno odlično, še ne pomeni, da bo desetletja dolgo vztrajalo na seznamih najbolj kupovanih ali izposojanih knjig. Med takšnimi deli so klasike, h katerim se obračajo in vračajo številni bralci – med njimi npr. dela Astrid Lindgren in Roalda Dahla, ki so jih brali naši starši, mi, po lestvicah najbolj kupovanih in izposojanih knjig sodeč, pa tudi sodobne generacije mladih bralcev. Med odličnimi deli pa so tudi manj kupovana in izposojana, bolj hermetična in specifična besedila, ki bistveno bogatijo kulturni prostor, pa čeprav morda bralci za pot do njih potrebujejo dodatno spodbudo – pri tem gre izpostaviti predvsem dela manj uveljavljenih slovenskih avtorjev ter poučno literaturo. Pogosto gre za dela, ki bi morda sicer našla pot do bralcev, a jim ta ni (dovolj) odprta: založbe jih ne izpostavljajo, še manj knjigarne, knjižnice se odločijo za odkup manjšega števila izvodov, promotorji branja se z njimi redkeje ukvarjajo.

Vloga vseh teh akterjev – od avtorjev in prevajalcev, preko urednikov in založnikov do knjigotržcev, knjižničarjev in promotorjev branja – še zdaleč ni nepomembna. Mladim bralcem (dobre) knjige, pa čeprav velja prepričanje, da je njihov bralski okus v največji meri odvisen od globalnih priporočil in priporočil prijateljev (glej Bucik Vavpetič 2015), le ne padejo v naročje same. Izbira tega, kaj, v kakšni obliki in po kakšni poti ponuditi mladim bralcem, je odvisna od vseh naštetih akterjev. Odločitev, da se v slovenski prostor prinese kakovostna popularna dela, kakršno je *Krive so zvezde* Johna Greena, sloni na urednici (Alenki Veler) in založbi (Mladinska knjiga), prav tako odločitev za kvalitetnega prevajalca (Boštjan Gorenc Pižama) in kvaliteten celovit izdelek. Tudi nadaljnja promocija del ni prepuščena le dobremu glasu med prijatelji. Medijsko odmevna nagrada modra ptica in promocija Möderndorferjeve knjige *Kot v filmu* je tako tudi sodobni slovenski roman, ki ne pluje na krilih globalne popularnosti in/ali ekranizacije, ponesla med najbolj prodajane knjige. Pri vlogi aktivne promocije slovenskih knjig bi omenila tudi dva »posebneža« iz leta 2016, ki se sicer še ni zaključilo in tako tudi ni vključeno v analizo. V letošnjem letu sta se na vrh najbolj prodajanih mladinskih knjig v knjigarnah Mladinske knjige zavihteli dve slovenski deli: *Slovenski klasiki* Boštjana Gorenc Pižame so bili prodani v približno 2500 izvodih, kar presega rekordno prodajo dela *Krive so zvezde* iz leta 2014. Drugi posebnejš je delo *Od genov do zvezd* Saša Dolenca, ki se bi, glede na števila prodanih izvodov mladinskih del na lestvici najbolj prodajanih mladinskih knjig iz obdobja 2010–2015, zavihtel v prvo dvajseterico. Pri tem je potrebno poudariti, da gre za deli iz žanra poučne literature za otroke in mladino, ki je v slovenskem literarnem prostoru že nekaj let pomaknjeno v ozadje in ga le izjemno redko najdemo na lestvicah najbolj prodajanih mladinskih knjig. Nedvomno gre za dve zelo kvalitetni deli, ki sta bili tudi v *Priročniku* ocenjeni z oceno odlično, a urednica (Ana Ugrinović) in založba (Cankarjeva založba) svojega dela nista zaključila z izdajo dveh kvalitetnih del za mladino, par Gorenc in Dolenc je v medijsko izjemno odmevni kampanji potoval

po Sloveniji in mlade pa tudi starejše bralce navduševal za branje kvalitetnih (slovenskih) knjig.

Priljubljena dela so torej lahko tudi (izjemno) kvalitetna in akterji, ki sooblikujejo knjižno ponudbo, gotovo niso brez glasu pri tem, katero kvalitetno literaturo bodo brali mladi bralci. Mogoče je prepoznati kvalitetne trende, poskrbeti za njihovo kvalitetno predstavitev v slovenski prostor in poskrbeti za dodatno promocijo (naj)kvalitetnejših del.

Zahvala

Hvala Mladinski knjigi, predvsem Roku Gregorinu, analitiku za področje založništva v Mladinski knjigi, za podatke o najbolj prodajanih mladinskih knjigah v knjigarnah Mladinska knjiga trgovine. Hvala mag. Darji Lavrenčič Vrabec iz Mestne knjižnice Ljubljana, Pionirske, centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo, za komentarje in informacije o zgodovinskem razvoju *Priročnika za branje kakovostnih mladinskih knjig*.

Literatura

Alenka Bevčič, 2011: Sporni knjigi za Cankarjevo priznanje. *Tednik, objavljeno na multi-medijem portalu RTV SLO*. Pridobljeno 7. 11. 2016 s spletne strani <https://www.rtvsl.si/kultura/knjige/sporni-knjigi-za-cankarjevo-priznanje/267655>

Tina Bilban, 2014: Bodo knjižnice skladišča slabih knjig ali točke kvalitetnih dialogov med knjigami in bralci? *LUD Literatura*: Pridobljeno 6. 11. 2016 s spletne strani <http://www.ludliteratura.si/kritika-komentar/bodo-knjiznice-skladisca-slabih-knjig-ali-tocke-kvalitetnih-dialogov-med-knjigami-in-bralci/>.

Kaja Bucik Vavpetič, 2015: Popularna mladinska fantazijska književnost in njen položaj v slovenskem literarnem prostoru. *Otrok in knjiga* 93. 19–37.

Andrej Blatnik, 2013: Slovenski popularni žanr misija nemogoče? *Literatura* 25. 131–143.

John Foster, 2003: *Popular Literature for Children and Adolescents*. Wagga Wagga, New South Wales: Centre for Information Studies.

Aljoša Harlamov, 2014: Vse te slabe knjige. Ljubljana: *Airbeletrina*. Pridobljeno: 6. 11. 2016 s spletne strani <http://www.airbeletrina.si/clanek/vse-te-slabe-knjige>

Knjigi Na zeleno vejo in Oči sta po mnenju zavoda za šolstvo kakovostni, 2011. *Siolnet*. Pridobljeno 7. 11. 2016 s spletne strani <http://siol.net/trendi/svet-znanih/knjigi-na-zeleno-vejo-in-oci-sta-po-mnenju-zavoda-za-solstvo-kakovostni-269905>.

Gaja Kos, 2014: John Green: Kdo si Aljaska? *LUD Literatura*. Pridobljeno 7. 11. 2016 s strani <http://www.ludliteratura.si/kritika-komentar/john-green-kdo-si-aljaska/>

Miha Kovač et al, 2015: *Knjiga in bralci V*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Javna agencij za knjigo ter UMco.

Tatjana Okorn, 2015: *Vrednotenje knjižne produkcije za otroke in mladino*. Ljubljana, magistrsko delo.

Lara Paukovič, 2016: Prebirati knjige pomeni prebirati svet. *LUD Literatura*. Pridobljeno 6. 11. 2016 s spletne strani <http://www.ludliteratura.si/intervju/prebirati-knjige-pomeni-prebirati-svet/>

Samo Rugelj 2008: Najbolj brane knjige kot priložnost za branje manj branih knjig. *Knjižnica* 52(2008) 4. 125–129.

Agata Tomažič, 2011: Kdo cenzurira knjige za osnovnošolce? *Pogledi*. Pridobljeno 7. 11. 2016 s spletne strani <http://www.pogledi.si/druzba/kdo-cenzurira-knjige-za-osnovnosolce>.

Eva Vrbnjak 2014: Berem, torej sem? Knjižnice med javnim interesom in cenzuro. *Pogledi* 5(12). 7–12.

Alenka Spacal med osnovnošolci

Alenka Veler

Založba Mladinska knjiga, Ljubljana

VIJUGE MED POPULARNIM, KAKOVOSTNIM IN IZVIRNIM

Založba Mladinska knjiga ima bogato in žlahtno tradicijo izdajanja kakovostnih knjig za otroke in mladino. V vsej zgodovini je zajemala iz zakladnice klasičnih del, negovala izdajanje izvirnih leposlovnih del za otroke in mladino ter obenem stregla tudi širokemu okusu bralcev. V svojem prispevku bom izhajala iz izhodišč, ki smo jih dobili razpravljavci pred simpozijem Oko besede 2016, pripravljenih po članku Kaje Bucik Vavpetič Popularna mladinska fantazijska književnost in njen položaj v slovenskem literarnem prostoru (Otrok in knjiga 93), in ki se nanašajo na založniški vidik teme, o kateri smo ob tej priložnosti govorili.

Uvod

V svoji razpravi bom zapisano podkrepila s podatki o prodaji knjig, ki jim brez dvoma lahko rečemo popularne, ter opozorila na najpomembnejše založniške dogodke v obdobju zadnjih petih let. Osredotočila se bom na knjige, ki so namenjene mladostnikom od 12. leta, kjer je večja verjetnost, da je izbor knjige za branje stvar lastne odločitve in izhaja iz prostočasnega branja. Za časovni okvir petih let sem se odločila predvsem zato, da je mogoča relevantna umestitev najbolj prodajanih¹ in po podatkih, ki so dostopni na Cobissu, tudi najbolj branih novejših izdaj.

Za zanimivost ob lestvici najbolj prodajanih knjig za mladino med leti 2011–2016 na vpogled ponujam lestvico najbolj prodajanih knjig otroškega in mladinskega leposlovja od začetka delovanja založbe do danes.

Lestvica najbolj prodajanih knjig otroškega in mladinskega leposlovja založbe Mladinska knjiga med leti 1945–2016:

– Domače leposlovje	
1. <i>Martin Krpan</i>	239.130
2. <i>Pod svobodnim soncem</i>	192.906
3. <i>Mehurčki</i>	190.669

¹ Seštevek prodanih izvodov po vseh prodajnih poteh ZMK.

4. <i>Solzice</i>	180.300
5. <i>Bratovščina Sinjega galeba</i>	155.060
– Prevodno leposlovje	
1. <i>Pika Nogavička</i>	140.213 + 4.161 v stripu
2. <i>Mali princ</i>	136.102 + 2.040 v stripu
3. <i>Ostržek</i>	117.500
4. <i>Heidi</i>	79.200
5. <i>Jonathan Livingston Galeb</i>	55.651

Lestvica najbolj prodajanih knjig mladinskega leposlovja založbe Mladinska knjiga med leti 2011–2016:

1. <i>Mali princ</i>	11.137
2. <i>Krive so zvezde</i>	8.342
3. <i>Harry Potter – Kamen modrosti</i>	4.830
4. <i>Kdo si, Aljaska?</i>	4.710
5. <i>Lažna mesta</i>	3.700

Že prvi pogled na seznam pove, kaj je tisto, kar je najbolj zaznamovalo obdobje zadnjih pet let. Z Johnom Greenom, ki je na lestvice najbolj branih in prodajno uspešnih naslovov prinesel odmik od fantazijske književnosti, smo dobili kakovostnega avtorja, ki ga bere zelo širok krog bralcev. Pomenljivo je tudi, da njegovih del ne berejo samo otroci, ampak tudi odrasli. Na lestvici sta še dve deli starejšega datuma, na prvem mestu celo dolgoživa in vztrajna prodajna uspešnica založbe Mladinska knjiga, ki spada med klasike.

Prodaja in branost vs. kakovost

V izhodiščih za simpozij je bila teza, da je za večino založnikov vrednost knjige razpeta med dvema poloma: prodajo, ki zagotavlja dobiček, in kvaliteto, ki lahko prinese prepoznavnost v obliki nagrad in dobrih recenzij. Darka Tancer Kajnih, ki je tezo postavila, ob tem ne zanika, da sta oba kriterija pomembna, sprašuje pa se, kako suvereni so založniki v svojih uredniških programih danes. John Green je idealen za odgovor na to vprašanje.

V letu 2012, ko sem se dodobra seznanila z avtorjevim pisateljskim opusom in se odločala, katero njegovo delo bomo objavili najprej, še ni kazalo, da bodo Greenove knjige za nekaj časa popolnoma spremenile podobo svetovnih lestvic prodajnosti in priljubljenosti. Avtor je v tistem trenutku sicer že bil ovenčan s številnimi pomembnimi literarnimi nagradami in je imel svoj zelo zvest in predan krog oboževalcev – ne le kot pisatelj, temveč tudi kot vloger s sto tisoči sledilcev – a njegovih knjig na vrhovih svetovnih lestvic še ni bilo.

Ko smo kupovali pravice za roman *Krive so zvezde*, se je v naši hiši pojavil dvom, ali na programu mladinskega leposlovja za leto 2013 potrebujemo dve knjigi, v katerih je osrednji motiv bolezen, rak (v istem letu smo kupili pravice za *Sedem minut čez polnoč* Patricka Nessa). Ker imam pri izbiri programa proste roke, smo pravice seveda kupili. Avtorja sem vzljubila v trenutku, zdelo se mi je, da ima *Krive*

so zvezde največ možnosti za uspeh. Ob izidu se še ni pokazalo, kakšno 'zlato kuro' smo nabavili, a kmalu je prišel bum, ki se ni zgodil ob marketinški podpori naše hiše, ampak zgolj in samo s priporočili od ust do ust. Dobili smo največjo prodajno uspešnico mladinskega leposlovja naše založbe v zadnjih nekaj letih.

Pri oblikovanju osrednjega dela svojega programa imam torej svobodo in izbiram knjige, v katere verjamem. Glede na to, da se v založniškem poslu »nobenmu k... ne sajna, kuga bo zares zažgal,« kot je v romanu *Sreča* duhovito povzel Will Ferguson, je po mojem mnenju to tudi edina smiselna pot.

Ker je Mladinska knjiga splošni založnik in hkrati največja slovenska založba, strežemo tudi zelo širokemu krogu bralcev in potrebi po bolj lahkotnih vsebinah. Da bi zgolj čakali na naslednjo veliko stvar, je seveda iluzorno. Ves čas zasledujemo trende, zelo pozorno spremljamo svetovne lestvice in čeprav v zadnjih petih letih nobena od knjig, od katerih smo pričakovali izstopajoče prodajne rezultate, ni prišla na prvih pet mest lestvice naših najbolj prodajanih knjig v zadnjih petih letih, so rezultati prodaje vseeno zgovorni.

Tabela 1: Lestvica najbolj prodajanih knjig žanrskega leposlovja založbe Mladinska knjiga med leti 2011–2016 (nad 2.000 izvodi)

	Naslov	Trda izdaja	Žepna izdaja	Skupaj	Izposoja (Cobiss)
1	<i>Vampiriska akademija</i> (VA)	910	3.167	4.077	20.729
2	<i>Poljub smrti</i> (VA)	851	2.922	3.773	14.908
3	<i>Krvna zaveza</i> (VA)	748	2.930	3.678	12.927
4	<i>Zadnja žrtev</i> (VA)	778	2.534	3.312	11.177
5	<i>Klic duha</i> (VA)	815	2.417	3.232	11.644
6	<i>Ledeni ugriz</i> (VA)	653	2.390	3.043	17.189
7	<i>Za večno</i> (serija Nesmrtni)	768	1.908	2.676	12.791

Kot sem ob različnih priložnostih že poudarila, tudi zaradi ugotovitev Kaje Bucik Vavpetič v prej omenjenem članku, ponovno izpostavljam: do žanrskih in popularnih knjig se v založbi ne vedemo čisto nič drugače kot takrat, ko izdajamo knjige v bolj kakovostnem delu programa. Prizadevamo si, da so dobro prevedene, lektorirane, urejene in oblikovane po najvišjih založniških standardih.

Nagrade vs. prodaja in branost

Eno od izhodiščnih vprašanj za simpozij je bilo tudi, koliko na prodajo in branost vplivajo nagrade. Kot ugotavlja že Kaja Bucik Vavpetič, ne kaj dosti. Nagrade zagotovo pomagajo pri večji prepoznavnosti posameznih del, avtorjev. Kakovostne, izstopajoče knjige bi se v poplavi izidov ob kritiški podhranjenosti in pomanjkanju medijske podpore novim izidom, izgubile, tako pa dobijo vsaj nekaj pozornosti. V tabelo sem umestila knjige za mladino naše založbe, ki so v zadnjih petih letih prejele znak zlata hruška, tri od njih tudi priznanje zlata hruška za prevedeno knjigo. Mislim, da so podatki zgovorni.

Tabela 2: Knjige iz programa mladinskega leposlovja (2011–2016), ki so prejele znak zlata hruška

	Naslov	Trda izdaja	Žepna izdaja	Skupaj	Izposoja (Cobiss)
1	<i>Krive so zvezde</i>	1.125	7.207	8.342	15.642
2	<i>Kdo si, Aljaska?</i>	1.698	3.012	4.710	7.500
3	<i>Lažna mesta</i>	777	2.923	3.700	4.460
4	<i>V morju so krokodili</i>	993	979	1.972	7.459
5	<i>Trinajst razlogov</i>	753	776	1.529	8.079
6	<i>Kot v filmu*</i>	??	??	1.436	6.694
7	<i>Na begu</i> (Hrup in kaos)	600	737	1.337	5.711
8	<i>Če ostanem</i>	616	721	1.337	3.423
9	<i>Eleanor in Park</i>	450	817	1.267	1.949
10	<i>Rdeče kot kečap</i>	485	501	986	3.520
11	<i>Zakaj in zato</i> (Hrup in kaos)	441	525	966	2.692
12	<i>Sedem minut čez polnoč**</i>	964		964	4.929
13	<i>Kit na plaži***</i>	873		873	1.715
14	<i>Vojna pošasti</i> (Hrup in kaos)**	425	345	770	2.226
15	<i>Tehanu</i> (Saga o Zemljemorju)	507		507	1.710
16	<i>Zgodbe iz Zemljemorja</i> (Saga o Zemljemorju)**	427		427	1.248
17	<i>Drugi veter</i> (Saga o Zemljemorju)	425		425	621

* Prejemnica nagrad modra ptica, desetnica, večernica. Številu prodanih izvodov lahko prištejemo še 21.500 izvodov, ki jih je JAK odkupil za projekt Rastem s knjigo.

** Prejemnica priznanja zlata hruška za prevodno delo.

*** Tudi k tej knjigi je treba prišteti 22.000 izvodov, ki jih je JAK odkupil za projekt Rastem s knjigo

Kljub temu da nagrajevana dela niso nujno tudi prodajno uspešna, pa so temeljni del programa, ki ga želi založba negovati in razvijati. S tem ohranjamo zvestobo tradiciji in nadaljujemo delo, ki so ga začeli naši predhodniki, pionirji kakovostnega založništva za otroke in mladino pri nas.

Izvirno vs. prevodno

Do zdaj je bilo govora predvsem o prevodnih delih, v drugem delu svojega prispevka pa se bom pomudila še pri izvirnem leposlovju in bom najprej poskusila odgovoriti na dve izhodiščni simpozijski vprašanji, ki se dotikata tudi tega, ali k dobičku usmerjeno založništvo pri nas že izpodriva knjigo kot dobrino nacionalnega pomena in ali se zaradi želje ali celo nuje po hitri in dobri prodaji založniki raje odločajo za prevode preverjenih tujih uspešnic (predvsem iz angleškega jezika). Glede na programsko usmeritev založbe Mladinska knjiga je odgovor seveda ne. Za preživetje zaposlenih in vpletenih je za založniški posel uspešna prodaja izjemnega pomena, a pri oblikovanju leposlovnega programa na naši založbi vendarle ves čas iščemo ravnotežje med objavljanjem kakovostnih prevodnih del iz različnih jezikov, izvirnega leposlovja in lahkotnejšega, prodajno uspešnega žanrskega leposlovja.

V svoj program, ki obsega leposlovje za mladino in otroke, vsako leto uvrščam najmanj dve izvirni leposlovni deli. Pomemben vir kakovostnih rokopisov v zadnjih

petih letih predstavlja razpis za nagrado modra ptica, ki jo založba Mladinska knjiga podeljuje za še neobjavljena leposlovna dela. Nagrada se podeljuje bienalno. Izmenjujeta se razpis za izvirno leposlovno delo za odrasle in razpis za izvirno leposlovno delo za mladino. Nagrado je založba zasnovala v želji, da pridobi še neobjavljene rokopise in si s tem razširi krog avtorjev. Gre za vsebinsko pomemben projekt, ki se je vsaj za uredništvo mladinskega leposlovja izkazal za zelo uspešnega: pridobili smo deli dveh avtorjev, ki doslej z uredništvom nista sodelovala (Vinko Möderndorfer, Miha Mazzini), njuni knjigi sta za slovenske razmere že dosegli dokaj velik krog kupcev, prva knjiga *Kot v filmu* Vinka Möderndorferja pa tudi priznanje stroke, saj je bila knjiga ovenčana še z nagradama desetnica in večernica, ter bila izbrana za projekt Rastem s knjigo.

Kako lahko naredimo uspešnico iz izvirnega dela?

Eno od izhodiščnih simpozijских vprašanj je bilo tudi, s kakšno promocijo naj založniki učinkovito podprejo izvirno domačo leposlovno delo, za katerega menijo, da ne bi smelo biti spregledano, ali predvidevajo, da bi lahko postalo celo uspešnica. Z nagrado modra ptica lahko ponazorim odgovor na to vprašanje.

V velikanski produkciji Mladinske knjige je treba zelo skrbno izbirati naslove, ki bodo ustrezno podprti tudi z marketinškega in piarovskega vidika. Imamo nekaj izjemno močnih avtorjev na področju otroškega leposlovja, ki so znamka zase in zagotovilo za uspeh sami po sebi. Od sodobnih ustvarjalcev so to denimo Svetlana Makarovič, Anja Štefan, Andrej Rozman – Roza, Desa Muck. Na področju mladinskega leposlovja pa razen Dese Muck po tej plati uspešnega avtorja nimamo.

Eden od pomembnih ciljev nagrade modra ptica je intenzivna PR dejavnost, ki naj bi poskrbela za prepoznavnost nagrajenih del in avtorjev. Ena temeljnih načel, ki smo si jih zastavili pri nagradi je, da iščemo kakovostna, komunikativna leposlovna dela, ki bodo nagovarjala kar najširši krog bralcev. Ker je finančni in vsebinski vložek v nagrado ogromen (nagrada znaša 12.000 evrov bruto), je jasno, da je v ozadju tudi želja, da naredimo uspešnico. Časovnica promocijskih aktivnosti od razpisa do podelitve nagrade je zelo skrbno zasnovana in izpeljana, zato sem prepričana, da nihče od tistih, ki se s tem področjem ukvarja, modre ptice ne more spregledati. Glede medijske pokritosti se nimamo kaj pritoževati.

In kako se to pozna pri prodaji? Naši modri ptici, namenjeni mladim bralcem, sta dosegli takšne rezultate: *Kot v filmu* Vinka Moderndorferja 2.200 prodanih izvodov po vseh prodajnih poteh in ne glede na format knjige (izšla je tako v trdi kot v mehki izdaji) in *Zvezde vabijo* Mihe Mazzinija 1.200 prodanih izvodov. Če vemo, da je povprečna naklada izvirnega mladinskega leposlovnega dela 800 izvodov, je ta podatek spodbuden, a iz njega je razbrati tudi, da se vložek ne pokrije. Seveda to, da se nam vložek ne obrestuje v denarju, ne pomeni, da nismo bili uspešni, saj je razpis za nas izjemno pomemben tudi zato, ker z njegovo pomočjo pridobimo kakovostne rokopise za objavo, obenem pa vsaj v obdobju, ko razglasimo zmagovalca in izdamo knjigo, fokus poročanja obrnemo k področju mladinskega leposlovja. Prodajne številke same po sebi tudi ne povedo vsega, saj je imela denimo knjiga *Kot v filmu* še eno pot, ki za dolgoživost med bralci ni nepomembna: izbrana je bila za projekt Rastem s knjigo in tako dosegla 21.500 otrok.

Približevanje bralcem

Modra ptica je torej poskus, kako narediti uspešnico iz izvirnega leposlovnega dela, vendar pri tem seveda najbolj uspešno nagovarjamo odrasle, ki knjige kupujejo. Poskušamo pa se približati mladim bralcem tudi neposredno, v zadnjih letih prek spletne strani fejsbuk.net. Tu objavljamo izčrpne informacije in dodatna gradiva h knjigam iz programa mladinskega leposlovja. Spletna stran ima dober obisk (okoli 7000 obiskovalcev na mesec), pridobila pa si je že tudi prepoznavnost med mladimi in pedagogi.

Še en poskus približevanja bralcem pa je zaživel v letu 2014, ko smo v sodelovanju s knjigarno Konzorcij v Ljubljani zasnovali bralni klub za mlade Fejsbukerji, ki ga vodi in oblikuje skupina petih mladostnikov: osnovnošolka Brina Vukovič in srednješolci Dora Adamič, Zala Zgaga, Živa Jamnik in Gašper Stražišar. Projekt je deloma nastal iz želje, da dobimo neposreden odziv na uredniško delo, predvsem pa iz potrebe knjigarne Konzorcij, da ob odprtju mladinskega oddelka v knjigarni ponudi še vsebine za mlade.

Princip dela je zasnovan po željah in potrebah vodij knjižnega kluba: knjige izbirajo sami, pri izboru nanje ne vplivamo, seveda pa se na naših srečanjih argumentirano pogovarjamo o delih, ki so uvrščena na debate. Izbirajo knjige različnih založb in različnih žanrov ter na dogodkih v knjigarni Konzorcij (vsak drugi ponedeljek v mesecu med oktobrom in majem) izbrane naslove najprej predstavijo, nato pa o njih debatirajo, k izmenjavi mnenj o prebranem povabijo tudi obiskovalce. Povprečno število obiskovalcev na dogodkih v lanski sezoni je bilo 20–25, se je pa okrog fejsbukerjev že oblikovalo jedro bralcev, ki so prišli prav na vse dogodke.

Pomembno se nam zdi, da imamo v hiši neposreden odziv na naše delo, izjemno dragoceno pa je tudi to, da se fejsbukerji razvijajo v večše moderatorje literarnih dogodkov. Vemo, da mladi najbolj verjamejo svojim vrstnikom. To, da jim branje priporočajo oni, je bolj prepričljivo od vseh nagrad in marketinških prijemov. Fejsbukerji administrirajo Facebook profil fejsbuk.net, v šolskem letu 2016–2017 pa so se spoprijeli z novim izzivom: vsak mesec v reviji *Pil* pripravljajo rubriko, v kateri priporočajo svoje najljubše knjige.

Sklep

Za založnika je seveda pomembno, da za svoj program pridobi dela, ki bodo med bralci popularna in bodo prinesla dober zaslužek. Najlepše je, ko se poklopi kakovost in priljubljenost. Večinoma to žal ni mogoče, ampak če smo že primorani slediti trendom, to počnemo z vso odgovornostjo in ne odstopamo od najvišjih založniških standardov. Pri uredniškem delu je vredno zaupati v kakovost in vztrajati pri tem, da je program izdaj zasnovan celostno in zajema iz različnih jezikov ter žanrov, obenem pa neguje poslanstvo izdajanja izvirnega leposlovja. V naši založbi si prizadevamo za to, da izvirno leposlovje še posebej podpremo (nagrada modra ptica, Levstikova nagrada), a za večino naše kakovostne produkcije so vendarle ključnega pomena inštitucije, ki podpirajo domače avtorje: Bralna značka, JAK in projekt Rastem s knjigo, Pionirska – center za mladinsko književnost, nagradi desetnica in večernica. Izkušnja s fejsbukerji kaže, da mladi berejo, ne samo popularno književnost. In ker vemo, da so mnenja vrstnikov pri izbiri pristočnega

branja najpomembnejši faktor pri odločitvi, kaj brati, je treba delati na tem, da se jim približamo z uporabo novih medijev in neposrednim stikom. Prav to zadnje je nujno, zato v naši hiši že resno snujemo prvi festival mladinske književnosti, ki bo namenjen mladostnikom, druženju z avtorji in druženju ob knjigah – pomlad bo ravno pravi čas za to.

Ida Mlakar Črnič in Darja Lavrenčič Vrabec

Janja Vidmar in Majda Koren

Alenka Urh

Sodobnost international, Ljubljana

POPULARNA MLADINSKA KNJIŽEVNOST – TRIVIALNOST LITERARNOSTI?

Ko govorimo o popularni mladinski književnosti, moramo vedeti, da smo s samo oznako povedali bore malo o tem, kaj imamo pravzaprav v mislih. Gre za dela, ki dosegajo najvišje število knjižničnih izposoj, čeprav je nemara razlog ta, da so vključena v razna šolska tekmovanja ali obšolske dejavnosti? Ali tista, ki uspejo pritegniti skupine otrok, ki sicer ne berejo radi? Morda imamo v mislih dela, ki se znajdejo v rokah ogromnega števila osnovnošolcev, pa čeprav zgolj zato, ker so bila zamišljena kot nekakšna spremljava odmevnim in priljubljenim zunajliterarnim dogodkom, kot je evropsko prvenstvo v košarki ali uspeh najbolj znane slovenske smučarke? Že sama besedica *popularno* izzove namreč različne predstave, asociacije in celo predsodke, odvisno od vsakokratnega sprejemnika. V očeh stroke, torej literarnih teoretikov in zgodovinarjev, pedagogov ter bibliotekarjev, se ob oznaki *popularno* pogosto porodijo precej negativne sodbe v smislu trivialnega, umetniško nedovršenega, škodljivo preprostega in klišejskega, skratka takega, kar t. i. klasiki ne seže niti do mezinca. Z otroki je bržkone ravno obratno – če bi se jim ob slednjem utegnile poroditi asociacije v smislu porumenelega, zapajčevinjenega, starinsko dišečega in zaprašena obveznega domačega branja, si od besedice popularen obetajo bistveno več. Spet drugače je z založniki, ki so navadno in v najslabšem primeru že iz golega samoohranitvenega nagona prisiljeni slediti diktaturi prodajne uspešnosti in se podrežati smernicam priljubljenosti. S katerega konca naj se torej lotimo obravnave segmenta mladinskih leposlovnih del, ki bi mu radi pripeli oznako *popularno*? S predsodki se ne pride daleč in precej nesmiselno bi bilo tisto, kar je popularno oziroma priljubljeno, kar avtomatsko enačiti s trivialnim ali umetniško nedovršenim. Tudi »klasika« namreč potrebuje čas, da postane vredna svojega imena, medtem ko je pri »popularnem« glavni vrednostni kriterij oblikovan glede na tukaj in zdaj. A ta tukaj in zdaj je za otroke dandanes nekaj povsem drugega, kot je bilo na primer pred dvajsetimi leti. Zaradi množične dostopnosti drugačnih, virtualnih in v primerjavi z branjem bistveno bolj vizualnih načinov zabave, ki poleg tega terjajo precej manj motivacije in angažiranosti, je prišlo do nepovratnega predrugačenja estetskih kriterijev ne le otrok, temveč tudi odraslih, premosorazmerno pa se je pomanjšal »energijski vložek«, ki smo ga pripravljene nameniti določeni pristočasnimi dejavnosti. Če jo uberemo malce po diagonali, potem verjetno ni naključje, da so danes bolj priljubljene knjige,

ki so nekoliko drugačne tako z vsebinskega kot oblikovnega stališča: zgodba in ilustracija nista več linearni, temveč med njima vlada drugačna dinamika, podobe velikokrat skačejo v besedo in obratno, nagovarjajo bralca in ga vabijo k sodelovanju, so bolj interaktivne, ob junakih se kot osebe z enakim resničnostnim statusom (bodisi v sliki bodisi v besedi) pojavljajo celo avtorji. Med popularnejše bi se dalo uvrstiti tudi stripe in t. i. striporomane. Skratka, popularno mladinsko književnost lahko odlikujejo tudi zanimive oblikovne poteze, saj ima mladinska književnost zaradi možnosti pripovedovanja z likovnimi podobami večji manevrski prostor za inovativnejše prijeme. Vse naštetu v določeni meri posnema razdrobljene vizualne informacije, s katerimi nam postrežejo zasloni naših računalnikov. Po drugi strani pod vplivom elektronskih medijev otroci bržkone raje posegajo po enostavnih in napetih zgodbah z naglimi dogajalnimi obrati. Priljubljen je fantazijski žanr – poznamo tudi v tujini izredno popularne fantazijske serije, namenjene najstnikom, ki pa večinoma (a ne vedno) ne presegajo vnaprej zastavljenih matric in povrh vsega v slovensko literarno okolje velikokrat niso bile pospremljene s spodobno prevodno, uredniško in lektorsko popotnico (Bucik Vavpetič, 2015). Popularna so tudi dela z ljubezensko, problemsko ali pustolovsko tematiko, ki se s kombinacijo različnih poudarkov pogosto gibljejo v smeri žanrskega sinkretizma.

Domače literarnoteoretsko polje je sicer precej redko posejano s strokovnimi obravnavami popularne mladinske književnosti. Eden od razlogov za takšno stanje je nemara povezan z nekoliko sumljivim slovesom, ki ga v strokovnih krogih uživa množični bralec (vse od njegovega pojava v 18. stoletju). Slednji hkrati predstavlja najnevtралnejši kriterij in neizbežni skupni imenovalc popularne književnosti, ki v večini definicij implicira določeno vrednostno predstavo v smislu enostavne, celo plehke, a privlačne, zabavi namenjene literature, ki jo nekateri uporabljajo sinonimno drugim nekoliko bolj pejorativnim oznakam, kot so trivialna literatura, kič, šund ... (Hladnik, 1983). Recepcijski vidik množičnega bralstva se torej povezuje z določenimi vsebinskimi, izraznimi, tematskimi in formalnimi opredelitvami, ki opazajo klišejskost, predvidljivost, potrošniški konformizem in nekritično potrjevanje družbenih stereotipov. Bolj ko skušajo biti definicije natančne glede vsebine in motivno-tematskega razpona, bolj se na nek način oddaljujejo od tega, kar v vsakdanji rabi opisujemo s pojmom popularna mladinska književnost; ožje ko zastavljajo svoje območje, več konkretnih primerkov sili iz njegovega obsega. Že kar se tiče kakovosti, so razmerja vse prej kot enoznačna, saj nekateri primeri odločno prestopajo žanrske kalupe in druge omejitve, ki jih običajno pripisujejo takšni književnosti.

Strokovne obravnave popularne književnosti pogosto segajo na področje socioloških in kulturoloških raziskav množične kulture in (velikokrat šele retrospektivno) razkrivajo recepcijski in vsebinski vidik tega, kar je bilo v določenem družbenem trenutku popularno. Zdi se, da literarna veda popularno književnost opazuje predvsem v njeni trivialnosti in jo poskuša razločiti od kakovostne literature, beleži njeno pojavljanje in opozarja na njene zunajliterarne impulze. A če so (sodeč po knjižničnih izposojah) najpopularnejša prav dela slabše literarne vrednosti, potem bi temu pojavu znotraj širšega literarnega in kulturnega sistema gotovo veljalo nameniti več pozornosti vsaj v kritičnih refleksijah tovrstnih prevodov in izvornih domačih del. Čeprav so že pred tremi desetletji v trivializaciji umetnosti videli eno od potencialnih trajnih zapuščin postmodernizma, zaradi katere naj bi se postopoma ukinila razmejitev med kanonizirano in nekanonizirano

literaturo, pa je v luči razlikovanja med trivializacijo kot partikularnim postopkom preigravanja in trivialnostjo, ki ta postopek na vseh nivojih ustoliči za vrhovno načelo, »literarnozgodovinsko preučevanje trivialnosti (je) danes spet dobrodošlo, saj lahko obogati pretežno sociološko-kulturološke analize množične kulture ter prispeva velik delež k refleksiji in vrednotenju sedanje megalomanske literarne produkcije«. (Zupan Sosič, 2011:147).

O kritiki mladinske književnosti in skromno odmerjenem medijskem prostoru, namenjenem takšnemu pisanju, se je v zadnjem času sicer več govorilo, a pozivi ostajajo zaprti v krogu tistih, ki se problema že zavedajo. V sklopu rubrike Mlada Sodobnost revije *Sodobnost* desetkrat letno objavimo po dve recenziji mladinskih del domače literarne produkcije. Izpostavljamo tako prvence kot tudi dela že uveljavljenih avtorjev. Ob res velikem številu mladinskih knjig, ki pri nas letno izidejo, je bilo potrebno vpeljati nekaj osnovnih meril, po katerih sploh izbiramo knjige, ki jim recenzenti namenjajo poglobljen kritiški razmislek. Vprašanje pomanjkanja recenzentskih odzivov na popularno mladinsko leposlovje je v kontekstu Mlade Sodobnosti povezano tudi z dejstvom, da v sklopu rubrike objavljamo zgolj dela slovenskih avtorjev in ilustratorjev, ki so v primerjavi z odmevnimi in v izvirniku široko promoviranimi deli prevodne literature glede popularnosti v določenem zaostanku.

Ko razmišljamo o oblikah promocije in tržnih akcijah, s katerimi založniki lahko pripomorejo k priljubljenosti kakovostne mladinske književnosti, so razni festivali in projekti vsekakor dobrodošli, saj predstavljajo celosten pristop k integraciji določenega sklopa del v literarni, kulturni in obči družbeni sistem. Naj izpostavim projekt založbe Sodobnost Naša mala knjižnica (nastal je pod idejnim vodstvom in okriljem urednice Jane Bauer), ki z vsakoletnimi delovnimi zvezki oziroma *Ustvarjalniki* in različnimi interaktivnimi spremnimi dejavnostmi svoja prizadevanja že sedmo leto usmerja v spodbujanje branja in povečanje prepoznavnosti kakovostne domače in tuje mladinske literarne produkcije. Projekt se lahko izvaja v sklopu različnih osnovnošolskih dejavnosti, bodisi med poukom slovenščine ali v sklopu raznih krožkov oziroma podaljšanega bivanja, in vedno znova se izkaže, kako učinkovit je takšen pristop, ki otroke simultano angažira na različnih nivojih širjenja (literarnega) znanja in ustvarjalnosti. K temu veliko pripomorejo omenjene dodatne dejavnosti, naj gre za pismo presenečenja, ki ga avtorji napišejo otrokom, medšolsko izmenjavo knjižnih junakov ali pa detektivsko nalogo, literarno-likovni natečaj, pošiljanje ilustriranih razglednic javnim knjižnicam in še kaj.

Sklep

Zdi se, da je mladinska književnost že zaradi specifičnega naslovnika obsojena na hojo po robu, na nek način se od nje vedno pričakuje več kot od književnosti za odrasle, večkrat se jo vrednoti glede na kriterije. Če so dela vključena v vzgojno-izobraževalni proces, so kriteriji še toliko strožji.

Če v kontekstu preučevanja literature še toliko bolj kot v kontekstu naravoslovja velja ugotovitev, da opazovanega ne moremo razložiti, ne da bi istočasno upoštevali opazovalca (literatura je dinamično polje navzkrižnih procesov med intersubjektivno besedilno predlogo in vsakokratno aktualizacijo njenega pomenskega

potenciala), potem je fenomen popularne mladinske književnosti in njene recepcije lahko zelo zanimiv, saj pove vsaj toliko o trenutnem stanju družbe kot o samem literarnem delu. Seveda pa je aktualno vprašanje za vse, ki so del procesa ustvarjanja in posredovanja mladinske književnosti, kako poskrbeti za večjo priljubljenost besedil, ki jih odlikuje presežna literarna vrednost.

Literatura

Kaja Bucik Vavpetič, 2015: Popularna mladinska fantazijska književnost in njen položaj v slovenskem literarnem prostoru. *Otrok in knjiga* 93. 19–37.

Miran Hladnik, 1983: *Trivialna literatura*. Literarni leksikon. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Vanesa Matajc, 2013: Etična razsežnost v sodobni mladinski književnosti: pomen razlike med trivialno in umetniško literature. *Otrok in knjiga* 86. 5–17.

Alojzija Zupan Sosič, 2011: *Na pomolu sodobnosti ali o književnosti in romanu*. Maribor: Litera.

Miha Kovač in Irena Cerar

Irena Miš Svoltjšak
Miš založba, Gorjuša pri Domžalah

POMEMBNA JE DOBRA ZGODBA

Uvod

Založniško izrazoslovje pojem priljubljene mladinske književnosti redko uporablja. V založniškem svetu se najpogosteje uporablja pojem komercialnega leposlovja in leposlovja z literarno vrednostjo, prispevek razloži razliko med njima. V nadaljevanju omenja kratko raziskavo na eni od osnovnih šol, kjer so učenci odgovarjali na vprašanja o svojih bralnih navadah. Prispevek opredeli razloge, zakaj mladinske uspešnice prihajajo predvsem iz največjih založb. Prinaša tudi nasvete britanske pisateljice, kako napisati uspešnico. V zadnjem delu razloži, zakaj je nekaj tez za simpozij neprecizne in populistične narave, in v ta namen opredeli tudi pojem dobiček ter razloži strukturo slovenskega založništva.

Priljubljena mladinska književnost ni sinonim za nekakovostno

Razmišljati o popularni oziroma priljubljeni mladinski književnosti je tako, kot bi razmišljali o priljubljeni hrani. Že res, da je zelo priljubljena hitro pripravljena hrana velikih svetovnih verig in bi hitro lahko sklepali, da je priljubljena hrana nezdrava. A priljubljena hrana je denimo tudi suši, trenutno so pri nas zelo priljubljene veganske tortice, torej je tako sklepanje nepravilno. Kot je nepravilno sklepanje, da je priljubljena mladinska literatura nekakovostna ali celo trivialna.

Različne opredelitve priljubljene književnosti so na simpoziju opisovali drugi, zato naj bo tu zgolj založniški pogled. Ko govorimo o knjigah založniki, namreč ločimo:

- komercialno leposlovje (commercial fiction): Najpomembnejša je zgodba oziroma vsebina, ki bralca pritegne, najpogosteje je klišejska, osredotoča se na zaplet. Tovrstne knjige imajo najširše skupine naslovnikov, ciljajo na povprečne ali manj večče bralce oziroma najširši bralski krog, pri mladinski književnosti tudi na oklevajoče bralce.
- leposlovje z literarno vrednostjo (literary fiction). Pomembni sta karakterizacija in razvoj literarnih junakov, ne toliko zgodba, jezik je zahteven. Naslovniki so ozka skupina literarnih sladokuscev, pri mladinski književnosti najboljši bralci, ki pa jih ni veliko.

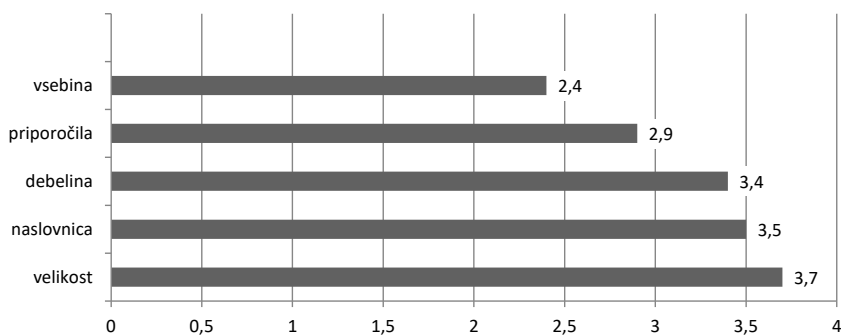
- tistemu vmes v angleško govorečem svetu pravijo ‘upmarket’: Za tovrstna dela so značilna različno močna prepletanja komercialnih prvin z literarno obarvanimi. Komercialne prvine dajo knjigi privlačnost, višja literarna kakovost pa zadovoljijo tudi zahtevnejše bralce.

Največ knjig je prav tam vmes, čistih komercialnih ali knjig visoke literarne vrednosti je najmanj. Prestopanje meja je pravilo. Enako je pravilo prestopanje meja pri priljubljenih knjigah, ki so lahko tako komercialno leposlovne, kot tiste z visoko literarno vrednostjo. Med knjižnimi uspešnicami je sicer večji delež prvih, saj imajo večjo možnost boljše prodaje, ker so pri njihovem snovanju pogosto že upoštewane tržne zakonitosti in bralni okus širših ciljnih skupin. Nikakor pa ne moremo sklepati, da literarno zahtevnejše knjige ne morejo biti uspešnice. Prodajne številke pa tudi številni ponatisi dokazujejo, da se pri mladinski književnosti najbolje prodajajo prav kakovostne klasične otroške knjige. To zanika tezo, da so priljubljene knjige nekakovostne. Zato bi bilo za potrebe simpozija mnogo primerneje uporabiti drugačno opredelitev. Oznaki ‘popularna’ oziroma ‘priljubljena’ bi se pri omenjanju književnosti raje izogibala, saj je zelo neprecizna. Mnogo primerneje je govoriti o knjižnih uspešnicah, ki jih opredeljuje nadpovprečno veliko prodanih izvodov ali visoka knjižnična izposoja ali pa oboje.

Ne čisto čez prst

Kako se mladi bralci odločajo za branje posameznih knjig, nas je zanimalo, ko smo OŠ Zgornja Šiška zaprosili za kratko raziskavo o bralnih navadah osnovnošolcev. Na vprašanja je odgovorilo 238 učencev od 4. do 9. razreda.

Iz odgovorov na vprašanje ‘Kaj ti je pomembno, ko izbiraš knjigo v knjižnici ali trgovini?’ lahko sklepamo na to, kateri dejavniki so pogoj za uspešnico mladinske književnosti. Ocena 1 je pomenila najpomembnejši dejavnik, ocena 5 najmanj pomembnega.

Graf 1: Povprečna ocena posameznih dejavnikov pri izbiri knjige

Večina vprašanih najraje izbere knjige glede na vsebino, drugi najpomembnejši dejavnik je priporočilo prijateljev. Zanimivo je, da je tretji dejavnik debelina knjige, četrti všečnost naslovnice in peti velikost (format) knjige.

Anketiranim smo postavili tudi vprašanje 'Katere knjige so ti najbolj zanimive?' Slovenski otroci še vedno najraje berejo o pustolovščinah. Raje kot o fantazijskih junakih berejo o vsakdanjem življenju svojih vrstnikov. Poučne knjige so pristale na zadnjem mestu.

Za uspešnico je pri mladih slovenskih bralcih torej pomembna dobra zgodba, po možnosti pustolovska, ki gre med mladimi od ust do ust in ni preobsežna.

Prodaja v knjigarnah ključnega pomena

Kriteriji, ki knjigo uvrščajo med uspešnice, so pri nas in v tujini povsem različni. V tujini vladajo tržne zakonitosti, zato samo prestejeje prodane izvede. V tako nezdravi založniško-knjigotrški panogi, kot je slovenska, pa zadeve niso preproste. Le dve največji založbi, ki premoreta mreži knjigarn, lahko knjige prodajata tako, kot jih založbe prodajajo v tujini, torej v knjigarnah. Čeprav imamo v naši založbi občutek, da z največjo knjigarniško mrežo dobro sodelujemo, so naše knjige v knjigarnah le nekaj pičlih mesecev, tudi tiste, ki bi lahko bile uspešnice. Takšen je pač slovenski sistem. Postavljene so bolj na zadnjih policah, redko izpostavljene, saj si plačilo izpostavitve pri vsaki knjigi težko privoščimo. Tudi če je knjiga za mladino v tujini uspešnica, pri nas to težko postane, če jo izda založba brez lastne knjigarne. Pa se nekateri knjigarji zelo trudijo, da ne bo narobe razumeti. Prodajne lestvice so tako v Sloveniji nekaj povsem nerealnega. Kako torej meriti uspešnico? Po knjižnični izposoji? Knjig za mladino nikakor, saj velik del šolskih knjižnic še ni v sistemu COBISS.

Kako torej v Sloveniji do popularne mladinske knjige oziroma 'uspešnice'? Za založbe, ki ne sodijo med dve največji, lahko rečemo, da je to:

1. praktično nemogoče, saj prevodne uspešnice agenti in založbe praviloma najprej ponudijo njima, šele če se ti dve ne odločita zanje, jih ponudijo drugim založbam; za izvirno uspešnico pa je praviloma potreben zelo znan in uveljavljen slovenski avtor, teh pa je zelo malo.
2. praktično nemogoče, saj je avtomatični hendikep slaba ali skoraj nikakršna prodaja preko knjigarn (odličnih knjig za najstnike Miš založba preko knjigarn proda manj kot po spletu).
3. praktično nemogoče, saj srednje velike in manjše založbe ne zmoremo (pre)visokih stroškov primerne promocije. Otroška in mladinska periodika, kjer bi lahko te knjige promovirali, sta večidel tudi v lasti največjega založnika. Cene oglasov po različnih medijih pa finančna konstrukcija knjige za mladino ne prenese.

Kaj torej počnejo založniki brez lastnih knjigarn?

1. Razvijajo in izkoriščajo druge prodajne in promocijske poti (direktna prodaja, prireditve, splet ...).
2. Ne delajo si utvar, da bodo ustvarili uspešnico, zadovoljni so, da preživijo in da prodajo od 300 do (skorajda sanjskih) 500 izvodov knjige.
3. Če želijo imeti uspešnico, se morajo podrediti komercialnim zakonitostim knjižnega trga ali pa počakati na morebitno vključitev knjige v šolski sistem.
4. Mojstriti se morajo v skromnosti.

Pomembna dejavnost je tudi motiviranje mladih za branje, in sicer motiviranje na različne načine. Miš založba to počne s pomočjo mladinskega literarnega festivala Bralnice pod slamnikom.

Za motiviranje branja in vzpodbujanje priljubljenosti mladinskih knjig so ključnega pomena šolske knjižnice. Bodo v praksi sploh kdaj zaživela priporočila, da je letno potrebno kupiti 1,3 knjige na učenca? V Sloveniji je preko petsto šol. Če bi vsaka kupila samo en izvod knjig, nagrajenih z zlato hruško, bi bili učenci preskrbljeni s kakovostno sodobno literaturo. Ocena čez prst (na podlagi izkušenj Miš založbe z dobro razvito zastopniško mrežo) je, da trenutno knjige kupuje manj kot tretjina slovenskih osnovnih šol.

Za primerjavo: avstralskih 9.500 osnovnih in srednjih šol ima knjižnice, ki porabijo na leto od 5.000 do 40.000 AUD (3.500 do 28.000 evrov), odvisno od števila učencev. Na učenca porabijo za knjige letno 25 AUD (17,50 evrov). Če to primerjamo s številom učencev v slovenskih osnovnih šolah, bi v primeru enake porabe na učenca to zneslo malo čez 4 milijone evrov. Toliko kot stane državo en referendum o kakšni ne prav potrebni zadevi.

Glede na prej navedeno bodo knjižne uspešnice mladinske književnosti torej tudi v prihodnje v glavnem prihajale iz največjih založb. In mladi bralci bodo v šolskih knjižnicah težko prišli do njih.

Kako napisati uspešnico

Britanska pisateljica Lauren St. John, ki je na britanskem trgu po nekaj knjigah s slabo prodajo uspela leta 2006 s knjigo *The White Giraffe*, je strnila svoje izkušnje pri pisanju uspešnic v naslednje nasvete za pisatelje (navajam jih tudi zato, ker je ta moj prispevek bil predstavljen na srečanju pisateljev):

1. Bodite odprtega uma in radovedni, zanima naj vas, kaj se skriva pod površino.
2. Prisluhnite ljudem, tudi dolgočasnim, ker ima vsak od njih svojo zgodbo.
3. Življenje je neskončno bolj nenavadno, kot si lahko izmisli pisateljska domišljija. V vsakem časopisu je shranjeno bogastvo potencialnih prodajnih uspešnic.
4. Če znaš napisati dobro zgodbo, je nepomemben način, kako jo predstaviti založniku, nepomembni sta prodajna in promocijska strategija.
5. Osredotočite se na pisanje najboljše knjige, kot jo lahko napišete in znate napisati.
6. Pišite iz srca in pišite s strastjo! A upoštevajte tudi urednika.
7. Vaja dela mojstra. Pišite, pišite, pišite!

Še o dobičku in tistih pohlepnih založnikih

Tezi za simpozij o popularni mladinski književnosti pravita oz. sprašujeta:

- Za večino založnikov je vrednost knjige razpeta med dvema poloma: prodajo, ki zagotavlja dobiček, in kvaliteto, ki lahko prinese prepoznavnost v obliki nagrad in dobrih recenzij.
- Ali k dobičku usmerjeno založništvo pri nas že izpodriva knjigo kot dobrino nacionalnega pomena?

Ker čedalje pogosteje pri pisanju o knjigah zasledim nepravilno uporabo pojma dobiček oziroma celo njegovo zlorabljanje z namenom karakteriziranja založnikov, navajam še definicijo dobička: to je najpreprosteje rečeno pozitivna razlika med prihodki in stroški, čeprav je dejanska opredelitev mnogo bolj zapletena. Sama prodaja tako dobička še zdaleč ne zagotavlja, prodaja knjig pa sploh ne. S prodajo knjig se lahko ustvari izguba, lahko se zgolj pokrije stroške ali pa ustvari dobiček. Ustvariti dobiček je seveda cilj vsake gospodarske družbe, nikakor pa to ni edini motiv in ne edini cilj pri izdajanju knjig.

V času po osamosvojitvi Slovenije se je založniški sektor preoblikoval in zdaj šteje:

- dve veliki komercialni založbi v zasebni lasti,
- nekaj srednjih komercialnih založb v zasebni lasti in eno neprofitno,
- nekaj majhnih komercialnih založb v zasebni lasti ter nekaj majhnih neprofitnih založb.

Torej založbe lahko preprosto ločimo na komercialne v zasebni lasti in neprofitne. Slednje so predvsem društva in zavodi, zavezani izdajati družbeno pomembno literaturo, saj so odvisni od javnega financiranja. Komercialne založbe v zasebni lasti imajo različne poslovne modele. Razen redkih največjih prejemajo malo ali nič državnih subvencij, preživeti se morajo s prodajo knjig. Srednje in majhne komercialne založbe v zasebni lasti v Sloveniji živijo slabo, predvsem tiste brez knjigarn, obsojene so na produkcijo tistega, kar se velikim ne splača. Mnoge založbe dobička ne vidijo, zadovoljne so, če imajo pokrite stroške. Knjige izdajajo in prodajajo za preživetje. Za preživetje vseh sodelavcev, od avtorjev, prevajalcev, urednikov, tiskarjev ... Ob tem pa jih večina opravlja tudi kulturno poslanstvo. In izdaja knjige, ki so nacionalnega pomena. Največja založba, ki je gospodarska družba zasebne lastnine, Mladinska knjiga, je zagotovo tista, ki izda največ knjig nacionalnega pomena. Dobiček in izdajanje knjig nacionalnega pomena nimata prav nobene povezave. In tudi, če bi z izdajanjem knjig nacionalnega pomena neka zasebna družba ustvarjala dobiček, mar je to nemoralno, nelegalno, neetično? Ne vidim razloga, razen prislovične slovenske nevoščljivosti. Knjiga je že desetletja tržno blago, namenjeno branju. Časi, ko so knjige predstavljale svetinjo na osrednji polici v dnevni sobi Slovencev in ko jih je financirala v glavnem država, so na srečo že daleč mimo.

Postavlja pa se mi vprašanje: je neetično prodajati dobre knjige in s tem zaslužiti za preživetje ali celo doseči dobiček, ali pa je bolj neetično za produkcijo knjig kot dobrine nacionalnega pomena biti financiran iz davkoplačevalskega denarja, s tem zaslužiti za preživetje, knjigam pa ne poiskati bralcev, kot je opaziti pri nekaterih neprofitnih založbah?

In še odgovor na eno simpozijsko tezo: 'Se pri nas zaradi želje ali celo nuje po hitri in dobri prodaji založniki raje odločajo za prevode preverjenih tujih uspešnic?'

Z zanesljivostjo trdim in tudi dokažem lahko, da kriterij prodajne uspešnosti pri slovenskih založnikih še zdaleč ni prvi in edini kriterij izbire knjig za prevode. Vsaka založba ima pri izbiri prevodne literature svoje kriterije, svoj model. Zagotovo si pa vsak založnik želi uspešnice.

Za zaključek

V založbah si bomo vedno prizadevale za večjo prodajo, tudi za uspešnice, ne glede na to, kakšen odnos bodo do njih zavzemali literarni teoretiki. Za to, da izdajamo knjige in jih skušamo prodati v čim večjem obsegu, založbe namreč obstajajo. Knjige izdajamo za bralce in več kot je bralcev, seveda tudi mladih, bolje bo, srečnejši in uspešnejši bo naš narod.

Vsako potovanje se začne s prvim korakom. Če je prvi korak v branje popularna literatura, ni nič slabega, saj prvi korak vodi k naslednjim in oklevajočega bralca lahko postopoma prelevi v zahtevnega bralca literature visoke umetniške vrednosti.

Predvsem pa naj bo naloga vseh, ki se tako ali drugače ukvarjajo s knjigo in z branjem to, da pripomorejo k razvoju in pospeševanju pristočnega branja. Stalno zmerjanje (s hlepenjem po dobičku npr.) naj nadomesti aktivno vključevanje založnikov v procese in aktivnosti za vzpodbujanje branja pri mladih. Tudi popularne mladinske literature, da bo nekoč morda mladinska literatura popularna.

Viri in literatura

Michael Rosen, 2009: *Children's Writers' & Artists' Yearbook 2009*. London: A&C Black.

Michael Rosen, 2014: *Children's Writers' & Artists' Yearbook 2014*. London: A&C Black.

Samo Rugelj, 2010: *Za vsako besedo cekin?* Ljubljana: Cankarjeva založba.

Kaja Pelcar, Ema Mušič, Vita Vavpetič, 2016: *Otroci in knjige, raziskovalna naloga*. Ljubljana: OŠ Zgornja Šiška.

Miroslav Košuta, Niko Grafenauer in Simona Cizar

Zdravko Duša

Tolmin

O DIHOTOMIJI POPULARNO / KVALITETNO

Najprej o dihotomiji popularno / kvalitetno oziroma, kot bi lahko drugače rekli, estetsko relevantno. Živimo v času, ko je lahko popularen celo Slavoj Žižek. Ali je vsaj bil. Glede mladinske literature stanje ni alarmantno, najpopularnejši mladinski pisatelj zadnjega desetletja je John Green, ki se bere čisto spodobno. Priljubljenost mu je prinesel soliden občutek za novo generacijsko senzibilnost, po domače rečeno za to, kaj je v času med materjo in sinom postalo običajno, ker se dogaja na cesti, v telovadnici in na televiziji. To se dogaja z vsako generacijo, posodabljanje senzibilitete in ustrezno navdušen odziv. Kar pa literarno stroko zadeva: lep primer razmerja med dejanskim in kanoniziranim je fantazijska literatura. Če vzamemo R. R. Martina: kdo bi ga pred pol stoletja priznal za kvalitetelega? Spomnim se, da sem se štirideset let nazaj prepiral z Mirom Klinetom, naj mi ne prodaja za literaturo take oslarije, kot je *Gospodar prstanov*. Ampak potem se je modernizem sesul in pokazalo se je, da arhetipi niso za staro šaro in da je zapisano oziroma sporočeno namenjeno temu, da poseže globlje v človeka, mu seže v podzavest in pod kožo in po drugi strani transparentno podpre pozitivne vrednote, vse skupaj pa zavije v dobro zgodbo, s katero se lahko identificira, jo ponotranji in tudi komunicira dalje.

In to me je spomnilo še nečesa: o knjigah se nismo naučili govoriti. Tudi v teh tezah in v tem, kar zdajle navajam, je nizanje nekih pojmov, grem od definicije do definicije, vse so nam jasne – ampak knjige so žive, dokler se prepletajo z življenjem. Pri mladih toliko bolj, ko se pogovarjajo o športu ali o filmu, je to: »a veš, tko ko un unga, žbljam! A ni bla una dobra – ej, ampak un je pa tak prasec!« – Ampak vse to je odrinjeno nekam v pogovore o žajfnicah in rumenem tisku. Že omenjeni Green je dober primer, kako se s knjigo lahko živi, in če bi knjige tako ponotranjili, kar je smisel vsega tega matranja z njimi, bi imeli z njimi tudi veselje. Zmeraj znova poskušamo, TV oddaja *Knjiga mene briga* je bila en tak poskus, pa je šla po poti neizogibnega. Hvala bogu za Ireno Štaudohar in veliko sreče Fejstbuckerjem!

Knjiga kot dobrina nacionalnega pomena? Ne spodriva je k dobičku usmerjeno založništvo, ampak ukinjanje javnega sektorja, javnega pomena, javnega interesa – skratka, demontaža družbe. In bo knjige kot dobrine javnega pomena manj z vsakim krčenjem televizijskih programov, z vsako šolo, ki jo bodo ukinili na podeželju, z vsakim novim razdiralnim posegom v avtonomijo učiteljev. Vse

drugo se mi zdi nekako benigno, marsikatera panika ali nelagodje je odveč, ker se časi spreminjajo in pojavne oblike tudi – tole z ukinjanjem javnega pa smo vzeli tako zares, kot se na Krajskem zna. Čeprav gre seveda za nateg, in tu trenutno ni izbire: naporno bo, žal. Ampak to je treba zlomit.

Ali je knjig preveč? Še več jih bo in smo tega lahko celo veseli, kajti dokler se množijo skupaj z drugo robo, pomeni, da so še v igri. Ko je bilo knjig malo in je branje pomenilo statusni simbol, založništvo pa dejavnost prosvetnega pomena, je bilo mogoče stvari usmerjati načrtovano, na ležerni evropski način razmišljanja druge polovice dvajsetega stoletja. Danes so logike obrnjene: poskusi in se dokaži! Vsi imamo šanso, ta mantra je dobesedna in vsak lahko poskusi. Včasih ste bili plačani, da ste prišli do cilja, danes ste nagrajeni, ko vam uspe – kapital ne tvega brez potrebe, ampak detektira, kje se ustvarja potencialna vrednost. Zato bo knjig, tudi za mlade, brez števila, bo jih preveč, kakor je preveč vsake robe. Evo, dober izziv za revijo in društvo Argo, ki organizirata Oko besede, in sodelujoči *Večer*, ki se lahko priključi s prodajno mrežo: razpišite natečaj za startup na področju literature za mlade, žanrski miks je poljuben in vključuje tudi ... ne vem, vsebina je že stvar startupovcev.

O prodajnih uspešnicah – kadar je uspešnica dva tisoč, je pač to dva tisoč. Pri čemer bi morale biti pri otrocih nekoliko več, ker jih je treba večkrat razvajati. In če smo že pri prodaji, trenutno sem v makedonskem mestu, ki bi recimo bilo lahko primerljivo z Mariborom, pa nisem videl ene spodobne knjigarne. Kultura knjige je v Sloveniji še vedno spodobna, če seštejete knjižnični in knjigarniški sistem. Kako pa dobiti noter mulce ... Enega najboljših nasvetov sem pred leti dobil od Melvina Burgessa, ko sva šla po nekaj slovenskih knjigarnah. Razlagal je, kako zelo se pripravi za vsak pogovor, ker se zaveda, da je to za mlade samo še ena obveznost več. Oni bi v tem času raje igrali košarko, je rekel. Ali pa se stiskali po vogalih, zoprno je, ob šoli in vsem, vzeti si čas še za nek pogovor z nekim pisateljem. Zato se potrudim za vsakega obiskovalca in sem mu hvaležen, da mi je podaril svoj čas.

Tako. O promocijah, merjenjih branja in podobno ne bi razpredal. Ker to ni stvar poljubnega marnjanja. Ker je to stroka. Sejem v Bologni vsako leto pripravi nekaj deset predavanj in predstavitev in tam se vidi, kako se razvija, koliko novih služb in področij se ukvarja s tem. Tu smo pa res kratki.

POGLED NA SVOJE DELO

Irena Duša

INTERVJU Z MARIO PARR

Norveška avtorica *Vafljevih srčkov* in *Tonje iz Hudega brega*, ki sta v odličnem prevodu Darka Čudna navdušila tudi naše bralce, se je v času Slovenskega knjižnega sejma mudila v Sloveniji. Maria, ki z možem in dvema majhnima hčerkama živi v odmaknjeni vasi na zahodni obali Norveške, pravi, da piše o otrocih iz majhnih, tesno povezanih vaških skupnosti, ker je to vse, kar pozna. Z izjemo študentskih let, seveda, ko sta omenjeni knjigi nastali, menda tudi iz pomanjkanja medgeneracijskih stikov, ki so zanjo nadvse pomembni, v času šolanja pa pogosto težko dostopni. Zase pravi, da je najpočasnejša pisateljica na svetu, pa še, da svojim otrokom nikoli ne bi dovolila norčij, kakršne si privoščijo Tonja, Trile in Lena. Njen obisk smo izkoristili, da smo jo vprašali za mnenje o pomenu branja v obdobju odraščanja, vmes pa odprli še marsikatero temo.

Pisati ste začeli relativno zgodaj – obe zelo uspešni deli, Vafljevi srčki in Tonja iz Hudega brega ste napisali že med študijem. S kom v mislih ste pisali takrat in kako danes gledate na svojo publiko?

Foto: Mirjam Pezdirc

Zgodbe sem pisala zase, moji liki so takšni, kakršna bi si sama želela biti kot otrok. Ker sem še študirala, sem lahko pisala čisto sproščeno, nisem bila pod pritiskom pisanja za preživetje. Pišem počasi, upam, da bom kmalu končala svojo tretjo knjigo. Od izida druge je minilo že kar nekaj let, v tem času pa redno obiskujem šole, kjer berem.

Med pogovorom z mladimi bralci, ki je potekal v okviru simpozija Bralne značke, ste poudarili, da starši otrokom prezgodaj prenehajo brati na glas. Zakaj je glasno branje pomembno?

Ko se otroci naučijo brati, se nam zdi, da nas v tem smislu ne potrebujejo več, vendar to ni res. Tudi starejši otroci uživajo, kadar jim beremo. Tudi odrasli uživamo, kadar nam berejo. To sem ugotovila, ko sem postala avtorica. Nisem pričakovala, da bo branje del moje službe. Ko sem bila majhna, sem uživala, kadar so mi brali, in ko sem začela obiskovati šole, sem bila kar precej negotova. Mislila sem, da so se stvari spremenile, da bom potrebovala powerpoint in kaj vem kaj še, pa se je izkazalo, da niti ni tako zelo drugače. Lahko sedeš pred kateri koli razred, pred katero koli skupino otrok, začneš pripovedovati zgodbe in poslušali te bodo. Izkazalo se je, da mi gre to dobro od rok in zdaj uživam v tem. Odrasli so otrokom od nekdaj pripovedovali zgodbe. Literatura je lahko tudi zelo družabna.

Pripovedovanje je v zadnjem desetletju doživelo močan preporod, posebej močni pripovedovalci prihajajo ravno iz skandinavskih dežel. Nordijske ljudske zgodbe so nekako temne in čarobne, namesto konceptov svetovni nazor odkrivajo podobe. Imate občutek, da ta tradicija vpliva tudi na vas?

Odraščala sem v družini dobrih pripovedovalcev zgodb. Ne mislim pravljic, ampak zgodb o tem, kaj se je zgodilo včeraj, kaj se je zgodilo pred petdesetimi leti. Sposobnost zanimivega pripovedovanja zgodb je še vedno zelo cenjena. Ena od mojih babic, na primer, je živela čisto običajno življenje, a je bila tako dobra pripovedovalka, da ni bilo pri njej nikoli dolgčas, nikoli se nisi naveličal poslušati njenih zgodb. Pogosto me sprašujejo, po katerih avtorjih se zgledujem, v resnici pa je bilo zame vedno najpomembnejše ustno izročilo.

Po drugi strani pa vas skoraj praviloma primerjajo z Astrid Lindgren, Tonjo pa s Piko Nogavičko.

Astrid Lindgren je zame standard, v otroštvu sem brala njene knjige in tega se ne da izbrisati. Njene knjige so bile zame zelo pomembne, niti ne toliko *Pika Nogavička*, prej *Ronja, razbojniška hči*. Seveda je lep kompliment, da me primerjajo z njo, a upam, da je ne ponavljam, čeprav se želim od nje učiti.

Česa ste se učili od nje?

Veliko. Genialne začetke ima. Moje otroške bralske izkušnje mi pravijo, da je izjemno dobra tudi v zaostrovanju situacij. Stvari grejo tako zelo narobe, da si ne moreš več predstavljati nobene rešitve, tako zelo te je strah, potem pa se v zadnjem trenutku nekaj zgodi in vse je v redu. Gotovo se pozna, da so bile njene knjige zame kot otroka zelo pomembne, a se mi vseeno zdi, da je med njenimi in mojimi zgodbami precej razlik.

Bolj kot zgodbe, liki in vragolije, sem dobila občutek, da je vajinemu pisanju skupna močna pristnost, iskrenost. To pogosto umanjka ne le v otroški literaturi, ampak v literaturi na splošno. Avtorji, ki pišejo za otroke, zavzamejo vsevedno pozicijo ali pa se poskušajo spustiti na otrokov nivo, vendar ob tem hitro izgubijo pristnost.

Hvala. Mislim, da Astrid Lindgren nikoli ni sklepala kompromisov na račun mladinske književnosti. Knjige in tudi filmi za otroke pogosto poskušajo komunicirati z odraslimi, kar jaz dojemam kot izdajo mladega bralca. To ni potrebno. Odrasle lahko dosežeš skozi otroka.

Še ena podobnost med vama, poleg tega, da sta obe ženski avtorici, je, da imata močne dekliške glavne like. To jemljemo za samoumevno, a pravzaprav ni, kot ste razkrili na enem od pogovorov, ki ste jih imeli v Sloveniji.

Glavni junak moje prve knjige, *Vafljevi srčki*, je fant.

Res? Jaz bi rekla, da je Lena veliko močnejši lik od Trilčka, da je ona tista, ki pelje zgodbo.

Lena je močna na videz, v resnici pa je prestrašena. To vem, ker jo zelo dobro poznam (smeh). Trile je tisti, ki pripoveduje zgodbo. Ko sem pisala drugo knjigo, sem enostavno nadaljevala, nisem razmišljala o tem, in Tonja je bila sprva deček. Kmalu po tem, ko sem začela pisati, sem prebrala članek, povzetek študije o ženskih likih v norveški mladinski literaturi po letu 2000. Ni bilo dovolj, da je bila samo glavna literarna oseba deklica, morala je biti tudi močna, imeti nadzor nad svojim življenjem. Izkazalo se je, da je komaj kje kakšna. To me je presenetilo, presunilo, in postalo me je hudo sram. Enostavno sem naredila, kar so delali vsi ostali. Pisala sem o fantu, hotela pa sem pisati za vse otroke. Verjetno je to tudi posledica dejstva, da uporabiš moško obliko, kadar hočeš pokriti oba spola. Zato moram poudariti, da je Tonja najprej otrok in šele potem punca. Upam, da mi je uspelo napisati knjigo tako za punce kot za fante. Spol sem spremenila, ko sem se spomnila, kako pomembni so bili zame dekliški liki Astrid Lindgren.

Kakšno vlogo imajo po vašem mnenju zgodbe pri odraščanju?

Literatura ti da priložnost, da nekaj izkusiš brez posledic. Ko otrok bere knjigo, je lahko zelo prestrašen, ne da bi se mu zgodilo kaj groznega, lahko občuti hudo žalost, ne da bi se mu v resnici dogodilo kaj žalostnega. Skozi branje lahko dobiš veliko izkušenj, pa tudi empatije, ko nimaš druge izbire, kot na da stvari pogledaš skozi oči drugega.

Tudi v vaših zgodbah ne manjka težkih tem, kot so smrt, osamljenost, ločitev. Kako pristopate k občutljivim tematikam?

Sama sem bila zelo zaskrbljen otrok. Strah me je bilo, da bo konec sveta, da mi bo umrla mama ... Večino otrok je strah izgube, da bi ostali sami. Vse te stvari so lahko zelo težke, če jih nosiš v sebi. Če najdeš način, kako se iz njih pošaliti, kako na kakršen koli način omogočiti pogovor o njih, otroke opogumiš, da spregovorijo. Nimam recepta, zanašam se na intuicijo. Pa humor ne škodi.

Bi lahko rekli, da nam literatura pomaga sprejeti svet, v katerem živimo?

Ne nujno literatura, predvsem zgodbe. Nekateri otroci ne marajo brati, nekateri ne morejo brati, nekateri nimajo dostopa do knjig. Vsi pa potrebujejo zgodbe. Literatura je odličen način podajanja zgodb, še zdaleč pa ni edini. Seveda spodbujam otroke k branju, poznam pa tudi krasne otroke, ki nočejo brati.

V Sloveniji otroke in mlade za branje motiviramo z Bralno značko. Imate na Norveškem kaj podobnega?

Kar nekaj takšnih programov imamo, na primer *Foreningen !les*, ki skrbi, da sodobna literatura pride do mladih bralcev, nudijo jim prostor za branje in izražanje mnenja, mladi podeljujejo nagrade svojim najljubšim knjigam. Spodbujajo predvsem kritično branje in pogovor o literaturi.

Veliko knjižnic na Norveškem spodbuja tudi poletno branje. Takrat imajo otroci največ časa. Potem zbirajo točke, glede na to, koliko knjig preberejo. Spominjam se nekega res lepega, sončnega poletja, v katerem sem obiskala knjižnico, kjer so ravno podeljevali nagrade tem otrokom. Čisto blede so bili, ker zaradi branja skorajda niso videli sonca. Pri vsaki stvari greš lahko predaleč.

Kako pa otroci izbirajo knjige? Kako jih usmerjate k branju dobrih knjig?

Ne smemo pozabiti, da je med otrokom in dobro knjigo cela vrsta odraslih. Ko gre majhen otrok v knjižnico ali knjigarno, izbere tisto, kar ima pred nosom. Zato je na odraslih, predvsem na knjižničarjih, da poznajo tako otroke kot knjige. Knjižničarji sledijo drugim pravilom, izpostavljena je v glavnem prevodna literatura, ki ni nujno kvalitetna, norveški avtorji za otroke pa se pogosto s težavo prerinejo v ospredje. Knjižničarji imajo ta privilegij, da lahko iskreno svetujejo. Knjig ne moremo razdeliti na tiste za petletnike in tiste za osemletnike. Otroci se med seboj razlikujejo, tako kot odrasli. In včasih jih je potrebno malce poriniti. Zato je pomembno, da odrasli poznamo otroško literaturo in otroške bralce. Da nam bodo verjeli, ko bomo rekli: »Ta knjiga je sicer videti dolgočasna, ampak je odlična, zaupaj mi.«

Foto: Mirjam Pezdirc

MANICA MUSIL

Sprva sem želela postati pianistka, vendar sem svojo ustvarjalnost kmalu preusmerila v arhitekturo. Po diplomi je moja prva stavba, občinska stavba v Gorišnici, prejela nagrado (skupaj s soavtorico Matejo Kutrašnik) Grand Prix na mednarodnem arhitekturnem natečaju mladih arhitektov Leonardo. Medtem sva s prijateljico Matejo prejeli tudi več nagrad v grafiki in med leti 2002 in 2006 objavili 11 slovenskih znamk.

Po rojstvu prvega od treh otrok sem pričela ilustrirati in pisati za otroke. Do sedaj sem izdala osem avtorskih slikanic, zadnje tri pri Založbi Pivec iz Maribora. Pri zadnjih petih slikanicah sem spremenila tehniko ilustracije: vse moje ilustracije so tekstilne, igram se z različnimi debelinami sukanca. Verjetno je za to tehniko ustvarjanja krivo moje arhitekturno ozadje.

Zakaj sem se preusmerila iz arhitekture v otroške knjige? Arhitektura je zelo tehnična, vanjo je vključenih veliko ljudi; kot arhitekt moraš imeti veliko različnih sposobnosti ali sodelovati v dobrem 'timu'. Pri avtorskih slikanicah pa je vse odvisno od mene. To je včasih sicer tudi težavno, ker je delo precej samotarsko, vendar ga ne bi zamenjala za nič na svetu. Zadnje slikanice, ki še niso izšle, imajo malo besedila. Ker sem predvsem vizualen tip, me veliko teksta moti.

Letos so me tekstilne ilustracije s slikanico *Pobalinska pujsa* pripeljale tudi v lutkovno gledališče, kjer sem pri istoimenski predstavi bila avtorica likovne podobe. Režiser te predstave v Lutkovnem gledališču Maribor je Miha Golob, avtor glasbe Vasko Atanasovski. Predstava je interaktivna, pri likovni podobi pa smo se dosledno držali slikanice oz. smo obdržali dvodimenzionalne like. Zaradi interaktivnosti in tehnične izvedbe z magneti, se lutke premikajo s pomočjo magnetov, kar je za igralce precej zahtevno. V predstavo smo kot umetniško inštalacijo vključili tudi devet mariborskih vrtcev, ki so prejeli 600 naluknjanih 'piškov'. Otroci so jih prepletli z volno, v tehničnih delavnicah Lutkovnega gledališča Maribor pa so jim pritrtili še noge in jih postavili na zid ter na vhodno ploščad pred gledališčem. Ta projekt sva izvedli skupaj s prijateljico Tejo K. Lozar. Pri vseh najinih projektih za otroke so otroci vključeni v javni mestni prostor; njihovi izdelki so razstavljeni kot sodobna umetniška inštalacija.

V zadnjem letu oz. dveh sem v ilustraciji prejela več mednarodnih nagrad in priznanj:

- uvrstitev med deset najboljših ilustratorjev na Cow Illustration Festival v Ukrajini, 2014,
- priznanje pri newyorški reviji 3x3 Contemporary Illustration Magazine za ilustracije iz slikanice *Pobalinska pujsa*, 2015,

- nagrada za najlepšo knjigo v kategoriji za otroško in mladinsko literaturo na Slovenskem knjižnem sejmu 2015 za slikanico *Pobalinska pujsa*
- posebno priznanje za inovativni pristop za slikanico *Pobalinska pujsa*, The 5th Book Illustration Festival 'BookILL Fest' Novi Sad, 2016,
- nominacija za ilustracije iz slikanice *Čarobna školjka* na mednarodnem ilustratorskem natečaju Hiii Illustration 2015, Kitajska, 2016,
- uvrstitev med Best of the Best za ilustracije iz slikanice *Pobalinska pujsa* na mednarodnem ilustratorskem natečaju Hiii Illustration 2015, Kitajska, 2016,
- zlata medalja pri reviji 3x3 Contemporary Illustration Magazine za ilustracije iz slikanice *Trije mucki in zmaj*, NY, 2016,
- zlata medalja pri reviji 3x3 Contemporary Illustration Magazine za ilustracije iz slikanice *Slon Stane*, NY, 2016.

Zlasti zlati medalji pri NY reviji sta zame velik in popolnoma nepričakovan uspeh. Zlati medalji sem za obe poslani deli (*Slon Stane* in *Trije mucki in zmaj*) prejela v konkurenci preko 2500 del.

V letošnjem letu sem bila v Nanjingu na Kitajskem, kjer so mi pri založbi Jiangsu Fine Arts Publishing House izšle štiri slikanice: obe Cilki, *Pobalinska pujsa* in *Čarobna školjka*. Za izid slikanic so se izredno potrudili, saj je njihova oblikovalka za naslovnice celo sešila pismenke. Ta založba je letos v Nemčiji prejela nagrado za najlepšo knjigo na svetu, večkrat je prejela tudi nagrado za najlepšo knjigo na Kitajskem. V sklopu programa, ki mi ga je pripravila založba, sem imela predavanja, po njih pa sem podpisovala svoje knjige. V sklopu Hiii Illustration (na natečaju ilustracij Hiii Illustration 2015 so se moje ilustracije uvrstile med 20 Best of The Best) sem imela predavanje v knjigarni Avant-Garde, ki je ena najlepših knjigarn na Kitajskem. Oktobra sem razstavljala v sklopu 'Hiii Illustration' v Pekingu, pri založbi Modern Press iz Pekinga mi bodo kmalu izšle še tri slikanice: *Komar Janez*, *Mravljinčar Franc* in *Trije mucki in zmaj*. Za leto 2017 sem povabljena v mednarodno žirijo na Hiii Illustration 2016.

Trenutno so ilustracije slikanice *Slona Staneta* v pakistanskem Karachiju, kjer čakajo na otvoritev razstave v VM Art gallery, na kateri sodeluje 11 tekstilnih umetnikov; pet jih je iz Pakistana, ostali smo z zelo različnih koncev sveta. Povabila nas je umetnica Samina Islam, ki prav tako sodeluje na razstavi, naslov razstave pa je »The Thread Unraveled«.

Novembra sta dve moji slikanici izšli v Turčiji, in sicer *Trije mucki in zmaj* ter *Mravljinčar Franc*, kmalu bo izšla še *Čarobna školjka*. Zlasti pa sem vesela izida dveh svojih novih slikanic pri Založbi Pivec: *Komar Janez* je izšel novembra, *Čarobna školjka* pa že spomladi 2016.

IBBY NOVICE

PRIZNANJA SLOVENSKE SEKCIJE IBBY PROMOTORJEM MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI IN BRANJA

Letos je Slovenska sekcija IBBY že sedmič zapored podelila priznanja za izjemne dosežke na področju promocije mladinske književnosti in branja. Sofinancira jih Javna agencija za knjigo RS. Nagrado Slovenske sekcije IBBY 2016 je prejela Ida Mlakar Črnič, priznanja Slovenske sekcije IBBY 2016 pa Irena Cerar, mag. Urška Bajda in Služba za mlade bralce v Mariborski knjižnici.

Podelitev je potekala na Slovenskem knjižnem sejmu, in sicer na prireditvi z naslovom Branje nagraduje. Ta tradicionalna skupna prireditev Slovenske sekcije IBBY, Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS ter revije *Otrok in knjiga* je bile letos v petek, 25. novembra 2016, ob 15. uri na odru DSP.

Utemeljitev

Ida Mlakar Črnič, samostojna bibliotekarska sodelavka na področju bibliopedagogike

Ida Mlakar Črnič (1956), ki je študirala slavistiko in primerjalno književnost z literarno teorijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani, od leta 1995 dela kot višja knjižničarka na področju bibliopedagogike, najprej v Knjižnici Otona Župančiča (v enoti Pionirska knjižnica), po združitvi v enotno Mestno Knjižnico Ljubljana pa v Pionirski – centru za mladinsko knji-

ževnost in knjižničarstvo, kjer od leta 2001 tudi soureja *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig*, sodeluje pri pripravi programov Strokovnih sred ter pri promociji kakovostnega branja (znak za kakovost zlata hruška). Od leta 2015 ima naziv samostojni bibliotekarski sodelavec, njeno osrednje delovno področje obsega bibliopedagogiko, je odlična mladinska knjižničarka z velikim posluhom za otroke in mladino ter izjemna pravljíčarka.

V vzajemni bibliografsko-kataložni bazi podatkov COBISS so pod njenim imenom zbrani različni prispevki, tako v revijah ali knjižnih izdajah objavljeni

članki kot prispevki s konferenc in strokovnih srečanj, do uredniškega dela za *Privočnik*, spremnih besed, bibliografij, leposlovnih ter poučnih besedil, plakatov in didaktičnih igrac za otroke in mladino.

Je tudi mladinska pisateljica; izšlo je že 11 njenih slikanic, *Cipercopecček* je doživel prevod v angleščino (2012) in kitajščino (2014) ter prenos v animirani film (2014). Letos je za slikanico *O kravi, ki je lajala v luno* z ilustracijami Petra Škerla (Miš, 2015) prejela nagrado Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico; istočasno je to slikanico Mednarodna mladinska knjižnica v Münchnu uvrstila v zbirko *Bele vrane* (White Ravens 2016).

Ida Mlakar Črnič združuje veliko talentov in znanj, s katerimi plemeniti svoje strokovno delo, ga bogati in mu s tem daje novo kakovost. Je tudi zelo vedoželjna, rada se uči, išče nove poti in pristope v delu z novimi generacijami bralcev in je človek, ki verjame v moč knjig, zapisane in pripovedovane besede.

Irena Cerar, samostojna in zunanja sodelovka – odgovorna urednica *National Geographic Junior*

Irena Cerar (1970), diplomirana literarna komparativistka, je dolgoletna odgovorna urednica otroške revije *National Geographic Junior*, avtorica priljubljenih družinskih izletniških vodnikov *Pravljичne poti Slovenije* (2004), *Pravljичne poti v zgodovino* (2009) in *Kamniške pravljичne poti* (2015), ki jih je vse izdala založba Sidarta. Za različne založbe ureja knjige s področja poučnega leposlovja, je avtorica številnih člankov, reportaž, objavljenih v revijah in časopisih. Je tudi pripovedovalka ljudskih pravljic; pripravlja številne samostojne pripovedovalske dogodke ter gostuje na vseh vidnejših tovrstnih festivalih pri nas.

Prva pri nas je razvila nov in izviren način pripovedovanja pravljic na prostem, v naravi, ki združuje pripovedovalsko prakso z interpretacijo naravne in kulturne dediščine ter doživljajsko pedagogiko. Od leta 2010 za Knjižnico Franceta Balantiča Kamnik vodi Kamniške pravljичne poti (rezultat tega je tudi njen prvi tovrstni lokalni družinski izletniški vodnik *Kamniške pravljичne poti*); za kar je usposobljena kot planinska vodnica Planinske zveze Slovenije.

Irena Cerar je tudi soustanoviteljica, soorganizatorica in pripovedovalka Križnikovega pravljичnega festivala v Motniku, ki od leta 2012 poteka v sodelovanju s Knjižnico Franceta Balantiča Kamnik, Ivanko Učakar ter Kulturnim društvom Motnik. Jenkret je biv ... Križnikov pravljичni festival je v okviru Kulture Nature Slovenija, gibanja za ohranjanje in uveljavljanje kulturne in naravne dediščine in krajine, prejel priznanje Naša Slovenija 2014.

Ireno Cerar odlikuje izviren pristop k spodbujanju družinskega branja s kombinacijo poučne in literarne knjige; izviren didaktično-metodološki pristop k pravljici z izkustvenim učenjem v naravi; ohranjanje slovenske literarne kulturne dediščine, predvsem s tem, da je prenesla pravljico v prostor, kjer je nastala; pripovedovanje in neposredno delo z mladimi bralci ter njihovimi starši na dogodkih, ki so zelo obiskani. Njene številne dejavnosti in ustvarjalna srečanja z mladimi so osnova za razvoj ustreznih bralnih navad in bralne pismenosti.

mag. Urška Bajda, vodja dveh šolskih knjižnic, tudi učiteljica medpredmetnega podočja knjižnično informacijsko znanje in izbirnega predmeta informacijsko opismenjevanje.

Mag. Urška Bajda (1973), zaposlena na OŠ Tončke Čeč Trbovlje in JZ OŠ Marjana Nemca Radeče, je leta 2003 diplomirala iz bibliotekarstva in leta 2016 uspešno zagovarjala magistrsko delo *Vloga knjižnice v procesu vseživljenjskega učenja uporabnikov*. Svoje poslanstvo šolske knjižničarke uresničuje s tem, da skrbi za prve stike otrok s knjigami in drugim gradivom v knjižnici, motivira najstnike k branju za znanje in branju za užitek, kar se odraža tudi na zaposlenih na obeh šolah ter starših otrok. V obdobju desetih let je izvedla preko 30 mednarodnih projektov; kot prva slovenska učiteljica je bila predlagana za ambasadorko eTwinning skupnosti ter skupaj s skupino učiteljev različnih področij izvajala delavnice po Sloveniji. Koordinirala je dveletni Comenius projekt, sodelovala pri načrtovanju mednarodnih projektov informacijskega opismenjevanja učencev za rabo IKT, kar jo je pripeljalo tudi do mentorstva učencem v debatnem klubu. Leta 2011 je postala šolska koordinatorica v nacionalnem projektu ZRSŠ Opol-

nomočenje bralcev z bralno pismenostjo in dostopom do znanja ter pripravila Strategijo za razvijanje bralne pismenosti učencev na ravni šole, ki je postala del razvojnega načrtovanja. Leta 2015 je objavila monografsko publikacijo *Mednarodno sodelovanje & projektno učno šolsko delo knjižnice v spletnem okolju eTwinning* in na mednarodni konferenci SIRIKT v Kranjski gori prva (in do danes edina) prejela naziv eTwinning Superstar, ki pomeni priznanje za največje število kvalitetno izvedenih projektov med učitelji v naši državi.

Mag. Urška Bajda je zelo dejavna na različnih izobraževalnih dogodkih, posvetovanjih in kongresih ter pri pisanju strokovnih člankov; njena bibliografija obsega veliko del v povezavi z motivacijo, debatami, knjižničnimi dejavniki, branjem in pismenostjo mladih. Na področju vzgoje in izobraževanja ter bibliotekarstva s svojim profesionalnim udejstvovanjem in različnimi projekti promovira knjižnico, vlogo šolskega knjižničarja in vse, kar je povezano z branjem.

Služba za mlade bralce v Mariborski knjižnici

Služba za mlade bralce ima v Mariborski knjižnici in tudi v slovenskem merilu posebno mesto, pomen in zasnovo. Izhodišče ima v načrtu dr. Bruna Hartmana o razvoju mreže javnih knjižnic na območju občine Maribor iz leta 1969. Leta 1970 je Ignac Kamenik, takratni ravnatelj Mestne knjižnice, začrtal Službo za mlade bralce kot notranjo organizacijsko enoto, ki od začetkov in vse do danes utrjuje svoje specifično strokovno delovno področje: sistematično, redno, aktualno in strokovno ukvarjanje z mladimi bralci od predbralnega obdobja do 15. leta starosti. Organizacijsko je rastla s širitvijo knjižničnega sistema, v več kot štiridesetih letih se je smotno dopolnjevala, prilagajala potrebam okolja in usmeritvam šolstva ter sledila novim komunikacijskim tokovom. Njene naloge se v skladu s cilji Mariborske knjižnice zaokrožajo v tri vsebinske in organizacijske sklope: skrb za nabavo in obdelavo knjižničnega gradiva za otroke in mladostnike, bibliopedagoško delo z mladimi bralci ter sodelovanje knjižnice v javnosti, v različnih projektih za promocijo branja, mladinskega knjiž-

ničarstva in umetnosti pripovedovanja. Vse to jo vseskozi prepleta z različnimi organizacijskimi enotami znotraj knjižnice in v širšem slovenskem prostoru. Izjemno strokovno dediščino so mariborski mladinski knjižničarji pod uredniškim očesom Darje Kramberger in Maje Logar popisali v zborniku *Splet znanja in domišljije: zbornik ob petdesetletnici mladinskega knjižničarstva v Mariboru: 1953–2003* (2006). Književna, knjižna in knjižnična vzgoja mladega bralca so v ospredju vsega njenega prizadevanja, umetnost pripovedovanja v najširšem smislu pa je njena dejavnost, ki jo od začetka prepleta z vsemi oblikami bibliopedagoškega dela. Ima stalno bazo številnih izjemnih pripovedovalcev, ki se izpopolnjujejo in iščejo nove poti, polje pripovedovanja pa že dve desetletji selijo tudi v prostor odraslega poslušalstva ter ga prepletajo s kulturno dediščino in narečji. V okviru njenega delovanja so prvič na področju slovenskega splošnega knjižničarstva zaživel *Pravljični dnevi* s pravljično šolo ali simpozijem. Služba za mlade bralce se lepo povezuje z revijo *Otrok in knjiga*, Mariborska knjižnica pa je v okviru Službe za mlade bralce izdala še monografiji *Sedi k meni, povem ti eno pravljico* (2006) ter *Za pravljice odklepnjene ključavnice* (2012).

JUBILEJI

OB 80-LETNICI MIROSLAVA KOŠUTE

Miroslav Košuta, slovenski pesnik, pisatelj, dramatik, prevajalec, novinar in urednik se je rodil 11. marca 1936 v Križu pri Trstu. Čas fašizma ga je zaznamoval s tujim imenom in priimkom, z ljubeznijo do materinščine in z odporom do črnih srajc. Maturiral je na tržaški višji gimnaziji s slovenskim učnim jezikom, nato pa študij nadaljeval na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je študiral primerjalno književnost in literarno teorijo. Po diplomi leta 1962 se je zaposlil kot novinar in urednik na ljubljanskem radiu. Po skorajda petnajstih letih se je leta 1969 vrnil v Trst, kjer je bil najprej tri sezone dramaturg Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, nato je do leta 1978 pri Založništvu tržaškega tiska urejal mesečnik Dan, potem pa je bil vse do upokojitve ravnatelj in umetniški vodja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu.

*Za svoje literarno ustvarjanje je prejel več različnih nagrad, leta 2011 tudi Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Ob 80-letnici je založba Mladinska knjiga izdala knjigo **Mornar na kozi**, v kateri je avtor obudil spomine na čas svojega zgodnjega otroštva in mladosti. Mi pa v počastitev avtorjevega življenjskega jubileja ponatiskujemo drugi del odlične spremne besede Nika Grafenauerja, ki je leta 2006 izšla v knjigi izbranih Košutovih pesmi za otroke z naslovom Križada. Pesmi je izbral in uredil Niko Grafenauer.*

Niko Grafenauer

KRIŽADA

Miroslav Košuta je doslej izdal že trinajst pesniških slikanic in zbirk za otroke, v katerih z velikim občutkom za pristne doživljajske poteze, ki označujejo otrokovo dušo in svet v najzgodnejšem obdobju življenja, upesnuje različne prizore in dogodke, kot jih razpozna v svojih stikih z otroki, hkrati pa jih zaliva s svojo razposajeno domišljijo. Z njo se neposredna skušnja spreminja v pesniške dogodivščine, v katerih ne manjka igrivosti, kar jim daje tisto očarljivost in zapeljivost, brez katerih bi se otroci in mladi bralci lahko ob njih dolgočasili ali pa jih preprosto obšli.

Pesnik je, kot se to ponavadi dogaja, prve svoje pesmi za otroke objavljajal po revijah in časopisih za najmlajše bralce, predvsem v tržaškem *Galebu*, šele leta 1975

je v zbirki Čebelica izšla drobna knjižica njegovih pesmi z naslovom *Kje stanuješ, mala miška?*, ki se je takoj priljubila otrokom. Kako tudi ne, saj pesmi pripovedujejo o majhnih otrocih in malih hišnih živalih, predvsem miškah in mucah, pa tudi maku, uri in ciganih, ki se v prijaznem okolju te knjižice srečujejo med sabo.

V naslednji, dosti obsežnejši zbirki *Zaseda za medveda*, ki je izšla leta 1979, pesnik razširja motivno prizorišče iz prve knjižice z novimi podobami, umišljijami in doživljajskimi utrinki, ki se prilegajo otrokovim spoznavnim nagibom in odkritjem, kakršne mu ponujata dom in njegova okolica, predvsem pa pesnikovo videnje otroku pripadnih podob in predstav, ki sodijo v pravljíčno ukrojeni svet po otroški meri. Pri tem ne gre spregledati, kako brez pridržkov se zna Košuta v svojih upodobitvah tega sveta poistovetiti z otroško dušo, s katero se srečuje kot odrasel človek in oče.

Tako se pesmi v tej zbirki najraje igrajo in veselijo, polne so razposajenih domislic, ki razgibavajo otrokovo domišljijo, in skoraj vse so napisane v lahkotnem melodičnem ritmu, v katerem pozvanjajo številne zvočne in besedne igre. Nekatero med njimi pa so tudi otožne in zamišljene, ker se v njihovem ozadju stiska tiha skrb ali misel, ki se dotika usode slovenskih otrok v zamejstvu. Predvsem pa je v njih čutiti utrip doživetij in prigod, ki izvirajo iz pesnikovega družinskega življenja in okolja. Zato tudi ni nobeno naključje, da se v večjem delu teh pesmi družijo občutja, ki so porojena tako iz pesnikovega življenja v otroštvo njegovih dveh fantičev, Uroša in Aleša, kakor tudi iz spominov na njegova lastna otroška leta. Oboje pa se zraščá v slikovito, radoživó in pesniško prepričljivo besedovanje o neponovljivi sproščenosti in doživljajski pristnosti slehernega otroštva.

To pa se zmerom druží tudi s pojmom maternega jezika, kar še posebej velja za pesništvo, zlasti še, če je namenjeno otrokom, ki ta jezik v zamejstvu nepovratno izgublja. Zato se Miroslavu Košuti kot pesniku, ki živi v Trstu, pogosto dogaja, da mu pisanje za otroke včasih naenkrat zastane pred grenkim vprašanjem, koliko je po tržaških in sploh zamejskih šolah še učencev, ki bodo njegovo pesem, misel, besedno igro ali samo manj vsakdanjo besedo doumeli in doživeli kot svojo.

Nekoč je, kot sam pravi, na eni vse redkejših mestnih slovenskih šol na Tržaškem podeljeval bralne značke. Bil je sprejet z recitiranjem in petjem, nazadnje je pa še sam povedal nekaj svojih najpreprostejših, s preudarkom izbranih pesmi. Vendar je bil kar nekajkrat prekinjen s *che cosa vuol dire?* (kaj to pomeni?). Prekinjali so ga ponavadi otroci iz mešanih zakonov, bistri, zvedavi, prisrčni, ampak brez osnovnega znanja jezika, v katerem je govoril svoje pesmi.

Kaj to pomeni? Da je Miroslav Košuta še eden zadnjih pesnikov na Tržaškem, ki se tamkajšnjim otrokom oglašá s slovensko besedo. Vendar pa pri tem v svojem besedju, zaznavanju jezika, po duhu in estetski veljavi presega okvir »zamejstva«, saj je slovenski pesnik po pravi meri, kar velja tako za njegove pesniške stvaritve za odrasle kot za otroke. Kaj več in bolje lahko pove takšen pesnik, kot je zapisano v kratki uvodni pesmici iz *Zasede za medveda*. Naslov ji je *Vabilo*:

Pojdimo v gmajno med zeleno brinje –
nebo je sinje, nebo je sinje!

Pojdimo v njivo med zoreče klasje –
naš čas je, naš čas je!

Pojdimo na obalo gledat morje –
kako široko, svetlo je obzorje!

Kako preprosto in kako živo povedano. In kako primorsko kraško. Pa vendar s sporočilom, ki to geografsko oznako daleč presega, saj govori o duši, ki se dotika sinjega neba, zemeljsko zorečega časa in vedno odmikajočega se obzorja. V preprosti pesmici, ki se je naslonila na vtise iz narave, ali še bolje, na pesnikovo videnje njenih razsežij, ki označujejo človekovo življenje, je izpovedna resnica, ki ne zajema le otroka, ampak človekovo bitje in žitje v celoti. Prav zato je to ena najlepših Košutovih »otroških« pesmi.

Njegove *Abecerime*, ki so leta 1979 sledile zbirki *Zaseda za medveda*, so, kot že naslov pove, izraz pesniške pustolovščine, ki mu je za osnovo abeceda. Z drugimi besedami rečeno: kako v pesniku s podobami, ki jih v njem vzbudijo, zaživijo črke, da ne ostanejo zgolj mrtva čačka na papirju ali na šolski tabli. Zato so tudi predstavljene v rimanih štirivrstičnicah, v katerih avtor prikazuje, kaj vse abeceda lahko sproži ali oznanja v živahni pesniški domišljiji.

S tem, kar je doživljal ob svojih dveh sinovih, in tudi s tem, kar je v njegovo poezijo vneslo urbano okolje, so se mu na pesniškem prizorišču zgodili premiki, ki pomenijo novosti v primerjavi z njegovo navezanostjo na spominsko gradivo iz lastnega otroštva. Tako se je razširila tudi motivna in izkustvena lestvica njegovih pesmi. Pa vendar se ni nikoli do kraja odtrgala od spominskega otroštva v njem. Zato v razpoloženju, ki ga upodablja v teh pesmih, ostaja venomer avtentičen, saj v svojem občutju in razvidenju stvari združuje eno in drugo. Odtod tudi izhaja tisto, čemur rečemo toplina. To je nikoli do konca razsrediščeno ognjišče doma, ki ga otroci zmerom potrebujejo, mi pa ga zagotavljamo ali pa tudi iščemo. Prav o tem na igriv način pesnik pripoveduje v zbirki *Ptička smejalca* (1984), ki je posvečena sinu Urošu. Čeprav je sestavljena iz zelo raznorodnih pesniških videnj otroštva in sestavin, ki so zanj značilne, v njej, vsaj zame, prevlada prva kitica iz pesmi, po kateri je naslovljena zbirka. Glasi se:

Vem za sončen obraz,
kjer sredi lička
gnezdi ptička –
ptička smejalca.

Tako upesnjena ptička smejalca vnaša vedrino v vse tisto, kar nas obdaja z vsakodnevnimi skrbmi in dolžnostmi, v hitenje časa, v katerem se pehamo za velikimi ali drobnimi življenjskimi cilji in potrebami, pri čemer ne znamo in ne umemo za hip zastati in se ozreti okrog sebe. Opozarja nas, da naj ne pozabimo na to, kaj je lepota. Kakšna lepota, boste rekli. Lepota naivne prisrčnosti in zaupljivosti, ki sta znamenje odprte duše, brez katere ni resničnega otroštva. Takšna podoba otroštva se razgrinja pred nami tako v tej pesmi kot še mnogih drugih v zbirki. To pa je mogoče samo zato, ker pesnik venomer na živ in pristen način išče tudi samega sebe v njem.

Nič čudnega torej, če je pesniško obzorje v zbirki poseljeno s celo vrsto različnih otroku bližnjih slik, dogodivščin in pojavov, ki v njem vzbujajo začudenje ob njihovem prepoznavanju, v kakršnega jih zapleta pesniška igra.

Tako se v knjigi najprej srečamo s pravljimi prizori in domisljicami ter z domišljjsko po svoje zasukanimi izkušnjami iz otrokovega vsakdana, sledijo pesmi o živalih iz domačih in tujih logov, nato pesniške igrarije, ki se navezujejo na splošno znane ljudske reke ali pa na besede in pojme, s katerimi se pesnik igra, kot bi metal kocko; to se zgodi tudi z imenom njegovega rojstnega kraja Križa.

V zadnjem razdelku zbirke pa se zvrstijo tudi predstavno zahtevnejše, a slikovite pesmi o deklicah in fantkih, ki se spogledujejo med sabo, in ne nazadnje tudi o pesniku, ki s pomočjo domišljije in pisalnega stroja kuje svoje pesmi. Prav na to vižo je ubrana njegova veseljaška pesmica z naslovom *Pesnik*, kjer sam sebe takole predstavi:

Pesnik je drugim v veselje,
sam pa v stiski išče in bega:
manj zmore, kot so njegove želje,
in nazadnje še umre od tega.

V naslednji zbirki *Zidamo dan*, ki je izšla leta 1987 in je zanj prejel Kajuhovo nagrado pri nekdanji založbi Borec, Košuta izdatno razširi motiviko in v marsičem dopolni pesniški postopek, ki ga je uveljavil že v *Ptički smejalci*. V njej se vsakdanja otroška igra prepleta z besedno in zvočno igro, kraške in obmorske podobe se družijo z mestnimi vtisi in prizori, živalski liki z domišljijскими postavami in domisleki, vse skupaj pa se od pesmi do pesmi sestavlja v živopisno kuliserijo pesniškega igrišča za otroke, prav takšne, kakršen je njegov sin Aleš, ki mu je zbirka posvečena.

Knjiga je v svojih poslikavah tega igrišča zagotovo domiselna in privlačna za mladega bralca, včasih morda zaradi zvočnih in pomenskih premetov v pesnikovi besedni in zvokovni telovadnici še bolj za poslušalca, saj mu ponuja raznorodne vaje in naloge, ki vzgibavajo njegovo uho in čutnonazorne predstave. V tem smislu je morda danes manj povedna – zato je tudi nisem uvrstil v pričujoči izbor – za marsikoga od staršev in tudi za otroke iz tistega časa, ko je nastala zbirka, pa je zagotovo še vedno zelo živa podoba avtomobilskih kolon, ki so se v nakupovalni mrzlici valile čez strogo zastraženo mejo v Trst. Zato naj jo kot domiselni pesniški prikaz v otroško pesem presajene tedanje potrošniške ihte, ki tudi sedaj ni nič manjša, če ne še dosti večja, le da se je usmerila v ljubljanske in druge nakupovalne centre, na tem mestu citiram v celoti.

Po kaj neki gremo,
še niti ne vemo,
a stegnjen prst
kaže v Trst.

Na voglih, na vratih,
na tablah, plakatih
stegnjeni prst
kaže v Trst.

Ko prideš v križišče
in smernice iščeš,
stegnjeni prst
kaže v Trst.

To bojo veseli
trgovci debeli,
to bojo žareli,
ko bojo šteli,

saj kačasta vrsta
se vije do Trsta

od leve, od desne,
od vsakega prsta.

Tako se iz dneva v dan zidajo naši nakupovalni dnevi in praznijo naše denarnice. Pomembno pa je, kako je pesnik s humorjem in brez kakršnegakoli očitanja v otroški pesmi prikazal nepresahljivo potezo v človeški naravi: imeti. Kar velja tako za tiste, ki kupujejo, kot za tiste, ki prodajajo. Človeški sejem, ki se nikoli ne utruji.

Naslednja Košutova zbirka, *Na Krasu je krasno* (1988), je izbor njegovih pesmi iz dotedanjih zbirk. Za knjigo je leta 1989 prejel Levstikovo nagrado. Naslov sam pa se hote navezuje na pesnikovega kraškega rojaka in predhodnika v poeziji za otroke Iga Grudna, ki je leta 1949 izdal zbirko *Na Krasu*. Vendar je Košuta ta naslov dopolnil z domiselno besedno igro in že s tem označil bistveno drugačen pesniški značaj svoje knjige od Grudnove, ki je dosti bolj preprosta, vezana na tradicijo in takratni čas ter vzgojne potrebe. Kako pa bi tudi zveneje Košutove pesmi, če bi se v današnjem času zgledoval pri Grudnu? Res je ravno nasprotno: v njih je na povsem nov način in z občutkom za sodobno otrokovo izkušnjo, ki se vrti znotraj družinskega in z zahtevami današnjega načina življenja ukoreninjenega dnevnega reda, upodobil Kras kot tisto pesniško pokrajino, nad katero se razpenja vedro nebo, pod njim pa domujeta sproščenost in igrivost – ki sta tudi značilni lastnosti Kraševcev. Tako je nastala pesem *Na Krasu je krasno*, po kateri je naslovljena zbirka. Z njo je pesnik, kot da bi stopal s postrani klobukom po gmajnah, paštnih in kamnitih poteh, na katerih burja odpihuje hude misli in skrbi v glavah, napravil razposajeno vesel pesniški poklon okolju, v katerem je pognal svoje korenine.

Na Krasu je krasno –
nikdar ni prezgodaj,
nikdar ni prekasno:
vse je zmeraj o pravem času,
na Krasu.

Na Krasu je krasno –
nikdar ni pretiho,
nikdar ni preglasno:
vsi so zmeraj na dobrem glasu,
na Krasu.

Po tej zbirki se v Košutovem novem ustvarjalnem zamahu sproži cel niz pesniških slikanic – *Kavka s Kavkaza* (1992), *Galeb nad žitom* (1995), *Basni kratke sape* (2000), ki se jim leta 2003 pridružijo *Nove basni kratke sape* in leto dni poprej izdana slikanica *Lestev in sirček*, v kateri pa so zbrane pesmi za najmlajše iz že objavljenih knjig. V slikanicah se spet srečujemo s pesniškimi upodobitvami živalic in živali, s kratkimi, v rimanih stavkih povedanimi basnimi, kar je pesnikova zvrstna novost, njihov moralni nauk pa zavita v humorno govorico in razrešitev, z liričnimi utrinki iz dogajanja v živi naravi, s pogledom na morje, nad katerim razpirajo svoja krila galebi in se na njegovi gladini belo blešči jadro. Same drobne slike, ki pa opozarjajo na krhko in spremenljivo lepoto vanje zajetih trenutnih vtisov.

V treh obsežnejših zbirkah, ki jih je Miroslav Košuta objavil v naslednjih letih – to so *Trije velblodi ali Pesmi za vsakogar* (2001), *Strašnice* (2002) in *Minimalčice* (2004) – se njegovo fantazijsko vidno polje nagnete z novimi motivi in igrivimi senzacijami, ki se vrstijo kot na tekočem traku ali pa, še bolje rečeno, krožijo okrog kot na veselem vrtiljaku.

V prvi, *Trije velblodi ah Pesmi za vsakogar*, se srečujemo z nonsensnimi prizori, v katerih nastopajo eksotične živali, ki se na vsem lepem znajdejo v mestnem vrvežu in s svojo navzočnostjo vnašajo vanj nered in zmedo, s semaforji, ki vse tri luči prilagajajo svojemu duševnemu razpoloženju, z letečim krožnikom na kuhinjski mizi, z mlinčkom, ki melje dneve v tednu, z govorečimi ladjami v tržaškem zalivu, s poležavanjem pod poletnim soncem na mehkem in udobnem oblaku, z maternim jezikom, ki prihaja iz otroških ust na Koroškem in se ga s tenkim ušesom sliši tudi na Kras, in ne nazadnje z drobnimi zaupnostmi, ki se jih lahko pove samo na uho, o čemer nam šepeta uvodna pesem *Skrivnost*.

A to je seveda samo nekaj bleščic z drevesa, ki je zraslo iz glave in se, presajeno v knjigo, s pesmimi in ilustracijami ponuja ogledovanju in branju.

Naslednja zbirka iz prej omenjene trojke ima naslov *Strašnice*. Človek najprej pomisli, da v knjigi straši. A je stvar povsem drugačna. Zanimivo je pesnikovo poročilo o tem, kako je prišel do tega naslova oziroma do besede, ki ga je spodbudila, da je napisal pesem, nato pa je njen naslov postavil tudi na čelo zbirke.

Pred leti je s skupino slovenskih pesnikov nastopal na literarnem večeru v Pragi. Ko so v predmestju zavili z avtoceste, je velik napis kazal na Strašnice. »Beseda me je tako prevzela,« pripoveduje, »da sem si jo moral zapisati. Med kolegi je očitno zadela samo mene. Obležala je v mapi spominkov, čez mesece mi je pri pospravljanju prišla pred oči in se v hipu prelila v pesem, po kateri je dobila naslov tudi moja mladinska zbirka.« Takrat avtor še ni vedel tistega pomena te besede, ki ga je v slovarju odkril šele kasneje. Pod geslom strašnica je našel opis, da je to travniška zdravilna rastlina, ki zraste do približno trideset centimetrov visoko, njeni drobni cvetovi pa so obrobljeni z megličasto rožnato barvo. Pisec spremne besede v *Strašnice* Igor Saksida pa jo opisuje kot rastlino »s pernatimi listi in cveti v glavicah«. Le s čim lahko straši takšna roža, da so ji dali to ime, ki ga je pesnik srečal po povsem drugi poti kot v slovarju, v imenu njemu neznanega kraja na pragu Prage? V knjigi so zbrane kratke igrive in ljubeznive pesmice za najmlajše, kar daje misliti, da jih je, če že ne vseh, vsaj večji del, spodbudilo njegovo druženje z vnukom Andražem. Najbolj prepričljivo kaže na to sama zasnova in motivna razporeditev pesmi v zbirki. Začne se s ciklom pesmi o živalih – nekatere od njih poznamo že od prej –, nadaljuje se s pojmi, s katerimi se pesnik pravzaprav igra sam s sabo oziroma z alter egom – otrokom v sebi. Nato se v razdelku *Medvedjaki* najbolj razgovori o medvedih, ki so predstavljeni s povsem človeškimi lastnostmi, saj o njih ded pripoveduje otroku, kot da so člani družine, čeprav imajo tudi svoje medvedje muhe in navade. Z drugimi besedami rečeno: pripovedovalec v svojih medvedjih zgodbah prikazuje dogajanje, ki je blizu otrokovi lastni skušnji in vedenju, s kakršnim ga omrežuje dom.

V zadnjem ciklu *Strašnice* pa gre za igrarijo z različnimi domisleki, v katerih nastopajo črka A, letala, most, pot in cesta, blizu-daleč, streha, hiša, ki gre iz mesta, in podobno. Vse skupaj pa tvori predstavno dogodivščino, ki v njej neutrudno veseljači k otroku obrnjena pesniška domišljija.

In kako pesnik prikaže v zadnji pesmi z naslovom *Strašnice* svoj nagib, da je po njej poimenoval tudi zbirko? Takole:

So pesmi, ki zbujajo sredi noči
in vrtajo vate kot strašne oči,
skrivnostno strašne in vsakdanje
kot strašna ljubezen, ki jemlje spanje,

in druge, ki zanje je strašen le strah,
in tretje, na strašno visokih nogah,
a spet nekatere so strašno pri tleh,
pač pesmi o strašno preprostih rečeh,
so pesmi, ki vlivajo strašno moč,
in strašno zaspane za lahko noč –
ah, strašno lepe pesmice,
resnično prave strašnice.

Minimalčice že z naslovom opozarjajo na to, da so v njih zbrane pesmice, ki sodijo v pesnikov predstavnih minimundus, v katerem se motajo in srečujejo med sabo zelo različne premične pritikline: nosorog, kamela, čuk, krokar, ježek, medved, veverička, jadro, barčica, burja itd., pa tudi svinčnik, kreda, barvice ali sandale, da o babici in dedku ne govorimo. Skratka, gre za zelo živopisno družčino, kjer vsak lik ali stvar v njej išče svojo pot do otrokovega srca.

A pri tem je treba prisluhniti tudi pesniku, ki v svojem *Minimalnem pojasnilu* na koncu knjige pripoveduje o tem, iz kakšnih pobud in s katerim prvenstvenim namenom je spisal zbirko. Takole pravi: »Ko sva zadnjič moževala s Franom Levstikom, h kateremu se marsikdaj zatečem na pogovor o *Otročjih igrah v pesencah*, sem mu rade volje priznal, kolikšnega pomena je bilo zame njegovo pisanje v mojem otroštvu, še posebej pa sem si zapomnil tisto, ki jo je povzel po kraški narodni *Oček, dajte meni konček!*«

Levstik je svoje pesmi za otroke napisal v času, ko je bilo slovenstvo preplavljeno z nemštvom, tudi slovenskih šol je bilo bore malo, zato mu je pisec, ki je danes na Tržaškem v podobnem položaju glede jezika, kot je bil takrat on v Ljubljani, v svojem umišljenem srečanju z njim pojasnil, da je edina vez med njegovim namenom in Levstikovimi mojstrovini »tisto davno otroško doživetje, neponovljivo in neprenosljivo«.

Kar pa za pravega pesnika pomeni, da to doživetje lahko upesnuje samo v maternem jeziku. Zato v nadaljevanju pravi: »Potem so se mi nekako izpisali ti verzi za najmlajše, za tiste polžke in čebelice, kar se jih še slini in leta po naših vrtcih in šolah. Kako mi je kaj uspelo, ne vem. Moj namen je bil preprosta in igriva beseda, ki tu pa tam nudi možnost upodobitve, rajanja ali zborne pripovedi...«

Kako bi lahko pesnik za mladino bolje označil svojo zavezanost maternemu jeziku? S krčenjem jezikovnega ozemlja na Tržaškem se izgublja tudi tisto primarno obzorje, iz katerega je nekoč sam zrasel in nato stopil na križado slovenskega pesništva, kjer se srečujejo in križajo različne umetniške poti.

A to ne velja samo za srečavanje z dediščino, kot so nam jo zapustili slovenski pesniški predniki, pač pa tudi za medsebojne križne stike med sodobnimi pesniki, ki se v živo in v besedi srečujejo med sabo. V celoti gledano pa s poetikami različnih domačih in tujih pesnikov vseh dob. Je to križada? Je.

Vendar v pričujoči knjigi s tem naslovom ni mišljeno to, ampak pesnikovo križadno srečavanje z otroki v besedi, ki zna upodabljati svet okrog njih in jim ga približati z domiselnostjo, kakršna se lahko koti le v radoživi pesniški glavi. Hkrati pa je križada tudi pesnikovo srečanje s samim seboj in otrokom, ki ga je ohranil v svoji duši, zato se je tudi lahko naselila v njegovi pesmi *Križada v Križu*, v kateri je upodobljena skušnja, ki pripada njegovemu otroštvu in mladosti, kakršna še danes polje v njem. Vendar je to lahko tako prisrčno prikazal šele v svojih zrelih letih:

V Križu je križišče
na Križadi.
Po njej križarijo
Križani,
ponavadi
križem kražem
sitni in jezni,
če so trezni.
Ali sanjarijo
križem rok,
namesto kriških otrok
križanke rešujejo
vinoravno in navzkriž –
ravno o vinu
se pomenkujejo
in pred vodo
križajo,
za Križankami gledajo
in se hudujejo,
da jim presedajo,
saj z njimi dobiš
največji križ.

Je kaj čudnega, če sem kot pesnikov prijatelj, sestavljaivec te knjige in pisec spremene besede vztrajal pri tem, da zbirka nosi naslov *Križada*?

Bibliografija pesniških del Miroslava Košute za otroke

- Kje stanuješ, mala miška?* Ilustracije Kostja Gatnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1975.
- Zaseda za medveda.* Ilustracije Milan Bizovičar. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979.
- Abecerime.* Ilustracije Klavdij Palčič. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979 in 2014.
- Štirje fantje muzikantje.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 1980.
- Ptička smejalca.* Ilustracije Marjan Manček. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1984.
- Zidamo dan.* Ilustracije Karel Zelenko. Ljubljana: Borec, 1987.
- Na Krasu je krasno.* Ilustracije Milan Bizovičar. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988.
- Kavka s Kavkaza.* Ilustracije Kamila Volčanšek. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992.
- Galeb nad žitom.* Ilustracije Marjanca Jemec Božič. Trst: Devin, 1995.
- Basni kratke sape.* Ilustracije Marjan Manček. Čedad: Zadruga Novi Matajur, 2000.
- Trije velblodi ali pesmi za vsakogar.* Ilustracije Klavdij Palčič. Čedad: Zadruga Novi Matajur, 2001.
- Strašnice.* Ilustracije Marjan Manček. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2002.
- Lestev in sirček.* Ilustracije Maša Kozjek. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2001. *Strašnice.* Ilustracije Marjan Manček. Spremna beseda Igor Saksida. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2002.
- Nove basni kratke sape.* Ilustracije Marjan Manček. Čedad: Zadruga Novi Matajur, 2003.
- Minimalčice.* Ilustracije Klavdij Palčič. Trst: Mladika, 2004.
- Dvorec (po ruski pravljici).* Ilustracije Polona Lovšin. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005.
- Kriško kraške.* Ilustracije Klavdij Palčič. Čedad: Zadruga Novi Matajur, 2005.
- Križada: Izbrane pesmi za otroke.* Ilustracije Marjan Manček. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006.

ODMEVI NA DOGODKE

Meta Blagšič, Lea Hedl

16. PRAVLJIČNI DAN V MARIBORSKI KNJIŽNICI 2016

Letos smo v Mariborski knjižnici pripravili šestnajsti Pravljični dan in tokrat v njegov program umestili simpozij. V naši knjižnici umetnost pripovedovanja negujemo že od leta 1971 in jo nadgrajujemo s sistematičnim delom za različne ciljne skupine. Zanimanje za pravljичne ure in pripovedovalske dogodke za otroke in odrasle narašča. Dober obisk naših prireditev, namenjenih splošni in strokovni javnosti, in odziv medijev sporočata, da je Pravljični dan eden izmed osrednjih projektov s področja raziskovanja pripovedovane besede v Sloveniji in dosega tudi mednarodne povezave. Ponosni smo, da te naše ideje podpira Javna agencija za knjigo Republike Slovenije in mu daje dodatno težo.

Pravljični dan je za našo knjižnico vsebinsko in organizacijsko velik projekt. Trudimo se, da prireditve zmeraj zastavimo večplastno. Trajnostno naravnano razvijamo umetnost pripovedovanja v Službi za mlade bralce in skupaj z vsemi pripovedovalci v naši ustanovi. Ekipa ima širok pogled, strokovno znanje in željo po kakovostni umestitvi v prostor.

Izhodišče za celodnevno dogajanje smo izpeljali iz teme simpozija, ki smo ga naslovili *Prenos pravljič v raznotere pojavne oblike in umestitve*. Ko smo razmišljali o programu letošnjega Pravljičnega dneva, smo se ozrli po slovenskem pripovedovalskem prostoru in zaznali pestro dogajanje, prehajanje med številnimi in raznolikimi umetniškimi izrazi, intermedijske pristope in zanimive obravnave zgodb. Zdelo se nam je smiselno, da našim obiskovalcem, tako mladim kot odraslim, ponudimo pravljice tudi v pristopih, ki so manj običajni.

Prizadevali smo si, da bi podoba naših promocijskih materialov odsevala temo, zato smo jih letos odeli v ilustracijo umetnice Kaje Kosmač, ki simbolizira prostore prehajanja ali sprehajanje po različnih svetovih. Z avtorico smo v letu 2016 že sodelovali z razstavo ilustracij ob 2. aprilu, mednarodnem dnevu knjig za otroke, na simpoziju pa je predstavila izkušnjo ob ustvarjanju besedila in ilustracij za knjigo *Rdeče jabolko*.

Tudi tokrat je Pravljični dan zaobjel tri dogodke, Pravljično jutro za otroke, simpozij in Pravljični večer za odrasle. Za otroke smo gostili striparsko-pripovedovalsko animacijo po motivih rezijanskih ljudskih zgodb Zverinice iz stripa. Uprizoritev je nastala kot avtorska interpretacija Pripovedovalskega varieteja in Stripburgerja ter združuje živo pripovedovanje in glasbo ob vizualni spremljavi. Tovrstno pripovedovanje posreduje klasične ljudske zgodbe na interaktivne in multimedijske načine, ki so današnjim otrokom zelo blizu.

Tema simpozija, ki smo jo raziskovali na Pravljičnem dnevu, zanima širši krog javnosti, saj se je z nami družilo kar 73 udeležencev (knjižničarjev, pedagogov, lutkovnih igralcev, založnikov, pisateljev ter posameznikov, ki jih zanima umetnost pripovedovanja) iz vse Slovenije. Ker nam prostor ni dovoljeval večjega števila udeležencev, smo bili primorani prijave omejiti. K sodelovanju smo povabili strokovnjake in ustvarjalce, ki delujejo v teoriji in praksi. Pozitiven odziv povabljenih referentov je priznanje tudi za nas, saj je zelo pomembno, da predavatelji vidijo smisel in cilj strokovnega posveta, še lepše je, ko se vse energije lepo razporedijo. Dr. Mojca Ramšak, etnologinja in raziskovalka ljudskega izročila, s katero smo na Pravljičnem dnevu pred leti že sodelovali, nas je s svojim moderiranjem varno ponesla skozi program.

Pravljični večer za odrasle smo zasnovali kot preplet različnih stilov in načinov pripovedovanja zgodb. Lea Hedl in Agica Kovše sta pripovedovalki iz Mariborske knjižnice, Jerca Cvetko in Jure Engelsberger sta predstavila kamišibaj gledališče, Boštjan Gorenc – Pižama je interpretiral rezijansko zgodbo v zanj značilnem stand up stilu, Rok Kušlan in Jelena Ždrale pa sta predstavila zgodbo *Leteča lisica* iz Zverinic iz stripa. Vsestranska umetnica Brina Vogelcnik je večer zaobjela z dvema zgodbama v glasbeni preobleki. Večer je zvenel pisano in raznotero v vseh svojih otenkih, prav tako, kot smo pripovedovanje želeli prikazati in ponazoriti. Zdenka Gajser, pravljíčarka v Mariborski knjižnici, je tako strnila svoje misli in občutja ob večernem dogodku:

Nek poseben odnos gojim do pravljic, ki sem jih že slišala ali pripovedovala. Prepoznavanje, brskanje, bližina, primerjanje različic. Astronavti morajo na zaključnem izpitu prepoznati najmanj osemdeset ozvezdij. Podobno je z nami, ki pripovedujemo pravljice. In včasih je kakšna, po kateri smo že potovali, in vendar je v interpretaciji novega pripovedovalca/-ke tako zelo drugačna pravljica. Pripovedovalci, ki se zlijejo s pravljicami, spominjajo na arheologe in malo na potapljače. Nekaj iščemo. Sebe. Skrivnostno in zapleteno pot do drugih.

*Ene najlepših sodobnih pravljic so Tellegenove živalske pravljice. Pripovedovanje avtorskih pravljic terja od pripovedovalca/-ke izjemno zbranost in pogum (pripovedovala **Lea Hedl**). Tistega večera, ko mi bo jež napisal pismo, bom tudi jaz preskočila svet.*

*V ritmu narečja se razstre spomin na majhnega in suhljatega pesnika Jurija Vodovnika, »novičarja«, ki se je s svojim košem potepal po Pohorju. Prisluškoval je vodi, ki še zmeraj teče po mlinskem kolesu in melje. Melje in žubori v ritmu, z močjo, ki lahko potiska besedo in te zasvoji s svojim starodavnim zvenom, da nenadoma zagledaš podobe: postrani nadete klobuke, zbiranje pred cerkvami, žeganja. Čisto malo zadiši po žganju. Dediščina, ki je v pripovedovanju spet živa. Iztrgati se koreninam in jih hkrati vzeti nase (pripovedovala **Agica Kovše**).*

*V pripovedovanju zgodb ob slikah v malem lesenem odru se zdi, da se je čas zasukal nazaj med črno-bele fotografije japonskih pripovedovalcev, ki so si oder obesili na kolesa in potovali. Kjerkoli so se ustavili, se je okrog njih nabrala gručica otrok. Prelep izvor kamišibaj gledališča. Gledališča za revne. Podoba in beseda in njuna hkratnost. Veličastno občutje tako raznolike dediščine sveta z rahlim domotožjem po obredih. Zmeraj se vračamo k istemu. Na vseh kontinentih in v vseh civilizacijah je najti zgodbe o potujočih pripovedovalcih. Maještra Klarisa Pinkola Estes pa ve vse o čaru zgodbe: »Da bi ljubili, moramo biti modri, ne samo močni« (pripovedovala **Jerca Cvetko**).*

*In tista žalostna panterjeva kletka (Rilkejevo pesem Panter je pripovedoval **Jure Engelsberger**). Sredi nas, ki že dolgo nismo obiskali nobenega živalskega vrta. Morda pa v njem živimo in tega niti ne vemo.*

»Ma ja čom provat zaplatit moj dolh ta njiminjače: ja dedikawam ise pravice dneji rozajanskej žane, ti prvi maeštri od pravic, ke si jo sritel zde w Reziji – rejnici Rozaliji Čunkonej ziz Bile.« (Milko Matičetov) Ali ne zveni kot domnevno najstarejše ohranjeno besedilo v slovenskem jeziku, zagovor, s katerim lahko čarobna beseda ozdravi bolezen: »Wotok pojdi raz mozg na kost, // raz kost na meso, // raz meso na dlako, // raz dlako na zeleno trato, // tam pojdi // devet komolcov (wbok) na tla.« V najmlajše čase se zdi, da se iz omenjenega izvora hranita striparsko-pripovedovalska animacija po motivih režijanskih ljudskih zgodb in katera digitalna pravljica, ki je umeščena v spletno okolje. Grdina se seli in preoblači iz preteklosti v sedanost. Morda naslednji vek odkrije, kdo je »den brawk: divja koza, pes, kača, zmaj, pošast... Grdina je Grdina. Tu ni kaj. »Tako torej grejo pravljčice naprej,« bi rekla Jelica iz Borovičja, na desnem bregu Rezije. (Pripovedovanje **Roka Kušlana** in **Boštjana Gorenc** – **Pižama**).

Kakšno moč mora imeti pravljica, ki jo je pradedek pripovedoval svoji hčeri, ki jo je zapisala in jo povedala svoji hčeri, ki je naredila lutke zanjo in jo povedala svoji hčeri, ki jo želi približati današnjim otrokom (Pela **Brina Vogel**nik).

Nekaj v violinskem loku me je spomnilo na zgodbo o dveh dobrih prijateljih, ki sem jo nekoč prebrala. Na Japonskem si pripovedujejo, da je bil eden izmed njiju nadarjen violinist, drugi pa ga je zmeraj poslušal. Ko je zvesti poslušalec nenadoma umrl, je violinist od silne žalosti potrgal vse strune na violini in nikoli več ni igral. Od takrat v tej deželi živi izročilo, da kadar kdo umre, obredno potrgajo strune na glasbilu. Umetnik je tudi tisti, ki umetnost posluša. (**Jelena Ždrale**, violina).

Zadnjo misel si bom izposodila od še ene maeštre – Isabel Allende. Njen magični realizem zna biti blizu pravljici, uroku in transcendenci: »Pri pripovedovanju je potrebna potrpežljivost in še več potrpežljivosti je potrebne pri poslušanju.« Vztrajamo na obeh straneh.

16. PRAVLJIČNI DAN S SIMPOZIJEM
**PRENOS PRAVLJIC V RAZNOTERE
 POJAVNE OBLIKE IN UMETITVE**
 Sreda, 16. novembra 2016

MARIBORSKA
 KNJIŽNICA

PRAVLJIČNO JUTRO ZA OTROKE
 Večnamerska dvorana, Rotovski trg 2
 ob 9. uri

Zvečinice iz stripa
 Striparsko-pripovedovalska animacija

Pripovedujejo:
 Ana Dusa, Spela Frič, Rok Kušlan
 Striparski Vaj: Kaja Avberšek, David Krančan, Andrej Štular
 Glasba: Jelena Ždrale

PRAVLJIČNI VEČER ZA ODRASLE
 Svečena dvorana Rotovž, Rotovski trg 1
 ob 23. uri

Nastopili bodo:
 Lea Hečl, Agica Kovič, Jerca Cvetko,
 Jure Engelšberger, Boštjan Gorenc – Pižama,
 Rok Kušlan, Jelena Ždrale
 Glasba: Brina Vogelnik

SIMPOZIJ
 Več informacij na www.mb.si/si

MARIBORSKA KNJIŽNICA
 Rotovski trg 2, Maribor
 tel. 02 252-1103
 www.mkn.si

Organizirano od projekta s strani ministrstva za kulturo, šolstvo in šport
 in sodelovanje s strani združenja in organizacij avtorjev
 Izdajatelj: Eja Komar

Veseli smo izjemnega obiska in odziva občinstva, ki nas opogumlja, da delamo naprej. Iskren aplavz po vsakem nastopu in posebno lepa energija, ki se je pretakala ves dan v prostorih Svečane dvorane starega Rotovža, pripoveduje svojo zgodbo. Pravljičice so še kako žive in pripovedovanje tudi.

SIMPOZIJ PRENOS PRAVLJIC V RAZNOTERE POJAVNE OBLIKE IN UMESTITVE

Predstavitev avtorjev in njihovih prispevkov:

Dr. Ambrož Kvartič: »Tja ne hodit, tam straši!« – fenomen pripovedne ostenzije

Dr. Ambrož Kvartič, avtor več znanstvenih in strokovnih člankov s področja folkloristike, je diplomiral na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Za diplomsko delo je dobil fakultetno Prešernovo nagrado, leta 2014 pa je uspešno zagovarjal doktorsko disertacijo z naslovom *Sodobne povedke v Sloveniji*. Na simpoziju je predstavil manj izpostavljen in slabše raziskan del folklorizacijskega procesa, fenomen pripovedne ostenzije. Gre za pojav, ko zgodba ali del zgodbe konkretno vpliva na realni svet pripovedovalca in na njegov način življenja ter ga oblikuje in spreminja. Primerov ostenzije je veliko: iskanje zakopanih zakladov, panika, ki jo povzročijo »urbane legende«, nočni obiski pokopališč ipd.

Ana Duša: Pripovedovanje in sodobne gledališke prakse

Ana Duša je skupaj s Špelo Frlic gonilna sila Pripovedovalskega varieteja, sicer pa redna članica kolektiva Za 2 groša fantazije na ljubljanskem Radiu Študent. Avtorico povezujemo s številnimi pripovedovalskimi dogodki v Sloveniji in zunaj naših meja, razvija pa tudi pripovedovalsko-pedagoške programe za različno ciljno publiko. Referentka je podala svoje gledanje na pripovedovanje in povezave le-tega z gledališkimi praksami. Pripovedovalce deli na dva vala: prvi, ki zajema starejšo generacijo, se od gledališča distancira. Predstavniki drugega vala, mlajši pripovedovalci, pa pogosto iščejo nove, kreativne izraze in se z gledališčem aktivno povezujejo. Kljub vsemu sta igra in pripovedovanje dve različni praksi, ki ju ne gre enačiti.

Pavle Učakar: Pravljične podobe v otroškem leposlovju na Slovenskem

Pavle Učakar, likovni urednik za otroški in mladinski program pri Mladinski knjigi, je zaključil Akademijo za likovno umetnost v Ljubljani, kasneje pa še specialistični študij slikarstva. Pri svojem delu se Učakar vedno znova ukvarja z vprašanjem, kaj je kakovostna ilustracija, kako z likovno podobo na primeren način pospremiti besedilo, s katerimi izraznimi sredstvi lahko ilustracija obogati tekst in ga dvigne na nov, kakovostnejši, bolj izčiščen nivo, kako z njo ubesediti tisto, kar je neubesedljivo, in kar je najpomembnejše, kdaj in s katerimi elementi

vizualno odpira prostor domišljiji in bralca popelje v nove, čudovite svetove. Zato je nujno, da likovni urednik nenehno preverja standarde kakovosti, sodeluje s številnimi odličnimi likovnimi umetniki, uvidi njihove izrazne potenciale, ki jih je sposoben primerno povezati v celoto skupaj z zapisanim. Šele takrat se zgodi nekaj čarobnega.

Dr. Mojca Ramšak: *Zdravje in bolezen v pohorski pravljичni prozi*

Dr. Mojca Ramšak, etnologinja in filozofinja, je redna profesorica antropologije na AMEU-ISH, Fakulteti za podiplomski humanistični študij v Ljubljani, in višja znanstvena sodelavka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Ramšakova zaključuje knjigo, v kateri se ukvarja z vprašanjem zdravja in bolezni, poškodb in pohab v pohorski pravljичni prozi. V ta namen je pregledala več kot 1200 pohorskih pravljic, bajk, legend, pripovedk in črtic. Glede na dokaj nizek odstotek pričevanj o zdravju in bolezni v pravljичnem pisnem izročilu znanstvenica sklepa, da so bolezen in smrt dojemali kot del vsakdanjega življenja in temu niso pripisovali posebnega pomena. Take okoliščine so se ljudem v tistem času zdele običajne, zato sta ostali kategoriji zdravja in bolezni v pravljичni prozi s Pohorja bolj ali manj prezrti.

Mag. Špela Frlic: *Pravljica med besedo in animirano podobo*

Mag. Špela Frlic, pripovedovalka, umetniška pedagoginja, raziskovalka folkloristike, članica skupine Za 2 groša fantazije, je skupaj z Ano Duša vodja Pripovedovalskega varietete, od leta 2009 redno vodi izobraževalne programe s področja pripovedovanja. V svojem prispevku avtorica razmišlja o procesu združevanja pripovedi in animirane podobe, o tem, kakšen vpliv ima oprijemljiva podoba, ilustracija ali animacija, na poslušalčevo dožemanje in sprejemanje zgodbe. Ta proces nam je predstavila z dvema primeroma lastnega pripovedovalskega udejstvovanja: animirano pripovedovanje rezijanske živalske pravljice *Bežimo, svet se podira* in koncept *Pika, slika, pravljica*.

Kaja Kosmač: *Rdeče jabolko*

Kaja Kosmač je grafična oblikovalka in ilustratorica, ki je po študiju v Parizu (École Supérieure d'Arts Graphiques et d'Architecture Intérieure) diplomirala na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje. Umetnica je predstavila nastanek knjige *Rdeče jabolko*, zgodbe, ki temelji na francoskih in italijanskih različicah pripovedke o Rdeči kapici in se vrača k njenim izvornim oblikam. Danes razširjena *Rdeča kapica* nima skoraj nič ali pa zelo malo skupnega z zapisi, ki datirajo še v srednji vek. Pravljica je bila pred 19. stoletjem, ko je postala instrument vzgoje meščanskega otroka, namenjena širokemu krogu mešanega, predvsem odraslega poslušalstva.

Mag. Brina Vogelcnik: *Ljudske pesmi, zgodbe in pravljice z Brino in lutkami*

Vsestranska umetnica, pevka, plesalka, lutkovna animatorica in grafična oblikovalka Brina Vogelcnik je na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje študij

zaključila z diplomom in kasneje še z magisterijem. Sodeluje v plesnih in lutkovnih predstavah Kinetikon KUD, v otroških televizijskih serijah na RTV Slovenija, vodi glasbene delavnice za najmlajše in poučuje petje na Akademiji za ples.

S pomočjo lutk je poslušalcem predstavila, od kod njeno navdušenje do lutkarstva, in jih nagovorila z zgodbo *Trdoglav in Marjetica*.

Jerca Cvetko: *Kamišibaj gledališče – pripovedovanje zgodb ob slikah v malem lesenem odru*

Jerca Cvetko je diplomirana pedagoginja, ki se raziskovalno in ljubiteljsko ukvarja s pripovedovanjem ob slikah, s pomočjo kamišibaj gledališča. Kamišibaj je tradicionalna japonska umetniška oblika pripovedovanja zgodb ob ilustracijah, vstavljenih v lesen prenosni oder. Avtorica predstavi začetke in razvoj kamišibaja v Sloveniji, ki v današnji dobi digitalizacije ponovno doživlja razcvet. Opozarja na njegov pedagoški pomen in vsestranskost njegove uporabe. Kot največji čar kamišibaja izpostavi *kyokan*, posebno občutenje, ki se med pripovedovanjem ob slikah vzpostavi med pripovedovalcem in občinstvom.

Boštjan Gorenc – Pižama: *Digitalne pravljice*

Prevajalec, pisatelj, stand up komik in pripovedovalec Boštjan Gorenc – Pižama je v svojem prispevku predstavil, kako se je na parodičen način lotil predelave ljudskih in umetnih pravljic in kako jih je uvrstil v svoj prvenec *sLOLvenski klasiki I*. Pravi, da sta bila poglobljena principa poustvarjanja izvornikov dekonstrukcija izvorne zgodbe in ponovna rekontekstualizacija. V pravljicah se je osredotočil na tiste elemente, ki jih je lahko na svojstven način obdelal in jih nato vstavljal v nove kontekste, umeščene v spletno okolje. S pomočjo anahronizmov in popkulturnih referenc je v knjigo vključil tudi pravljicihna izhodišča nekaterih ljudskih in avtorskih pravljic (*Trnuljčica, Sneguljčica, Tri botre lisice, Muca copatarica, Mojca Pokrajculja, Pekarna Mišmaš, Peter Klepec, Kdo je napravil Vidku srajčico in Kozlovska sodba v Višnji gori*).

Mariborska knjižnica namerava v letošnjem letu izdati zbornik vseh simpozij-skih prispevkov.

OCENE – POROČILA

PRAZNIK ZLATIH HRUŠK 2016

Pod okriljem 32. Slovenskega knjižnega sejma je bila v sredo, 23. novembra 2016, v Kosovelovi dvorani Cankarjevega doma že sedma predstavitev založb, katerih knjige za otroke in mladino iz leta 2015 so prejele znak kakovosti *zlata hruška*, ter podelitev priznanj *zlata hruška*. Slovesnost je pripravila Mestna knjižnica Ljubljana – Pionirska, center za mladinsko književnost in knjižničarstvo v sodelovanju s Slovensko sekcijo IBBY, sopedeljevalko priznanja za prevedeno mladinsko knjigo. Na slovesnosti so sodelovali pisatelji Maria Parr, Nataša Konc Lorenzutti in Boštjan Gorenc, glasbenik Andrej Fon ter povezovalka Carmen L. Oven.

Sicer pa je, kot že vsa leta doslej, ozadje praznovanja zlatih hrušk *Priročnik za kakovostno branje mladinskih knjig*. Letošnji, z naslovom *Od gnezd do zvezd*, na 207 straneh ponuja podroben pregled produkcije iz leta 2015. V njem

je ovrednotenih 782 knjig, od katerih je posebej izpostavljenih (z anotacijo in naslovnico) 167 odličnih in zelo dobrih novosti in 20 odlično prenovljenih izdaj, kar skupaj predstavlja 40 % vseh dobrih (470 knjig z oceno 3, 4 ali 5) oziroma skoraj četrtino (24 %) vseh ocenjenih knjig. Letos je znak za kakovost *zlata hruška* prejelo 29 založb za skupaj 144 knjig (ocenjenih z oceno 5).

Podeljena so bila kar štiri **priznanja zlata hruška** (izjemoma dve v kategoriji izvirna slovenska mladinska poučna knjiga), in sicer:

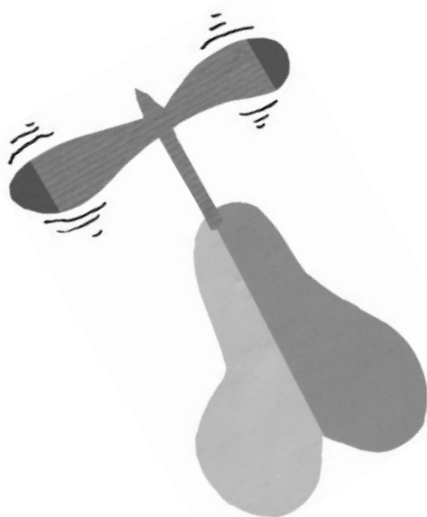
– V kategoriji izvirna slovenska mladinska leposlovna knjiga:

Kdo je danes glavni / Nataša Konc Lorenzutti, Tanja Komadina, založba Miš

Obrazložitev:

Skoraj nam je prišlo v navado, da v galeriji družin, ki nastopajo v sodobnih zgodbah, pričakujemo probleme: ločitve, nerazumevanje, neodgovornost, kriminal, hude bolezn. Vse te okoliščine tu in tam zažarijo v nekem novem smislu, kadar naletijo na mojstrskega pripovedovalca. Manj pogosto pa na takega pripovedovalca naletijo okoliščine običajnih družin.

Pripoved o štiriletni Niki ima to srečo. No, že mala Nika sama ima nekaj sreče: ima pridnega očeta, ki skrbi za kuhinjo, dom in vrt, ima skrbno mamo, ki hodi v službo, in ima dve sestri in dva brata, ki jih želi dohiteti. In vsi se imajo radi. Splet drobnih vsakdanjosti pisateljica povzdigne v zvenečo harmonijo vedoželjnih trenutkov, ki kot dragi kamenčki gradijo enoletni lok od četrtega k petemu rojstnemu dnevu; od majhne do glavne Nike.

Z enako toplino in pripovedno močjo sple-tajo varno gnezdo likovni utrinki Nikinega leta. Mehak realizem izrisuje vse, kar je za malo Niko pomembno: neposrednost, veselje in domačnost. V tem »gnezdu« od-raščanje ni problem, ampak izvirno reše-vanje ugank, iz katerih je stkano sleherno življenje.

Brez prikritih pedagoških sporočil, brez namenskega potovanja k visoki ideji je zbirka zgodbic dragocena leposlovna zvezdica na nebu sodobnega otroškega pripovedništva, zato si avtorici in založba zaslužijo PRIZNANJE ZLATA HRUŠKA.

– **V kategoriji izvirna slovenska mladinska poučna knjiga:**

Od genov do zvezd / Sašo Dolenc, Igor Šinkovec, Cankarjeva založba

Obrazložitev:

Kadar beseda nanese na poučno knjigo, navadno odmislimo, da so posamezna dejstva določene stroke povezana z določeno zgodbo. In bolj ko je ta ločenost radikalna, bolj se utrjuje prepričanje o ločenosti sveta znanstvenikov od sveta uporabnikov in končnih potrošnikov stvari, ki jih sicer znanost omogoča. Vsakdanje življenje posameznika se tako vse bolj oddaljuje od možnega vedenja in znanja.

Fizik in filozof Sašo Dolenc si že vrsto let prizadeva pokazati, kako zelo sta vsakdanje življenje in znanost povezana in kako nujna je ta povezanost za ohranitev svobode, dostojanstva in ne nazadnje blaginje posameznika in skupnosti.

Niz 58 znanstvenih dejstev ali zgolj poskusov razumeti svet avtor predstavlja z zgodbami – »gnezdišči« nekega časa in prostora, v katerih so izbrani iskani in izbrani najdeni odgovori v resnici nastali in »poleteli« v svet. Zgodbe, ki so preplet dejstev in izvirnega humorja tako avtorja besedila kot avtorja ilustracij, predstavlja-jo različna ozvezdja na nebu vedenja in znanja, od naravoslovnih ved, filozofije, družboslovja in zgodovine, do ekonomije in sodobne tehnologije. Bistvo pripovedo-vanih zgodb je podobno bistvu potovanja od genov do zvezd: početi to, v kar resnično verjameš. Za tako početje pa znanja ni nikoli preveč.

Za opogumljanje mladih in za duhovito širjenje veselja do znanosti si oba avtorja in založba zaslužijo PRIZNANJE ZLATA HRUŠKA.

in:

- *Ptičje kvatre* / Danijel Čotar, Matej Susič, Goriška Mohorjeva družba v sodelovanju s Celjsko Mohorjevo družbo

Obrazložitev:

Kako pogosto se zgodi, da vrhunski znanstveniki doživljajo in razumejo stvari okrog sebe kot poezijo, ne da bi pri tem delali škodo eni ali drugi na videz naspro-tujoči si podobi sveta?

Kvatre ali letni časi so kakor štirivrstična pesem enega leta, ki v svojem neutrudnem ritmu četrtink vedno znova preseneča z vsebino vrstic. Na tem simbolu zgrajena knjiga predstavlja 32 pernatih prebivalcev Slovenije. V doživljajsko in literarno prepričljivih zgodbah torej vsak letni čas razkriva 8 opisov ptic.

Avtor je do ptic, ki jih opisuje, znanstveno radoveden in obenem otroško vznemirjen. Na bralce, ki jim ptice predstavlja v skrbno oblikovani povedi, se obrača kot strasten zagovornih zgodb, ki so nam dane, da nas povežejo v vsesprijemajoči krog sodelo-vanja.

V to domišljeno sestavo je vključena tudi odlična ilustracija. Ta je poznavalsko natančna pri upodabljanju bistvenih značilnosti posamezne ptice, s poetiko potez pa razkriva slikarjevo naklonjenost do njih.

Knjiga, ki odlično nadaljuje tradicijo Frana Erjavca, z vrhunskim besedilom in ilustracijo ter z dovršeno skrbnostjo založbe predstavlja trajno vrednost v slovenski mladinski literaturi in si zato zasluži PRIZNANJE ZLATA HRUŠKA.

- **V kategoriji prevedena mladinska leposlovna knjiga:** *Ukulele jam* / Alen Meškovič, Damijan Šinigoj, založba Miš

Obrazložitev:

V našem življenju ima glasba pogosto pomembno, neredko odločilno vlogo. Ko

15-letni mladenič, z eno nogo še v otroštvu, z drugo pa že v prebujajočih sanjah, v hipu izgubi trdnost prepoznavnih znakov, s katerimi je bil oblikovan in imenovan: dom, sorodnike, deželo, prihodnost; ko mu vojna razdre »gnezdo« in ga požene v beg, mu ostane samo še glasba, edina veljavna osebna izkaznica, dovolilnica za vse begunske kote, pripadnostni znak, ki mu daje moč za preživetje.

Glasba različnih zvrsti, zbrana v osmih kasetah, deli pripoved mladega begunca Mikija na prav toliko poglavij, obenem pa kot nekakšno varovalo spremlja junaka skozi hromeče razraščanje kaosa. Ritmi te glasbe simbolno povezujejo Mikijevo zgodbo v romanu z avtorjevo resnično potjo iz rodne Drvente v svet. So kot slutnja, stisnjena v »črtico, ki se napiše med besedama v frazi Danec-Bosanec«, kot z neposnemljivo balkansko humornostjo sam o sebi pravi avtor. Glasba, mladost in preživetje so torej gonilo odkritosrčne pripovedi o odrasčanju nekega begunca, ki nam je blizu po času, kraju in ljudeh.

Je beseda mladostnika, ki nam je potrebna, saj sleherna z njo izrečena podrobnost razkriva, da ima slej ko prej vsak današnji zakaj svoje korenine v preteklem zato.

Za odkritosrčno besedo, za kljubovanje okoliščinam, in za zgodbo, ki jo splete zmaga obeh si knjiga zasluži branje in PRIZNANJE ZLATA HRUŠKA.

Nove in prenovljene knjige iz leta 2015 z znakom za kakovost – zlata hruška (brez ponatisov):

Bralne stopnje:

A = do 3. leta

B = 3–6 let

1. = 1. triada OŠ

2. = 2. triada OŠ

3. = 3. triada OŠ

4. = za srednješolce

Igroknjige

- *Na gradbišču* / Finn, Rebecca. Mladinska knjiga | A
- *Na letališču* / Finn, Rebecca. Mladinska knjiga | A

- *Oho, čigava ritka pa je to?* / Saleina, Thorsten. Mladinska knjiga | A
- *Živali v morju* / Poitier, Anton. Okaši | A

Slikanice

- *Andrej in Piki* / Freedman, Claire. Zala | B
- *Avtobus Rose Parks* / Silei, Fabrizio. Sanje | 2
- *Butalski policaj in Cefizelj* / Milčinski, Fran. Sanje | B
- *Deček in hiša* / Kastelic, Maja. Mladinska knjiga | B
- *Dedkov otok* / Davies, Benji. Zala | 1
- *Družinska skrivnost* / Isol. Malinc | B
- *Ena stvar* / Child, Lauren. Morfemplus | 1
- *Jaz sem najmočnejši* / Ramos, Mario. Mladinska knjiga | B
- *Kraca* / Praprotnik Zupančič, Lilijana. Mladinska knjiga | B
- *Kulturna izmenjava* / Isol. Malinc | B
- *Lov na medveda* / Rosen, Michael. Mladinska knjiga | B
- *Mali modri in mali rumeni* / Lionni, Leo. Miš | B
- *Mesečinska struna* / Makarovič, Svetlana. Mladinska knjiga | 1
- *Na Hitrem hribu* / Sarah, Linda. Zala | B
- *O kravi, ki je lajala v luno* / Mlakar, Ida. Miš | 1
- *Obisk* / Damm, Antje. Zala | B
- *Pllašček za Barbaro* / Zupan, Vitomil. Miš | B
- *Polenček odpre muzej* / Johnsen, Åshild Kanstad. Sodobnost International | B
- *Pujsek* / Rosenthal, Amy Krouse. Mladinska knjiga | B
- *Sneg* / Usher, Sam. Zala | B
- *Violinist* / Stinson, Kathy. Zala | 1
- *Zamenjam bratca* / Ormerod, Jan. Zala | B
- *Žiga špaget gre v širni svet* / Kermauner, Aksinja. Zveza društev gluhih | 1

Zgodbice

- *Bikec Ferdinand* / Leaf, Munro. Mladinska knjiga | 1
- *Bombonček za dedija Edija* / Břežinová, Ivona. Miš | 1
- *Gorski vrt, za vse odprt* / Kovač, Polonca. Sidarta | 1
- *Ime mi je Skywalker* / Fernández Paz, Agustín. Malinc | 1
- *Kako zorijo ježevci* / Svetina, Peter. Miš | 1
- *Kdo je danes glavni* / Konc Lorenzutti, Nataša. Miš | 1
- *Kosprdec in Teletina* / Papoušková, Eva. Ocean | 1
- *Mumintrolčki in velika povodenj* / Jansson, Tove. Mladinska knjiga | 1
- *Pečka, kapica in puding* / Onichimowska, Anna. Sodobnost International | 1
- *Pika Nogavička* / Lindgren, Astrid. Mladinska knjiga | 1
- *Pravljice za punce, fante in vse ostale* / Pregl, Slavko. Mladinska knjiga | 1
- *Prodam očeta* / Santos, Care. Malinc | 1
- *Sara, Simon in skrivnosti* / Kivirähk, Andrus. Sodobnost International | 1

Zbirke pravljic

- *Kam pa kam, Ciciban* / Mladinska knjiga | 1
- *Medvedi in medvedki* / Mladinska knjiga | 1
- *Svet je kakor ringaraja* / Štefan, Anja. Mladinska knjiga | 1
- *Zbrane pravljice in pripovedke* / Milčinski, Fran. Sanje | 2

Stripi

- *Ariol. Gromski konj; Oslíč kot ti in jaz* / Guibert, Emmanuel. Zavod VigeVageKnjige | 1
- *Ariol. Oslíč kot ti in jaz* / Guibert, Emmanuel. Zavod VigeVageKnjige | 1 |
- *Asterix pri Helvecijcih* / Goscinny, René; Albert Uderzo Graffit | 2

- *Božiček* / Briggs, Raymond. Miš | 1
- *Dalton City* / Goscinny, René; Morris Graffit | 2
- *Domovanje bogov* / Goscinny, René; Albert Uderzo Graffit | 2
- *Medena koža 2* / Jung. Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta | 4
- *Medena koža 3* / Jung. Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta | 4
- *Rantanplanova dediščina* / Goscinny, René; Morris Graffit | 2
- *Spomini in sanje Kristine B* / Smiljančič, Zoran. Muzej in galerije mesta Ljubljane | 3
- *Umetnost padanja* / Sætre, Inga. Zavod VigeVageKnjige | 4

Fantastika

- *Časovna kad doktorja Proktorja* / Nesbø, Jo. Didakta | 2
- *Doktor Proktor in konec sveta* / Nesbø, Jo. Mogoče Didakta | 2
- *Drugi veter* / Le Guin, Ursula K. Mladinska knjiga | 3
- *Kapitan Gatnik in tiranska tlaka turboskreta 2000* / Pilkey, Dav. Mladinska knjiga | 2

Resničnost

- *Bratovska skrivnost* / Wild, Emiel de. Zala | 3
- *Če ostanem* / Forman, Gayle. Mladinska knjiga | 3
- *Čisti krik* / Dowd, Siobhan. Zala | 4
- *Dragi Vincent* / Hager, Mandy. Miš | 3
- *Eleanor in Park* / Rowell, Rainbow. Mladinska knjiga | 3
- *Kit na plaži* / Möderndorfer, Vinko. Mladinska knjiga | 3
- *Lažna mesta* / Green, John. Mladinska knjiga | 3
- *Max* / Cohen Scali, Sarah. Cankarjeva založba | 4
- *Neizrekljivo* / Philipps, Carolin. Miš | 3
- *Otroci iz hiše št. 67* / Tetzner, Lisa. Sodobnost International | 2

- *Pravila treh* / Hof, Marjolijn. Miš | 3
- *Rosie in pradedek* / Helfer, Monika; Köhlmeier, Michael. Ebesede | 2
- *Slovenski klasiki 1* / Gorenc, Boštjan. Cankarjeva založba | 3
- *Ukulele jam* / Mešković, Alen. Miš | 4
- *Vango 2* / Fombelle, Timothée de. Družina | 3
- *Vsaj en popoln dan* / Niven, Jennifer. Učila International | 3

Poezija

- *Barž = kons* / Kosovel, Srečko. Miš | 4
- *Pesmi in pesmičice* / Möderndorfer, Vinko. Mladinska knjiga | 2

Poučne knjige

- *Izumi v 30 sekundah* / Goldsmith, Mike. Družina | splošno | 3
- *Jezični možje* / Ahačič, Kozma. Rokus Klett | slovenščina | 2
- *Kako deluje?* / Farndon, John; Beatrice, Rob. Učila International | tehnika | 2
- *Lov na čarovnice in druge zgodbe* / Kovačevič Beltram, Marjan. Mladika | jezikoslovje | 2
- *Mali ustvarjalci se igramo* / Korenjak Marčun, Petra. Studio Hieroglif | ročne spretnosti | 1
- *Metuljček cekinček* / Bitenc, Janez. Mladinska knjiga | glasba | 1
- *Od genov do zvezd* / Dolenc, Sašo. Cankarjeva založba | splošno | 4
- *Pojemo, pojemo 5.* / Mladinska knjiga. | glasba | 1
- *Ptičje kvatre* / Čotar, Danijel. Goriška in Celjska Mohorjeva družba | živalstvo | 2
- *Sij, sončece, sij* / Voglar, Mira. Mladinska knjiga | glasba | B
- *Smeh je pol zdravja* / Didakta | družboslovje | 3
- *Velika kuharska knjiga za otroke* / Berner, Rotraut Susanne; Cramm, Dagmar von. Narava | gospodinjstvo | 1

Vojko Zadravec

O NIKI, KI JE BILA GLAVNA NA PRAZNIKU ZLATIH HRUŠK IN KRITIKIH, KI LAHKO ZGODBI-CE O NIKI BEREMO TUDI KOT »CROSSOVER« LITERATURO
Nataša Konc Lorenzutti: *Kdo je danes glavni?* Ilustr. Tanja Komadina. Založba Miš, 2015.

Nika, malo pa tudi mama, tata, Lučka, Lija, Tin in Ton so bili letos, potem ko so že obiskali večernico, glavni na Prazniku zlatih hrušk. Knjiga *Kdo je danes glavni*, z Niko v glavni vlogi, je dobila priznanje zlata hruška za izvorno slovensko leposlovno mladinsko knjigo, več o Niki, o tem, kako nastaja njen svet in raste skupaj z njeno družino, pa smo izvedeli v pogovoru z Natašo Konc Lorenzutti in Mario Parr, avtorico knjig o »ta glavnih« norveških puncih, ki ga je vodil Boštjan Gorenc Pižama. Med drugim smo izvedeli, da avtorica med zapisovanjem Nikinih dogodivščin izhaja iz dveh vzporednih pogledov, svojega, zunanjega, in Nikinega, pogleda glavne junakinje, nekako tako kot na odru, kjer je igralec hkrati igrani lik in on sam – zunanji opazovalec in analitik.

Tak dvojni pogled bi lahko povzeli tudi literarni kritiki, ko presojamo dela za otroke in mladino. Pogled odraslega bralca, ki delo presoja iz lastne bralske izkušnje, v kontekstu svojega življenjskega sveta, ki ga določata teoretsko znanje in relativna množica prebranih knjig, in pogled potencialne ciljne publike, otrok, ki jih obravnavano delo nagovarja. Takšen dvojni pristop je seveda vedno že problematičen – smo pri pisanju ali branju res zmožni zlesti v kožo otrok/mladih? Pisanje Nataše Konc Lorenzutti vsekakor izpade pristno. Ko zgodbe o Nikini družini beremo odrasli, se lahko ob njih vseskozi hahljamo, ker so nam podobne neumnosti, že kdaj, zagodli tudi naši mulci. Ko jih beremo skupaj z mulci, se hahljamo skupaj z njimi, ker, če so

dogodivščine spretno izbrane in podane, tudi mulcem ni nič bolj smešnega kot komično priostreni pripetljaji, ki spominjajo na njihove lastne. Tako lahko zvečer namesto še ene zgodbe o tem, »kako je bilo pa, ko si bil ti majhen«, preberemo odgovor Nikine mame, bratov in sester na enako Nikino vprašanje.

Glavna kvaliteta kratkih zgodb Nataše Konc Lorenzutti je tako prav njihova pristnost. V kratkih odsekih iz Nikinega življenja med četrtem in težko pričakovanim petim rojstnim dnevom se Nika celovito izriše pred bralcem – v modrem krilcu z belimi pikami, ki ga nosi za doma, s kamenčki po žepih in moderno čopko vrh glave. Zgodbe niso pretenciozne, avtorica v bralca ne meče moralk, pa vendar lahko v Nikinem svetu najdemo marsikaj, kar je vredno vzeti s sabo domov. Zgodbe o Niki so (na prvi pogled) daleč od priljubljenih problemk ali zapletenih fantazijskih dogodivščin, Nika je običajna punca z običajno družino, pa vendar je zelo posebna, tako kot smo po svoje posebni vsi. Zvečer s punčko zmoli svetega angela in zapoje pesmico Anje Štefan, čez dan nanjo pazi tati in če se komu ta služba ne zdi dovolj pomembna, se Nika postavi na prste. Poleti se hodi z mamo, tatijem, dvema bratoma in dvema sestrama kopat v Sočo, jeseni, leto pred šolo, pa gre v vrtec, kjer za sošolce nariše, kako se kuha češpljeva marmelada, ker je dišeče še bolj carsko kot carsko. Preplet iskrenosti in komične priostrenosti v zgodbicah o Niki, ki izhaja iz, kot pravi avtorica, tako otroka v sebi kot otrok okoli sebe, spominja na soroden pristop Ivana Mitrevskega v zbirki stripovskih zgodbic *Mala Nadjina in še manjša Barbara*. Mitrevski z izbiro stripa sicer še počrta komičnost in s tem odpre knjigo za branje tudi ali predvsem starejši publiko, pri tem pa se tekst seveda bistveno prepleta z značilno Mitrevskijevo enostavno ilustracijo. A prepoznavne lastnosti njegove ilustra-

cije nas pravzaprav spet vrnejo k Nataši Konc Lorenzutti. Kot pravi Mitrevski, v enem od intervjujev: »Enostavnost ni nekaj, s čimer začnem, ampak je rezultat daljšega procesa.« Zgodbe o Niki, zbrane v knjigi *Kdo je danes glavni*, delujejo kot enostaven zapis vsakodnevnih pripetljajev, bralca poberejo pri Nikinem četrtem rojstnem dnevu in ga peljejo mimo vsakodnevnih pripetljajev. Ob vsakem se vsaj malo nasmeje, pri mnogih se lahko precej zamisli (če noče, pa ni treba) in precej pogovori (morda s tistim, ki mu bere). Občutek ima, da bere o Niki, povsem običajni deklici, ki bi, če ne bi bila s Primorske, z lahkoto živela v njegovi ulici. A prav ta lahkotnost, enostavnost pripovedi je njena glavna kvaliteta, pod njo pa se skrivajo mnogi podtoni, ki jih lahko bralec odkriva postopoma. Pomemben del v pripoved o Niki in njeni družini dodajo tudi zgovorne ilustracije Tanje Komadina, ki zgodbo nemalokrat nadaljujejo, odpeljejo naprej. Nika prinese ponoči svojo punčko k mami in očetu pa, ker se ne splača hoditi nazaj, še ona ostane tam. Ilustracija nam dovoli, da pokukamo k trdno speči mami in Niki, ki se stiska k njej – ravno toliko, da se še tiščita, a da se mama ne zbudi.

Kdo je danes glavni je knjiga, ki pripriča oba kritikova pogleda. Jezik in zgodba nedvomno tečeta. Avtorica, ki sicer piše v tretji osebi, izhaja iz Nikine perspektive, pri tem pa izrazje spretno barva z otroškim in lokalnim besediščem. Kritik, analitik, ki ne zapušča svoje kože, tako uživa v spretni literalizaciji, nena zadnje pa tudi v prigodah mame in tatija, s katerima se še kako lahko poistoveti. A spretno izbrane in komično priostrene Nikine prigode ne nagovarjajo samo odraslih bralcev, ampak tudi (naj)mlajše, ki jim je knjiga primarno namenjena. Sama med njimi vidim predvsem bralce Nikine starosti, torej tiste med četrtem in petim rojstnim dnevom. *Kdo je danes glavni* je kot nalašč za družinsko branje,

pri čemer se bodo vsi zbrani (od mačk in tatijev do najstnikov) lahko poistovetili s katerim od opisanih literarnih likov. Bogato ilustrirana knjižica je primerna tudi za prve korake v svet samostojnega branja, kratke zgodbe se da, nenazadnje, pravično razdeliti med vse člane družine.

Tina Bilban

BOOKBIRD 2015

Björn Sundmark, profesor na švedski univerzi v Malmöju, je novi glavni urednik revije *Bookbird*, glasila IBBY, Mednarodne zveze za mladinsko književnost. Člani uredniškega odbora so iz Kanade (6), iz Avstralije (2) in po eden iz Danske, Švedske, Mehike, ZDA, JAR in Indije.

Dogovorjena tema prispevkov **prve številke**, ki jih je izbrala Zoe Jaques, je posvečena posthumanizmu in mladinski literaturi, o čemer tudi sama spregovori v uvodnem tekstu z naslovom *Special Issue on »Machines, Monsters and Animals: Posthumanism and Children's Literature«* (Posebna številka o »Strojih, pošastih in živalih: posthumanizem in mladinska literatura«).

Roxane Harde v prispevku *»Don't be too sure of that!«: Children, Dogs, and Elizabeth Stuart Phelps's Early Posthumanism* (»Ne bodi prepričan o tem!«: Otroci, psi in zgodnji posthumanizem Elizabeth Stuart Phelps) izpostavi posthumanizem pri ameriški pisateljici Elizabeth Stuart Phelps (1844–1911). Pisateljica, intelektualka, feministka, zagovornica pravic živali in aktivna v gibanju proti vivisekciji, je svoje nazore sporočala tudi v knjigah za otroke, v svojih zgodbah o otrocih in psih.

Holly Batty v natančni analizi serije *Harry Potter* J. K. Rowling *Harry Potter and the (Post)human Animal Body* (Harry Potter in (post)humano živalsko telo), pokaže na to, da so v seriji postavljene posthumanistične paradigme skozi številna srečanja z bitji, kot so volkodlaki in podvodni ljudje, ki kljubujejo človeškim mejam in še posebej skozi Harryjevo lastno izkušnjo z živalskim utelešenjem. Ko sta Harryjevo telo in subjektivnost podvržena živalski preobrazbi, postaja njegova ontološka identiteta bolj in bolj nestabilna. Zgodbe navajajo bralca k premisleku o odnosih med humanimi in nehumanimi živalmi znotraj serije in v realnem svetu.

Znanstveni eksperimenti z ljudmi in z živalmi niso vedno upravičeni, posebno če ne gre za pomoč enim in drugim, ampak so zlorabljeni za znanstvene namene in komercialni profit. Aliona Yarova in Lydia Kokkola v prispevku *Beyond Human: Escaping the Maze of Anthropocentrism in Peter Dickinson's Eva* (Preko človeka: uteči zmešnjavi antropocentrizma v knjigi Petra Dickinsona *Eva*) pokazeta na primeru knjige *Eva* angleškega pisatelja Petra Dickinsona na duševne, telesne, ekološke in etične probleme, ki jih lahko prinese sodobna tehnologija. Eva je trinajstletno dekle, ki je v komi po prometni nesreči podvržena eksperimentalni operaciji. Njen um so presadili v telo šimpanzinje, za sporazumevanje z ljudmi pa ji dajo na voljo računalniško tipko. Iz kome se je zbudila kot živalsko-človeški stroj, kiborg. Evino prilagajanje in usklajevanje razuma, telesa in stroja, poleg tega pa še odraščanje in iskanje lastne nove identitete so zahtevne preizkušnje, ki zastavijo njej, pa tudi bralcu, kritična življenjska vprašanja.

Patricia Kennon je v prispevku *»Little Girls are Even More Perfect When They Bleed«: Monstrosity, Violence, and the Female Body in Kristin Cashore's*

Graceling Trilogy (»Deklice so celo bolj popolne če krvavijo«: pošastnost, nasilje in žensko telo v trilogiji *Graceling* Kristine Cashore) proučila pojme človečnosti, pošastnosti in ženske moči v ZF trilogiji Kristin Cashore: *Graceling* (2008), *Fire* (2009) in *Bitterblue* (2012). Trilogija proučuje tradicionalne pojme o normalnem in drugačnem ženskem utelešenju in ponuja provokativno priložnost za osebno in kolektivno preobrazbo.

Še ena ZF serija je spodbudila Petrosa Panaouja k razmišljanju o posthumanizmu in transhumanizmu, in sicer serija *Uglies* ameriškega pisatelja Scotta Westerfelda. Od štirih delov: *Uglies* (2005), *Pretties* (2005), *Specials* (2006) in *Extras* (2007) je proučil prve tri, v katerih sta glavni protagonistki odraščajoča deklica Tally Youngblood in znanstvenica Dr. Cable. V prispevku »*What have they done to you now, Tally?*« *Post-Posthuman Heroine vs. Transhumanist Scientist in the Young Adult Science Fiction Series Uglies* (»Kaj so ti storili, Tally?« Post-posthumana junakinja proti transhumanistični znanstvenici v ZF seriji za mlade odrasle *Uglies*) pokaže, da ob čustvih in naravi igrata pozitivno vlogo tudi znanje in znanost pri razreševanju mnogovrstnih problemov. Sodobna znanost, ki lahko nekomu omogoči ne le fizično lepoto, ampak tudi moč, s katero lahko nadvlada druge, ni nujno, da pomeni dehumanizacijo, ampak lahko pripomore tudi k oblikovanju boljše prihodnosti za vse. Serija je bila več mesecev uvrščena na seznam bestselerjev New York Timesa. Knjige so bile doslej prevedene že v sedemindvajset jezikov.

V rubriki Otroci in njihove knjige je prispevek o uspešnem bolivijskem projektu. V Boliviji se še danes spoprijemajo z velikimi težavami na področju mladinske literature in njene dostopnosti. Samo veliko volje, veliko prostovoljnega dela in veliko ljubezni do mladih in

do literature je vodilo peščice žensk, ki so se poimenovala Mujeres Peligrosas, nevarne ženske, da so zaorale ledino in začele dosegati prve uspehe. Izjemna ženska, pisateljica in vzgojiteljica Gaby Vallejo je skupaj s skupino ustanovila prvo pravo otroško knjižnico v Boliviji, Biblioteca Th'uruchapitas v Cochabambi. Knjižnica je ustanovila mrežo izposoje knjig vzgojnim in izobraževalnim ustanovam in organizirala izobraževalne tečaje. Leta 1998 se je Gaby Vallejo srečala z Lindo Veltze, sodelavko na državni univerzi Appalachian State University v Severni Karolini v ZDA. Rezultat tega srečanja je bila ustanovitev medsebojnega partnerstva, od katerega sta imeli koristi obe strani. Biblioteka je dobila knjige, študenti iz ZDA pa so dobili priložnost spoznati v Cochabambi delo biblioteke in vzgojno izobraževalne procese v čisto drugačnem okolju kot v ZDA. Program sodelovanja se ves čas strokovno nadgrajuje, kar zaznavajo tudi ogledne ustanove, katerih delo je povezano s promocijo knjig in branja, med temi tudi IBBY, ki je biblioteko nagradila z nagrado za promocijo branja, IBBY Asahi Reading Promotin Award, v višini 10 000 \$. O uspešnem delu pišejo Elizabeth Cramer, Gaby Vallejo Canedo in Linda Veltze v prispevku *Biblioteca Th'uruchapitas and Appalachian State University: Mutual Benefits of Sharing Culture, Resources, and Hospitality Between Two Sister Libraries* (Biblioteka Th'uruchapitas in Appalaška državna univerza: medsebojna korist pri izmenjavi kultur, sredstev in gostoljubnosti med dvema sestrskima knjižnicama).

V rubriki Pisma sta dva prispevka, in sicer prispevek Josiane Polidori *Strange Creatures and Mechanical Marvels from Canada* (Čudni stvori in mehanična čuda iz Kanade), ki na kratko predstavi nekaj fantastičnih in ZF knjig za mlade, ter prispevek Susie Spikol Faber iz ZDA *Wild Reading* (Fantastično branje) o užitku,

ki ga nudi branje v naravi ali ponoči ob tabornem ognju, ko vzdušje okolja še obogati občutke, ki se porajajo ob branju teksta.

Christiane Raabe in Jutta Reusch predstavljata lep zalogaj strokovne literature, rubrika namenjena IBBY novicam, pa objavlja poslanico ob mednarodnem dnevu knjig za otroke 2015, ki jo je napisala Marwa Al Aqroubi iz Združenih arabskih emiratov (*Many Cultures, One Story* /Mnogo kultur, ena zgodba), in poročilo o IBBY kongresu v Mexico Cityju leta 2014, kjer sta prejela Andersenovo nagrado pisateljica Nahoko Uehashi iz Japonske in ilustrator Roger Mello iz Brazilije.

Novost v **drugi številki** revije, v kateri je osrednja tema predstavitev mladinske literature v posamezni državi, je uvedba nove rubrike Authors and Illustrators and Their Books (Pisatelji in ilustratorji in njihove knjige), v kateri se bodo avtorji predstavili sami s svojimi prispevki ali pa bodo v intervjujih spregovorili o sebi in o svojem delu. Ker so v že uveljavljenih rubrikah revije predstavljeni različni vidiki obravnav mladinske literature (kot so rubrike Otroci in njihove knjige, Dopisnice) in članki o mladinski literaturi, ki jih prispevajo strokovnjaki različnih področij, kritiki, profesorji, učitelji, vzgojitelji, bibliotekarji, člani IBBY, je po mnenju glavnega urednika prav, da se pridružijo še prispevki samih ustvarjalcev mladinske literature. V tej številki je dobila priložnost švedska pisateljica Monica Zak, ki v prispevku *A Book Like Rain in the Desert* (Knjiga kot voda v puščavi) opiše lepo, srčno in pretresljivo izkušnjo med otroki v begunskih taboriščih v alžirskem delu Sahare, kamor so se zatekli ljudje po maroški zasedbi njihove dežele. Tam je doživela navdušen odziv na knjigo, v kateri je zapisala zgodbo, ki ji jo je povedal pripovedovalec iz enega od taborišč in so

jo na Švedskem izdali v arabskem jeziku. To jo je spodbudilo, da je ob ponovnem obisku prisluhnila več pripovedovalcem in zapisala njihove pripovedi, ki so jih v knjigah v arabskem jeziku poslali v begunska taborišča, kjer jih s ponosom prebirajo mladi in odrasli. Zgodbe so izšle tudi v švedskem jeziku in vzbujajo zanimanje tudi med švedskimi bralci.

Na literaturo v arabskem jeziku se navezuje tudi prispevek, ki je objavljen v rubriki Pisma, *The Children's Literature of the Arab Countries: The Question of Language* (Mladinska literatura arabskih dežel: vprašanje jezika). V njem nas Hala Bizri seznanja z jezikovno panoramo arabskega sveta, v katerem ima vsaka država v regijah Magreba, Mašreka in Arabskega polotoka svoj dialekt, svoje jezikovne posebnosti, kar je povezano z njeno zgodovino, kulturo in identiteto.

Med osrednjimi članki nam Maria V. Acevedo v prispevku *The Portrayal of Puerto Ricans in Children's Literature* (Prikaz Portoričanov v knjigah za otroke) na primerih petnajstih izbranih slikanic, ki so izšle v zadnjem obdobju, poda svoje ugotovitve o opisih Portoričanov v knjigah, ki so izšle v postkolonialnem obdobju in jih primerja z opisi in stereotipi v knjigah, ki so izšle v kolonialnem obdobju. V sodobnih slikanicah spodbujajo pri otrocih zanimanje za lastno preteklost ter njeno spoštovanje.

Paige Gray v prispevku »*A Different Sunshine*«: *Writing Jamaican National Identity through a Girl's Coming-of-Age Story in Paulette Ramsay's »Aunt Jen«* (»Drugačna Sunshine«: Pisanje o jamajški nacionalni identiteti v zgodbi o odraščanju »*Teta Jen*«, pisateljice Paulette Ramsay) poudari pomen pisanja o nacionalni identiteti in prizadevanjih za napredek države in naroda tudi v mladinski literaturi. Odličen primer je epistolaren roman *Aunt Jen* iz leta 2002, v katerem pisateljica skozi zgodbo odraščajoče deklince Sunshine, ki jo je mati

zapustila in odšla v Anglijo, ob babici odkriva sebe, svoje korenine in svojo deželo. O vsem tem piše svoji mami, ki jo poimenuje teta Jen.

Elizabeth Braithwaite v prispevku *The Perfect Place to Set a Novel about the End of the World? Trends in Australian Post-Nuclear Fiction for Young Adults* (Odlično za roman o koncu sveta? Trendi v avstralskih post-nuklearnih zgodbah za mlade odrasle) pokaže na nekaterih izbranih knjižnih primerih na razlike med avstralskimi pisatelji in britanskimi, ameriškimi in nemškimi pisatelji pri pisanju o jedrskih katastrofah. V britanskih, ameriških in nemških spekulativnih romanih za mlade bralce, ki se nanašajo na čas po jedrski katastrofi, se stremi k ugotovitvi vzroka katastrofe in spodbujanju prizadevanja, tudi mladih bralcev, za preprečitev katastrof, ki se dogajajo v realnem svetu. V izbranih knjigah pa avstralske avtorje tako fantazijskih kot spekulativnih romanov manj zanima katastrofa sama, izkoristijo jo, da v zgodbah, ki se dogajajo po jedrski katastrofi, nagovarjajo bralce s kulturnimi vsebinami, povezanimi s spodbujanjem pozornosti do avstralskih staroselcev in do sodobnih beguncev.

Colin Haines v prispevku *Challenging Stereotypes: Randa Abdel-Fattah's Use of Parody in Does My Head Look Big in This?* (Izpodbijanje stereotipov: Uporaba parodije v *Je moja glava velika v tem?* pisateljice Rande Abdel-Fattah) prikaže, kako se avstralska pisateljica s parodijo loti premagovanja stereotipov, ki zaznamujejo muslimane, še posebej ženske, v knjigi *Does My Head Look Big in This?*

Penni Cotton in Nicola Daly v prispevku *Cross-Continental Readings of Visual Narratives: An analysis of six books in the New Zealand Picture Book Collection* (Medkontinentalno branje vizualnih pripovedk: analiza šestih knjig iz zbirke novozelandskih slikanic) predsta-

vita šest slikanic, izbranih iz NZPBC, s katerimi prikažeta moč sozvočja zgodbe, teksta in ilustracije, ki na otrokom razumljiv način seznanjajo mlade s svetom, v katerem živimo, in jim širijo obzorje na področja drugačnosti, na področja drugih kultur. V teh slikanicah je moč spoznati posebnosti multikulture Nove Zelandije, ki jih še posebej dobro lahko prikaže ilustrator z uporabo vizualnih kodov, kot so pozicija, velikost, perspektiva, barva, gibi in drugo. Bralec na katerem koli kontinentu lahko v teh slikanicah spoznava enakosti in različnosti življenjskega stila ljudi in pobljže spoznava Novo Zelandijo.

Statistični vidik mladinske literature je zajet v prispevku Sandre Stadler *Debating Equal Representation in South African Youth Literature Written in English (2000–2013) – A Statistical Assessment* (O opisih vrstnikov v mladinski literaturi JAR, napisani v angleškem jeziku (2000–2013) – Statistična ocena). V statistiko, usmerjeno v kvantiteto, ki je v literarnih zgodbah raziskovala vrsto pripovedi, prostor dogajanja, spol knjižnih junakov, etničnost in družbeno ekonomske razmere, je bilo zajetih 247 knjig. Pokazalo se je, da prevladujejo knjige, ki opisujejo realistične zgodbe, urbano okolje, junake moškega spola, črnce, in da se največ zgodb dogaja v revnem socialnem okolju.

V prispevku *Posthumanism, Philosophy for Children, and Anthony Browne's «Little Beauty»* (Posthumanizem, filozofija za otroke in *«Mala lepota»* avtorja Anthonyja Browna) nam Karin Murriss z analizo avtorjeve slikanice *Little Beauty*, v kateri sproža vprašanja, povezana z dvojnostjo, kot znanost/umetnost, narava/kultura, realnost/fantazija, deček/deklica, pokaže primernost uporabe slikanic pri odpiranju in reševanju etičnih in filozofskih vprašanj z otroki.

Nekaj predlogom strokovnih knjig o mladinski književnosti sledita zapisa govorov obeh Andersenovih nagrajencev 2014, japonske pisateljice Nahoko Uehashi in brazilskega ilustratorja Rogerja Mella, ob prejetju nagrad v Ciudad de México.

V uvodniku k **tretji številki** je sourednik Michael Heyman poudaril pomen proučevanja nonsensne literature in prav 150. obletnica od izida Carrollove Alice in 30. obletnica od izida posebne številke strokovne revije *Dutch Quarterly Review* (njen urednik je bil ugledni strokovnjak Wim Tigges), posvečene nonsensu, je bila povod, da je ta številka revije *Bookbird* posvečena nonsensu. Seznan nas z današnjim pogledom nanj na različnih koncih sveta. V mednarodnem izboru prispevkov je objavljen tudi prispevek dr. Barbare Simoniti. (Nonsensu v slovenski mladinski književnosti je bil tega leta posvečen tudi simpozij v okviru srečanja Oko besede v Murski Soboti. Prispevki slovenskih strokovnjakov na to temo so objavljeni v 94. številki revije *Otrok in knjiga*).

Nizozemski strokovnjak Wim Tigges, avtor knjige *An Anatomy of Literary Nonsense* (Anatomija literarnega nonsensa) iz leta 1988, v kateri je podal odločilno definicijo nonsensa, v prispevku *Nonsense in the Netherlands* (Nonsens na Nizozemskem) kritično analizira nizozemske antologije nonsensa in na primerih prikaže, kaj opredeljuje ta žanr.

Annette de Bruijn je v prispevku »*Never Do What Your Mother Tells You to Do*«: *Nonsense and the Interrogative Function in Annie M. G. Schmidt's Children's Poetry* (»Nikoli ne naredi tega, kar ti reče mama«: Nonsens in vprašljivo delovanje v poeziji za otroke Annie M. G. Schmidt) prikazala na posameznih pesmih za otroke nizozemske pesnice in pisateljice Annie M. G. Schmidt, prejemnice Andersenove nagrade leta 1988,

da avtorica utemeljeno velja za prenoviteljico holandske otroške poezije, saj je odločno prekinila s tradicijo in utrla novo pot otroški poeziji, kar je bilo za tedanje avtoritete vprašljivo. Pod vplivi otroških pesmic in del Lewisa Carrolla, A. A. Milneja, Christiana Morgensterna in drugih je v svojih pesmih za otroke na humoren način uvedla nov svetovni red, kjer postavljajo pravila otroci. S preprostimi, zvočnimi, ritmičnimi in igrivimi verzi, prepletenimi tudi z nonsensom, je s svojo poezijo ustvarila nov dialog z mladim bralcem, ki je brez pedagoških in moralističnih tonov ponese otroka v svet sproščene domišljije.

Kevin Shortleeve, ugledni teoretik nonsensa, v svojem prispevku *Nonsense, Magic, Religion and Superstition* (Nonsens, magija, vera in praznoverje) obširno in s številnimi literarnimi in ilustratorskimi primeri prikaže vpliv duhovnega in nadnaravnega na nonsens.

Maria Tarnogórska v prispevku »*Funny*« and »*Curious Verse: The Limerick in Polish Children's Literature* (»Smešen« in »nenavaden« stih: limerik v poljski literaturi za otroke) poda vpogled v prisotnost nonsensa in živahen razcvet limerika v poljski književnosti, ki se je med poljskimi avtorji uveljavil že med obema svetovnima vojnama, v poeziji za otroke ga je uvedel pesnik Julian Tuwim (1894–1953). Leta 1958 sta pesnik, prozaist, satirik, prevajalec in dramaturg Antoni Marianowicz (1923–2003) in pesnik, filozof, prevajalec in satirik Andrzej Nowicki (1919–2011) izdala knjigo *Księga nonsensu* (*Knjiga o nonsensu*), v kateri sta predstavila najbolj reprezentativna dela angleškega nonsensa, tako E. Leara, L. Carrolla, A. A. Milneja, H. Belloc, W. de la Mara in T. S. Eliota. Prevodi Learovih limerikov so poljske avtorje spodbudili k novemu pristopu pri ustvarjanju za mlade. Po letu 1970 je postal limerik eden najbolj priljubljenih žanrov v poeziji za otroke in ima

še danes vidno mesto, zato tudi ni prezrt pri najuglednejših nagradah. Maria Tarnogórska je s svojim prispevkom želela opozoriti tudi na nekatere zmotne trditve, kot je trditev, ki jo je zagovarjal Cyril Bibby, da je nonsens ekskluzivno angleški fenomen.

Sarah Minslow v prispevku *Challenging the Impossibility of Children's Literature: The Emancipatory Qualities of Edward Lear's Nonsense* (Spreminjanje nemogočega v literaturi za otroke: emancipacijske vrednote v nonsensu Edwarda Leara) na izbranih limerikih Edwarda Leara, z analizo tekstov, povezanih z ilustracijami, pokaže, zakaj pri Learovi literaturi, v kateri je v svojih limerikih družbeno kritičen in proti vsaki neenakopravnosti, govorimo o literaturi dialoga, saj mlademu bralcu ne vsiljuje uveljavljenih norm, seveda odraslih, ampak mu pusti, da samostojno in aktivno sodeluje v procesu interpretacije.

Daniela Almansi se v prispevku *Non-sensng Translation: How to Turn the Spotlight on the Blind Spots of Interpretation* (Nonsensno prevajanje: kako spodbuditi interpretacijo) loti problemov, ki se pojavijo pri prevajanju nonsensa iz izvirnika v ciljni jezik. S konkretnimi primeri pokaže, da je za prevajalce nonsensa to velik in odgovoren ustvarjalni izziv.

O ustreznih oziroma neustreznih prevodih nonsensa na Slovenskem piše Barbara Simoniti v prispevku *How to Make Nonsense: The Verbalizing Procedures of Nonsense in Lewis Carroll's Alice Books* (Kako ustvariti nonsens: postopki ubesedovanja nonsensa v Aličinih knjigah Lewisa Carrola), v katerem analizira slovenske prevode nonsensnega ubesedovanja v Aličinih knjigah. Predstavi pa tudi slovenski nonsens v *Butalcih* Frana Milčinskega. Prispevku je dodana celostranska ilustracija Franceta Podrekarja.

V rubriki Avtorji in ilustratorji in njihove knjige je v prispevku *How dare you? A conversation with JonArno Lawson on nonsense* (Kako si upaš? Pogovor z JonArnom Lawsonom o nonsensu) v odgovorih na vprašanja Michaela Heymana spregovoril o sebi in o svojem pogledu na nonsens pesnik Jon Arno Lawson in svoje misli in dognanja podkrepi s svojimi ilustracijami.

Zadnja leta imajo v Južni Koreji vedno več imigrantov, predvsem iz JV Azije. Jongsun Wee je raziskala, kakšno je stanje na eni od južnokorejskih šol, kako se priseljeni otroci vključujejo v novo šolsko okolje, kako jih sprejemajo domači sošolci in predvsem, kakšna je vloga učitelja pri procesu vključevanja imigrantskih otrok. V prispevku za rubriko Otroci in njihove knjige *Thinking about Immigrant Students through Literature Discussion in a Korean Classroom* (Premišljevanje o imigrantskih učencih s pomočjo literarnih pogovorov v enem od korejskih razredov) ugotavlja, da pri razumevanju in sprejemanju tako korejskih kot priseljenjskih otrok igra pomembno vlogo učitelj, saj z izborom prave in kvalitetne literature ter pogovori o njej lahko vpliva na njihovo razmišljanje in medsebojne odnose. Posledično jih to privede na pot medsebojnega razumevanja, spoštovanja in sožitja.

Med strokovnimi knjigami, ki sta jih za rubriko Knjige o knjigah izbrali in jih priporočata Christiane Raabe in Jutta Reusch, strokovnjakinji iz Mednarodne mladinske knjižnice v Münchnu, je v tej številki tudi knjiga Dragice Haramija in Janje Batič *Poetika slikanice*.

Med prispevki, ki se navezujejo na IBBY, je svečani govor Maríe Jesús Gil, predsednice mednarodne žirije za Andersenov nagrado 2014, ob podelitvi nagrade pisateljici Nahoko Uehashi iz Japonske in ilustratorju Rogerju Mellu iz Brazilije, in nagovor Wally de Donckerja, predsednika IBBY, ob otvoritvi raz-

stave, posvečene Jelli Lepman. Obe slovesnosti sta bili v Ciudad de México. Sledi poročilo o IBBY potujoči razstavi knjig za mlade s posebnimi potrebami na Japonskem ter poročilo o praznovanju mednarodnega dneva knjig za otroke 2015 v Avstraliji.

V današnjem času, polnem krutih nesmislov, je še kako pomembna vloga literature pri razumevanju in zblizjevanju ljudi po svetu. V uvodniku **četrte številke** pravi glavni urednik revije Björn Sundmark, da bi bile brez prevodov literature vse države in jeziki siromašnejši in da prevodi omogočijo povezavo ljudi in kultur vsega sveta. Te misli sporočajo tudi avtorji prispevkov v tej številki.

V prvem prispevku *Translation, Children's Literature, and Lu Xun's Intellectual Struggles* (Prevod, literatura za otroke in intelektualni boji Lu Xuna) Chu Shen opiše pomembno vlogo Lu Xuna (1881–1936), pisatelja, prevajalca in intelektualca, ki je s premišljeno izbiro prevedel knjige iz mednarodnega prostora za kitajske mlade bralce. S svojimi prevodi v politično razgibanem času, do katerega je imel tudi kritičen odnos, je vplival na razvoj mladinske literature na Kitajskem.

Ideje Jelle Lepman in IBBY so, da naj bi se krepilo razumevanje do drugih kultur in drugih narodov tudi s pomočjo mladinske literature. V tej mednarodnosti pa vendarle prevladujejo knjige iz ZDA in VB. Knjige iz Afrike, z Bližnjega in Daljnega vzhoda pa so v zahodnem svetu na voljo v zelo omejenem številu. Gre za prevode ali pa knjige, ki so bile napisane in izdane na zahodu. Žal so v teh knjigah še vedno prikazane dežele, o katerih pišejo, površno, le kot revne, nerazvite in nedemokratske, v njih še vedno prevladujejo stereotipi. Xu Xu v svojem prispevku *The Image of China in Red Scarf Girl: Promoting International Understanding or Rein-*

forcing Western Hegemony? (Podoba Kitajske v knjigi *Deklica z rdečo ruto: promocija mednarodnega razumevanja ali krepitev zahodne prevlade?*) analizira knjigo Ji-Li Jiang *Red Scarf Girl: A Memoir of the Cultural Revolution* (*Deklica z rdečo ruto: spomin na kulturno revolucijo*. New York: Harper Collins, 1997), ki jo je avtorica, imigrantka, napisala v angleškem jeziku in je izšla v ZDA, kjer je prejela več uglednih nagrad.

Victoria Tedeschi v svojem prispevku *The Image of Faithful Frogs and Titillated Toads: The Human and Animal Hierarchy in Victorian Fairy Tale Adaptations* (Podoba o zvestih žabah in prijetnih krastačah: človeška in živalska hierarhija v priredbah viktorijanskih pravljic) na kratko opiše vpliv Darwinovega nauka o evoluciji na sodobnike in na literaturo. Pojav preobrazbe iz človeka v žival in obratno posebej analizira v dveh pravljicah, in sicer v pravljici bratov Grimm *The Frog Prince* (*Žabji kralj*) in v pravljici Hansa Christiana Andersena *The Marsh King's Daughter* (*Hči močvirskega kralja*), ki ju je v angleščino prevedla in priredila H. B. Paull leta 1868 in leta 1895.

V rubriki Avtorji in njihove knjige se v prispevku *»What Is and What Might Be«* (»Kaj je in kaj naj bi bilo«) predstavlja pisateljica Beverley Naidoo. Rodila se je leta 1943 v Johannesburgu v Južni Afriki, kjer je preživela mladost, in se leta 1965 preselila v Anglijo. Odraščanje v času apartheida jo je zaznamovalo in je vplivalo na njeno odločitev, da bo pisala o tem. Za svoje knjige, v katerih obsoja rasno diskriminacijo, je prejela več nagrad, med njimi tudi Carnegiejevo medaljo.

Prispevek v rubriki Otroci in njihove knjige *Why Not Hugs and Tugs Instead of Thugs?* (Zakaj ne raje objemi in trud namesto banditov) Renéja Saldaña Jr. in Elizabeth Isidro je poziv učiteljem, naj posredujejo učencem knjige, v katerih so

zgodbe, ki izražajo prijaznost in toplino v krogu družine in med ljudmi. Otrokom naj prikažejo boljši svet od tistega, ki jim ga vsiljujejo populistični mediji in žal tudi realno življenje. Svet, v katerem naj imajo pomembno mesto tudi pozitivni medsebojni odnosi.

Pred 25 leti se je Kanadčanka Kathy Knowles z možem začasno preselila v Akro v Gani. Pred svojo hišo pod drevesom je začela peščici otrok brati zgodbe. Otrok je bilo vsakič več, z darovi znancev je rasel tudi knjižni fond, za knjižnico je bilo kmalu treba najti večji in primernejši prostor. Najprej je bil ta prostor v garaži, kjer je nastala knjižnica, ki jo je poimenovala po ulici Osu. Za knjižnico Osu Avenue Library in za njeno delo je naraščalo zanimanje v Akri in drugod po Gani, pa tudi v sosednjih državah. Povezala se je z ljudmi in ustanovami v Gani, prirejala izobraževalne tečaje za zainteresirane in skrbela za pridobivanje knjig. Njeno delo je spodbudilo razvoj mreže knjižnic po Gani, v Kanadi pa je pridobila donatorje knjig za otroke v Gani. Z leti je bila ustanovljena organizacija Osu Children's Library Fund (OCLF), ki je leta 2010 prejela nagrado za promocijo branja IBBY-Asahi Reading Promotion Award. Novinarica in pisateljica Deborah Cowley je v prispevku *Ghana Libraries Celebrate 25 Successful Years* (Knjižnice v Gani praznujejo 25 uspešnih let) opisala srečanje s Kathy Knowles in njuno skupno pot po Gani, na kateri sta obiskali več knjižnic in videla, kako iskreno so odrasli in otroci izkazovali Kathy Knowles spoštovanje in ljubezen.

V rubriki Prevajalci in njihove knjige nam pesnik, pisatelj in učitelj Steven Withrow – ki je prepričan, da prevajanje poezije zahteva potrpežljivega, skrbnega, občutljivega, domiselnega prevajalca, ki razmišlja in deluje kot pesnik, in da sta za dober prevod potrebna spretnost in navdih – v prispevku *To Carry Across an Elephant: Translating a Children's Poem*

(Prenesti slona: prevod otroške pesmi) na praktičen način prikaže zadrege in rešitve, s katerimi se srečujejo prevajalci poezije. Njegovo pesem *Circus Elephant* so na njegovo prošnjo prevedli v španščino, grščino, afrikanščino, francoščino in italijanščino in prevajalci svoje prevode tudi komentirali.

Jochen Weber v prispevku *Around the World in 70 Maps* (S 70 zemljevidi okrog sveta) zelo natančno predstavi razstavo zemljevidov v literaturi za otroke, ki so jo pripravili v Mednarodni mladinski knjižnici v Münchnu. Izbrani zemljevidi, ki so prisotni v mladinskih knjigah, so razdeljeni v tri skupine, v skupino zemljevidov, ki prikazujejo resnične pokrajine, v skupino domišljjskih pokrajin in v skupino, kjer se združujejo resnične in domišljjske pokrajine. Razstava je bila predstavljena leta 2014 v Mednarodni knjižnici, od leta 2015 je pripravljena v nemški in angleški verziji kot potujoča razstava.

Za rubriko Pisma je Qi Tongwei poslal krajši, a izčrpen prispevek *Traditional Culture in Chinese Children's Literature after 1980* (Tradicionalna kultura v kitajski literaturi za otroke po 1980). Po kulturni revoluciji (1966–1976) se je Kitajska na eni strani odprla proti zahodu, na drugi strani pa je po dolgem času močno oživelo zanimanje za tradicionalno kitajsko kulturo. Za sodobno kitajsko mladinsko literaturo je tako značilen preplet modernih zahodnih oblik in elementov tradicionalne kitajske kulture, ki pa se razlikuje od tradicionalne zahodne.

Na straneh, ki so namenjene IBBY novicam, je na prvem mestu prispevek Tilke Jamnik, predsednice slovenske sekcije IBBY, *Frog Long Shanks. A Silent Picture Book from Slovenia*, v katerem predstavi slikanico brez besed *Dolgokraki žabec*. Slikanica brez besed, ki zagovarja toleranco in katere sporočilo je, da naj bodo vsi otroci, ne glede, od kod so, ponosni nase. Ustrezno število izvodov

slikanice, ki so jo ustvarili učenci OŠ Vencija Perka v Domžalah, bo slovenska sekcija IBBY podarila italijanski sekciji za mladinsko knjižnico na Lampedusi. Slikanice bo podarila tudi imigrantskim otrokom v slovenskih šolah.

Toin Duijx poroča o sodelovanju latvijske in nizozemske sekcije IBBY pri projektih za spodbujanje branja v Latviji, ki vključujejo tako otroke kot njihove starše in v katere jim je uspelo vključiti tudi lepo število očetov.

Tudi moldavska sekcija IBBY je močno dejavna s prireditvami za spodbujanje branja, kot so sejmi knjig za otroke, razstave in simpoziji, o čemer poroča Liz Page.

Revija se zaključuje z vabilom na svetovni kongres IBBY v Aucklandu na Novi Zelandiji v času od 18. do 21. avgusta 2016 (o njem smo v reviji *Otrok in knjiga* obširno poročali v 96. številki).

Tanja Pogačar

VSEBINA

ČLANKI – RAZPRAVE

Primož Vitez: *Nova Pika Nogavička in status prevodnega besedila* 5

OKO BESEDE 2016

Popularna mladinska književnost. Izhodišča za simpozijška razmišljanja 19

Igor Saksida: *Je popularno vedno trivialno in trivialno vedno popularno?* 22

Tina Bilban: *Mladinska književnost med Scilo in Karibdo kvalitete in priljubljenosti* 27

Alenka Veler: *Vijuge med popularnim, kakovostnim in izvirnim* 42

Alenka Urh: *Popularna mladinska književnost – trivialnost literarnosti?* 49

Irena Miš Svolfšak: *Pomembna je dobra zgodba* 53

Zdravko Duša: *O dihotomiji popularno / kvalitetno* 59

POGLED NA SVOJE DELO

Irena Duša: *Intervju z Mario Parr* 61

Manica Musil 65

IBBY NOVICE

Priznanja slovenske sekcije IBBY promotorjem mladinske književnosti in branja 67

JUBILEJI

Ob 80-letnici Miroslava Košute 71

Niko Grafenauer: *Križada* 71

ODMEVI NA DOGODKE

Meta Blagšič, Lea Hedl: *16. pravljичni dan v Mariborski knjižnici 2016* 79

OCENE – POROČILA

Vojko Zadavec: *Praznik zlatih hrušk 2016* 85

Tina Bilban: *O Niki, ki je bila glavna na Prazniku zlatih hrušk in kritikih,
ki lahko zgodbice o Niki beremo tudi kot »crossover« literaturo* 89

Tanja Pogačar: *Bookbird 2015* 91

CONTENTS

TREATISES – ARTICLES

Primož Vitez: *The new Pippi Longstocking and the status of translated text* .. 5

OKO BESEDE 2016

Est-selling children's literature (Symposium held within the Eye of the Word 2016 meeting) 19

Igor Saksida: *Is popular literature always also trivial, and trivial literature always also popular?* 22

Tina Bilban: *Children's literature between the Scylla and Charybdis of quality and popularity* 27

Alenka Veler: *Meandering between popularity, quality and originality* 42

Alenka Urh: *Popular children's literature – triviality of literature?* 49

Irena Miš Svolfjšak: *What matters is a good story* 53

Zdravko Duša: *On the dichotomy of popularity/quality* 59

SELF-REVIEW

Irena Duša: *Interview with the writer Maria Parr* 61

Manica Musil 65

IBBY NEWS

The Slovene IBBY section awards to the promoters of children's literature and reading 67

JUBILEES

At the 80th anniversary of Miroslav Košuta 71

Niko Grafenauer: *Križada* 71

RESPONSES TO EVENTS

Meta Blagšič, Lea Hedl: *Fairy-tale day in the Maribor Public Library* 79

REPORTS – REVIEWS

Vojko Zadavec: *The 2016 Golden Pear Festival* 85

Tina Bilban: *On Nika, the star of the Golden Pear Festival, and
on the critics whose perception of the stories about Nika could
also be that of “crossover” literature* 89

Tanja Pogačar: *Bookbird 2015* 91

OTROK IN KNJIGA

97

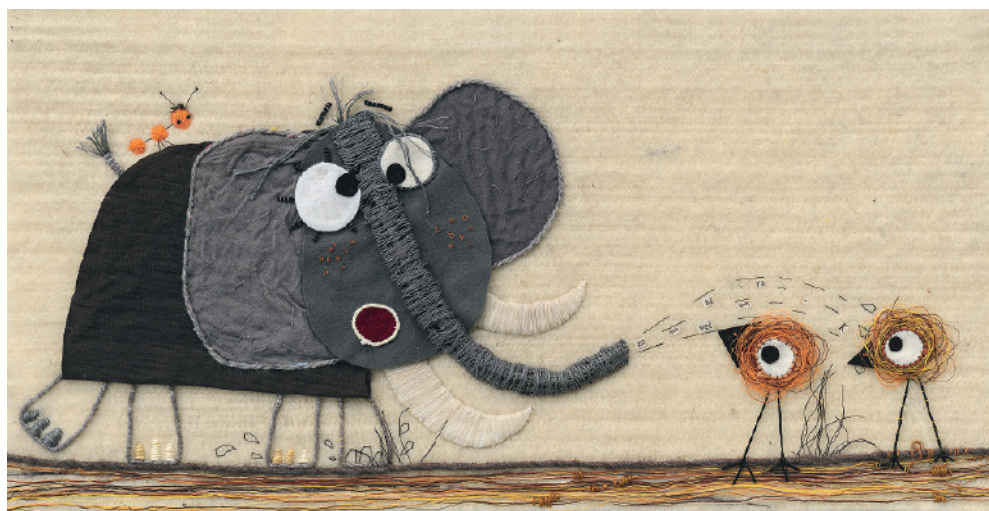
Glavna in odgovorna urednica
Darka Tancer-Kajnih

Revijo je s finančno podporo Javne agencije za knjigo
založila Mariborska knjižnica

Za Mariborsko knjižnico
direktorica Dragica Turjak

Naklada 700 izvodov

Letna naročnina 17 EUR
Cena posamezne številke 7,5 EUR

Tekstilni ilustraciji Manice Musil